

Дніпровський національний
університет ім. Олесь Гончара

Центр соціально-політичних
досліджень

Дніпропетровський регіональний
інститут державного управління
Національної академії державного
управління при Президенті України

ГРАНІ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АЛЬМАНАХ

2021 ТОМ 24 № 11

Видається з вересня 1998 року
12 разів на рік

Дніпро
Видавництво «Грані»
2021

Засновники:
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара,
Дніпропетровський регіональний
інститут державного управління
Національної академії державного
управління при Президентів України,
ГО «Центр соціально-політичних
досліджень»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 19758 – 9558 ПР від 19.03.13

Відповідно до Наказу Міністерства
освіти і науки України від 02.07.2020
№ 886 журналу надано статус
фахового видання категорії «Б»
з філософських, політичних та
соціологічних наук.

Друкується за рішенням Вченої
ради Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара
(протокол № 5 від 18.11.21).

ISSN 2077-1800 (Print)
ISSN 2413-8738 (Online)

Індексується:
DOAJ
Index Copernicus
National Library of Ukraine Vernadsky
Google Scholar
CrossRef
ERIH PLUS
Ulrichs web
WorldCat
та інші.

Видавець:
Видавництво «Грані»
+38(050)258-83-86
grani-print.dp.ua
graniprint@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2131 від 23.05.2005

Передплатний індекс – 41703
Відповідальність за достовірність
фактів, цитат, власних імен,
географічних назв, підприємств,
організацій, установ та ін. інформації
несуть автори статей.
Висловлені у цих статтях думки
можуть не збігатися з точкою зору
редакційної колегії і не покладають
на неї ніяких зобов'язань.
Передруки і переклади дозволяються
лише за згодою автора та редакції.

© «Грані» 2021

Редакційна колегія

Квітка С.А.	головний редактор д.держ.упр., проф. (Україна)
Аяган Б.Г.	д.і.н., проф. (Казахстан)
Бородін Є.І.	д.і.н., проф. (Україна)
Вятр Єжі	д.п.н., проф. (Польща)
Гао Тяньмін	д. екон. н., доц. (КНР)
Городяненко В.Г.	д.і.н., проф. (Україна)
Іваненко В.В.	д.і.н., проф., акад. Укр. академії іст. наук (Україна)
Іванова С.А.	к. філол.н., доцент (Україна)
Ісетті Дж.	д. філос. н. старший науковий співробітник (Італія)
Жук С.І.	д.і.н., проф. (США)
Журба О.І.	д.і.н., проф. (Україна)
Казакевич Г.М.	д.і.н., проф. (Україна)
Кривошеїн В.В.	д.п.н., проф. (Україна)
Кузнецовенє Й.	д.філос.н., проф. (Литва)
Литвинова Т.Ф.	д.і.н., проф. (Україна)
Окороков В.Б.	д.філос.н., проф. (Україна)
Плохій С.М.	д.і.н., проф. (США)
Рагімлі Руслан	к.і.н., доц. (Азербайджан)
Ружевічус Юзас	д.н. із соц. ком., проф. (Литва)
Робертс Кен	д.соціол.н., проф. (Великобританія)
Світленко С.І.	д.і.н., проф. (Україна)
Сидиков Е.Б.	д.і.н., проф. (Казахстан)
Сорокіна Л.М.	к.соціол.н., доц. (Україна)
Схюрман Паул	д.філос.н. (Нідерланди)
Токовенко О.С.	д.філос.н., проф., акад. Укр. академії політ. наук (Україна)
Хейнемаа Сара	д.філос.н., проф. (Фінляндія)
Шевцов С.В.	д.філос.н., проф. (Україна)
Шляхов О.Б.	д.і.н., проф. (Україна)

Редакція

Головний редактор: Квітка С.А.
Заступники головного редактора:
Іванова С.А., Кривошеїн В.В., Шевцов С.В., Шляхов О.Б.
Редактор: Мазур О.Г.
Коректор: Лиман А.В.

Контакти:

+38(050)258-83-86; +38(097)269-55-13
granidp@gmail.com
www.grani.org.ua

Scientific and theoretical almanac

GRAN/

24 (11) 2021

Founders:

Oles Honchar Dnipro national university,
Dnipropetrovsk regional institute for public administration
National academy for public administration under the President of Ukraine,
Centre of social and political researches

Registration license

KB № 19758 – 9558 ПП issued 19.03.13

By Decree № 886 of 02 July 2020 issued by the Ministry of Education and Science of Ukraine the status of specialized publication category "B" on philosophical, political and sociological sciences was given.

Published by the decision of the Academic council of Oles Honchar Dnipro national university (protocol № 5 dated 18.11.21).

ISSN 2077-1800 (Print)
ISSN 2413-8738 (Online)

Indexed:
DOAJ

Index Copernicus
National Library of Ukraine Vernadsky
Google Scholar
CrossRef
ERIH PLUS
Ulrichs web
WorldCat
and other.

Publisher:

Publishing house «Grani»
+38(050)258-83-86
www.grani-print.dp.ua
graniprint@gmail.com
Publishing license
ДК № 2131 dated 23.05.2005

Subscription index in Ukraine – 41703
Responsibility for facts, quotations, private names, enterprises and organizations titles, geographical locations etc. to be bared by the authors.
The editorial office and board do not always share the views and thoughts expressed in published articles.
Reprints and translations are allowed on the written consent with the editorial office and the author.

© «Grani» 2021

Editorial board

Kvitka S.A.	Editor in Chief
	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Ayahan B.H.	Full Prof. Dr. (Kazakhstan)
Borodin Ye.I.	Full Prof., Dr. (Ukraine)
Vyatr Ezhi	Full Prof. Dr. (Poland)
Gao Tianming	Assoc. Prof. Dr. (PRC)
Gorodyanenko V.G.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Ivanenko V.V.	Full Prof. Dr., Academician of the Ukrainian Academy of Historical Science (Ukraine)
Ivanova S.A.	Assoc. Prof. PhD (Ukraine)
Isetti G.	PhD., Senior Researcher (Italy)
Zhuk S.I.	Full Prof. Dr. (USA)
Zhurba O.I.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Kazakevych G.M.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Kryvoshein V.V.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Kuznecoviene J.	Full Prof. Dr. (Lithuania)
Lytvynova T.F.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Okorokov V.B.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Plokhii S.M.	Full Prof. Dr. (USA)
Rahimli Ruslan	Assoc. Prof. PhD (Azerbaijan)
Ruzhevichus Yuzas	Full Prof. Dr. (Lithuania)
Roberts Ken	Full Prof. Dr. (United Kingdom)
Svitlenko S.I.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Sydykov E.B.	Full Prof. Dr. (Kazakhstan)
Sorokina L.M.	Assoc. Prof. PhD (Ukraine)
Schuurman Paul	Full Prof. Dr. (Netherlands)
Tokovenko O.S.	Full Prof. Dr., Academician of the Ukrainian Academy of Political Science (Ukraine)
Heinamaa Sara	Full Prof. Dr. (Finland)
Shevtsov S.V.	Full Prof. Dr. (Ukraine)
Shlyakhov O.B.	Full Prof. Dr. (Ukraine)

Editorial office

Editor in Chief: Kvitka S.A.
Deputies Chief Editor: Ivanova S.A., Krivoshein V.V.,
Shevtsov S.V., Shlyakhov O.B.
Editor: Mazur O.G.
Corrector: Lyman A.V.

Contacts:

+38(050)258-83-86; +38(097)269-55-13
granidp@gmail.com
www.grani.org.ua

Зміст

Філософія

С. 5
Марія Ярема
Теорія гендеру як заперечення гідності людини

С. 14
Сергій Шевцов
Феномен інтелектуальних спільнот Р. Коллінза у горизонті досліджень з філософії культури

Соціологія

С. 21
Тетяна Храбан, Оксана Вигівська
Інтеграція жінок у збройні сили як виклик престижу військової професії

С. 30
Азер Джалілов
Основні методологічні принципи побудови системи детермінації людської життєдіяльності в епоху глобалізації

Історія

С. 36
Вадим Ткаченко
«Холодна війна» в програмах і діяльності лівих політичних партій і профспілок Канади (1956-1962)

С. 43
Руслан Рагімлі
Місце транснаціональної міграції в процесі інтеграції азербайджанських мігрантів до європейського соціокультурного середовища

Політологія

С. 49
Гасімова Ламія Гасан гизи
Територіальні прикордонні суперечки в Іспанії – провідній державі Західної Європи

С. 55
Джахангір Джахангірлі
Протиріччя реалізму та лібералізму в міждержавних відносинах: на прикладі російсько-грузинської війни

С. 67
Ульфат Мехдієв
Аналіз основних факторів, що впливають на розвиток людського капіталу як одне з ключових стратегічних цілей в Азербайджанській Республіці

С. 77
Сюй Бейлін
Про американську публічну дипломатію в епоху після завершення холодної війни

Contents

Philosophy

P. 5
Mariya Yarema
Gender Theory as a Denial of Human Dignity

C. 14
Serhii Shevtsov
Phenomenon of R. Collins' Intellectual Communities in the Horizon of Philosophical-Cultural Researches

Sociology

P. 21
Tatyana Khraban, Oksana Vyhivska
Women's Armed Services Integration as a Challenge to Prestige of the Military Profession

P. 30
Azer Jalilov
The Main Methodological Principles of Building a System of Determination of Human Activity in the Era of Globalization

History

P. 36
Vadym Tkachenko
The Cold War in the Programs and Activities of the Left-wing Political Parties and Trade Unions in Canada (1956-1962)

P. 43
Ruslan Rahimli
The Place of Transnational Migration in the Process of Integration of Azerbaijani Migrants to the European Socio-Cultural Environment

Politology

P. 49
Gasimova Lamiya Hasan
Territorial Border Disputes in Spain, the Leading State in Western Europe

P. 55
Jahangir Jahangirli
Contradictions of Realism and Liberalism on Interstate Relations: in the Case of Russo-Georgian War

P. 67
Ulfat Mehdiyev
Analysis of the Main Factors Affecting the Development of Human Capital as One of the Key Strategical Objectives in the Republic of Azerbaijan

P. 77
Xu Beilin
On American Public Diplomacy in the Era of Post-Cold War

Mariya Yarema*Ukrainian Catholic University (Lviv, Ukraine)*

Gender Theory as a Denial of Human Dignity

Gender theory as a component of the sexual education program is actively promoted in educational institutions of various levels in Ukraine. The success of this theory is due, on the one hand, to the masking of gender ideas under the concepts of «dignity of every person» and «equality of men and women», and on the other hand, to the proposal of complete emotionism and subjectivism in self-identification and morality that is easily perceived in the modern era. The actuality of the topic of this study consists in the rapid advancement of gender theory in the Ukrainian and global context. The aim of the article is to critically evaluate the theory of gender from the point of view of anthropology, in particular to assess the compatibility of gender theory with the concept of human dignity. Research methods are the next: analytical, synthetic, generalization, deduction. The result of the study is the affirmation about incompatibility between the constructivist theory of gender (the most common type of this theory) and the concept of human dignity. This incompatibility is due to the rejection by the above-mentioned theory of the objective nature of man, which in turn is the basis of the concept of human dignity. In asserting the normality of subjective gender identification as opposed to objective biological sex, constructivist theory of gender undermines and devalues the notion of human nature. Instead, human dignity is based on the objective uniqueness of human nature among other forms of living. Any attempt to deny the weight and objectivity of human nature threatens the notion of human dignity, as the latter loses its validity. At the same time, the constructivist theory of gender blurs the notion of the objective human nature in favor of arbitrary self-determination. Denying the importance of nature in human identification, gender theory necessarily denies human dignity and the rights that flow from it. In conclusion, the spread of gender theory in educational settings contributes to the devaluation of human dignity, and not vice versa.

Keywords: *human dignity, human nature, constructivist theory of gender, sexual identification*

Марія Ярема*Український католицький університет (Львів, Україна)*

Теорія гендеру як заперечення гідності людини

Теорія гендеру як складова програми статевого виховання активно пропагується в освітніх закладах різного рівня в Україні. Успіх поширення цієї теорії пов'язаний, з одного боку, з маскуванню гендерних ідей під поняттями «гідності кожної людини» та «рівноправ'я чоловіків і жінок», а з іншого боку, з пропозицією цілковитого емотивізму та суб'єктивізму у питаннях ідентифікації та моралі, що легко сприймається в сучасну епоху. Саме у стрімкому просуванні теорії гендеру в українському та світовому контексті розкривається актуальність теми цього дослідження. Метою статті є критична оцінка теорії гендеру з точки зору антропології, зокрема оцінка сумісності теорії гендеру з поняттям гідності людини. Методи дослідження – аналітичний, синтетичний, узагальнення, дедукція. Результатом дослідження є виявлення несумісності конструктивістської теорії гендеру (найпоширенішого виду цієї теорії) з поняттям гідності людини. Така несумісність пов'язана з фактом відкидання згаданою теорією об'єктивної природи людини, яка у свою чергу є основою поняття людської гідності. Стверджуючи про нормальність суб'єктивної статевої

ідентифікації всупереч об'єктивній біологічній статі, конструктивістська теорія гендеру підважує та знецінює поняття природи людини. Натомість людська гідність базується саме на об'єктивній унікальності природи людини посеред інших форм живого буття. Будь-яка спроба заперечити вагомість та об'єктивність людської природи загрожує поняттю людської гідності, так як остання втрачає своє обґрунтування. Водночас конструктивістська теорія гендеру розмиває поняття об'єктивної природи людини на користь довільного самовизначення. Заперечуючи вагомість виміру природи в ідентифікації людини, теорія гендеру з необхідністю заперечує гідність людини та права, які випливають з цієї гідності. Як висновок, поширення теорії гендеру в освітніх середовищах сприяє знеціненню людської гідності, а не навпаки.

Ключові слова: гідність людини, природа людини, конструктивістська теорія гендеру, статева ідентифікація

Публікацію підготовлено в межах реалізації науково-дослідної програми "Цілісний людський розвиток" Українського католицького університету

Вступ

Гідність людини – філософське поняття, тісно пов'язане з особовістю людини. Проте як одне, так і друге трактуються у межах філософії настільки по-різному, що годі знайти спільного знаменника у відповіді на питання, чим є людська особовість та гідність. У цій статті немає і натяку на претензію знайти такий спільний знаменник, але пропонується осмислити гідність людини у світлі традиційного філософського вчення. Водночас слід підкреслити, що метою статті є не стільки окреслити традиційне поняття гідності людини, як представити заперечення цієї гідності теорією гендеру, що стрімко поширюється в українському суспільстві. небезпека теорії гендеру в її стосунку до заперечення людської гідності полягає в тому, що прихильники теорії постулюють кардинально протилежне до того, що насправді пропонують: переконують суспільство у тому, що саме теорія гендеру сприяє пошануванню гідності та неповторності кожної людини, тоді як *de facto* заперечують саму людську гідність.

Виклад статті побудований за порядком: означення традиційного поняття гідності людини; означення конструктивістської теорії гендеру; виявлення несумісності першого і другого.

Гідність людини.

Поняття особовості людини є одним з центральних в антропології, тоді як гідність – це «одна з основних позитивних ознак людини як особистості; міра ствердження в людині особистісного начала» (Нестеренко, 2002, с. 119). Належне опрацювання концепту гідності людини є важливим не лише у контексті вчення про особовість людини, але й у моральній перспективі: «Гідність людини, правильно осмислена, [...]»

встановлює надійну основу для цілості моральної філософії» (Berquist, 2019, p. 5).

Поняття людської гідності було одним з вагомих питань для мислителів епохи Відродження, а згодом зайняло чільне місце в етиці Канта. Аж до сучасності поняття гідності осмислювалось у тісному зв'язку з природою людської особи – єдиного суб'єкта моралі серед усього фізичного світу. Сучасні течії моральної філософії, такі як біхевіоризм, фройдизм, утилітаризм та інші, заперечують унікальну цінність людини у світі, підважуючи тим самим поняття людської гідності. Все ж поняття людської гідності не стало маргінальним в сучасну епоху, так як залишається незамінним концептом для ствердження прав людини (Bunnin, & Yu, 2004, p. 182). Водночас вартує звернути увагу, що незважаючи на збереження актуальності поняття людської гідності та прав, що випливають з неї, існують тенденції в сучасній філософії, які позбавляють ці поняття будь-якого об'єктивного та стабільного змісту. Зокрема мова йде про лібералістичну концепцію антропології, згідно з якою не існує об'єктивної та стабільної людської природи, що зумовлює у свою чергу неіснування об'єктивного, стабільного та зрештою зрозумілого поняття гідності та прав людини (Stetson, 1998, p. 12). Нестабільність та незрозумілість поняття людської гідності у сучасному суспільстві призвели до того, що цим поняттям всіляко маніпулюють, стверджуючи прийнятність радикально протилежних видів поведінки по відношенню до людини (Haas, 2004, p. 627).

Якщо говорити про людську гідність, то це поняття можна розвивати виключно на основі сприйняття як факту унікальності людини у світі живої природи. Натомість ті мислителі, які

сутнісно не виділяють людину з-поміж іншого живого буття, вважають саму ідею людської гідності неприйнятною (Kateb, 2011, р. xii). Надалі, отже, зупинимось на традиційному розумінні гідності людини, так як нетрадиційне її розуміння веде до заперечення людської гідності як такої з наведених вище причин.

Згідно з традиційним розумінням гідності, «люди мають особливу природу в силу того, що посідають певну властивість, а саме розум» (Sensen, 2011, р. 157). Посідання розуму, а також інших характеристик, таких як свободна воля та здатність до самоволодіння, роблять людину несхожою на інші види фізичного живого буття. Джордж Кейтб, викладач політології Принстонського університету (до 2002 р.), стверджує, що особливість людської природи пов'язана з тим, що людина, на відміну від всього іншого фізичного буття, здатна виходити поза межі природного як такого: «Вища гідність [людського роду] теоретично основана на частковому розриві людства з природою. Людство не є лише природним, тоді як всі інші види є виключно природними» (Kateb, 2011, р. 5). Сказавши це, Дж. Кейтб додає, що його висновки не є результатом релігійного світогляду чи намаганням його ствердити, тобто різко заперечує, що ідея вищості людини понад інші види буття є суто релігійним поняттям. Розвиваючи свою думку про певний розрив людини з природою, він запевняє про благість такого розриву: «Будучи частково і в похвальному сенсі неприродною, людина має незрівнянно вищий статус, ніж будь-яка тварина» (Kateb, 2011, р. 23). Такий вищий статус полягає не в тому, що природа сама у собі є недоброю та її будь-яким чином треба здолати, а в тому, що здатність поводитися супроти природних потягів свідчить про розум, свободну волю, суб'єктність, самопосідання, а отже, і про гідність. Гідність як атрибут людини ґрунтується власне на її розумі та автономності буття (Bunnin, & Yu, 2004, р. 182).

Для забезпечення своєї життєдіяльності людина використовує деякі види тварин та рослин, які в певній мірі існують заради її блага. Людина ж є цінністю сама у собі, вона «по природі існує заради власного добра як остаточної цілі» (Berquist, 2019, р. 14). Існування людини заради власного блага водночас не означає, що вона не покликана допомагати іншим людям в їхніх благах, так як індивідуальне благо людини разом зі спільним благом людства творить те, що називається благом людини: «Існування заради нашого власного блага виключає існування заради чужого блага, тобто блага, в якому ми не маємо частки, але не виключає існування заради спільного блага» (Berquist, 2019, р. 14). Питання

цілі існування людини є вкрай вагомим для ствердження чи заперечення людської гідності. Якщо людина б існувала не заради власного блага, то її гідність було б легко заперечити, адже саме існування людини слід було б визнати інструментальним, а отже і відносно гідним. Якщо ж людина існує заради власного блага, сама цілість її існування свідчить про її невідносну гідність. «Щоб відстояти людську гідність, [...] ми повинні відстояти цілість існування людини. А щоб відстояти цілість існування людини, [...] ми повинні чинити опір приманці механістичної концепції живого буття. Ми повинні визнати, що світ є чимось більшим, ніж атоми, які наштовхуються один на одного. Ми повинні визнати, що люди не є просто акцидентами космосу», – стверджує Стівен Дженсен, викладач філософії Х'юстонського університету св. Томи (США) (Jensen, 2019, р. xii).

Реальність людської гідності вимірюється, отже, реальністю посідання людської природи, яка не підпорядкована природі тварин, рослин чи неживій природі, але, навпаки, їх собі підпорядковує. Людську природу посідають усі індивідууми людського роду в однаковій мірі, тому і гідність кожної людини однакова: «Якщо люди існують заради власного блага як остаточної цілі по природі, то людська гідність є реальною, не є людським творивом, і це означає, що вона однаково належить усім людям, без огляду на расу, стать, вік, фізичний чи психічний стан чи культурні або релігійні відмінності» (Berquist, 2019, р. 14). Однакова природа та відповідно однакова гідність всіх людей не є водночас причиною вважати людей одноманітними, однаковими, повторюваними. Це причина вважати їх рівними між собою, але не однаковими. Завдяки розумові, свободній волі, моральній суб'єктності кожна людина проявляє себе в неповторюваний спосіб, «кожна людина є унікальною та індивідуальною без потреби намагатись такою бути» (Kateb, 2011, р. 12).

Людська природа як основа людської гідності вимагає, щоб були визнані однаково гідними не лише народжені людські індивідууми, але й ненароджені, тобто, щоб була визнана гідність усіх, хто належить до людського роду як такого (Kateb, 2011, р. 6). Маніфестація розумності природи не є тим самим, що посідання розумної природи. Іншими словами, ті індивідууми людського роду, які в силу тих чи інших обставин не здатні проявляти розумність, свободну волю чи моральну суб'єктність, не втрачають від цього людську розумну природу (Лукас, 2007, с. 15-16). Саме людська природа, а не вчинки, відповідні до природи, визначають людську гідність. Адже гідність людини – це екзистенційна цінність, а не моральна, хоч і має

тісний зв'язок з моральною. Людська гідність властиво впливає з ідентичності людини та ідентичності людського роду як такого (Kateb, 2011, pp. 12-13).

Те, що гідність – категорія екзистенційна, означає, що вона не з'являється і не зникає від того чи іншого способу життя її носіїв, однак визнання вищої гідності людей супроти нерозумного буття, згідно з традиційним уявленням, означає визнання людьми обов'язку поводитися відповідно до цієї гідності (Sensen, 2011, p. 157). Сучасне суспільство схильне більше акцентувати на правах, ніж на обов'язках, які випливають з людської гідності, однак для прихильників традиційного уявлення про людську гідність, зокрема для Іммануїла Канта, гідність «пов'язана з обов'язком і лише непрямо пов'язана з правами» (Sensen, 2011, p. 170). Обов'язком людини, отже, є поважати свою гідність та гідність собі подібних. Людина завдяки даним своєї природи здатна поводитись морально добре і морально погано. Якби вона поводитись в більшості чи виключно в морально поганий спосіб, тоді сумнівною була б сама її гідність: «Екзистенційні цінності були б нічого не вартими без реалізованих моральних здатностей» (Kateb, 2011, p. 18). Людина атакує/принижує свою гідність, коли поводитьься несправедливо чи зле з іншою людиною. Така поведінка свідчить або про те, що людина вважає себе більше людиною, ніж та, яку вона кривдить, або про те, що вважає себе більшим буттям, ніж людина як така. Звичайно, в одному і в другому випадку, таке мислення людини-кривдника цілком помилкове. Жодна людина не відрізняється від іншої по природі, і жодна людина в силу того, що не може втратити свою природу, не може втратити притаманну людській природі гідність, тому не може бути оправданим нелюдське поводження з будь-якою людиною (Kateb, 2011, p. 13). Підставою для заборони вбивства людини чи знущання над нею є вказаний вище факт, що ціллі життя кожної людини, з огляду на її природу, є її власне благо. Якщо це заперечувати, тоді з необхідністю потрібно ствердити, що вбивство іншої людини може бути частково прийнятним, так як її існування може мати своєю ціллю чуже благо, а не її власне. Якщо ж суспільство неготове визнати часткову прийнятність вбивства людей, тоді слід вважати за істину, що людська гідність є явищем саме природним, а не надуманим (Berquist, 2019, pp. 17-18).

Водночас слід ствердити вслід за С. Дженсеном, що сучасне покоління є «поколінням людської нелюдності у ставленні до людини» (Jensen, 2019, p. xi). Той же, хто добровільно спричиняє іншим людям страждання, насправді

свідомо чи несвідомо заперечує як їхню, так і власну гідність (Kateb, 2011, p. 23). Ми є поколінням, яке, можливо більше, ніж попередні, заперечує власну гідність, незважаючи на те, що більше, ніж інші, стверджуємо права людей.

Підсумовуючи вище сказане, людська гідність впливає з людської природи. Отже, це екзистенційна цінність і в однаковій мірі належить усім, хто посідає людську природу. Людина існує заради власного та спільного людського блага, її існування не є підпорядкованим благові інших видів живого буття. Вища гідність людини супроти інших видів буття зумовлює вимогу та обов'язок кожної людини шанувати цю гідність у собі та в собі подібних. Недобре поводження однієї людини з іншою людиною чи групою людей свідчить про зневагу людської гідності як такої та прав, що з неї випливають.

Теорія гендеру.

Теорія гендеру вміщає у собі фактично дві теорії: перша знаходиться в лоні природного есенціалізму та основана на даних тілесної природи людини, друга є відгалуженням суспільного конструктивізму та основана на даних культури. В парадигмі природного есенціалізму гендерні розбіжності зумовлені особливостями фізіології та психології чоловіка і жінки. В світлі суспільного конструктивізму гендерні відмінності зумовлені особливостями суспільної організації та культури (Fumagalli, 2015, pp. 17-18). Щодо теорії гендеру, поміщеної в контекст природного есенціалізму, слід сказати, що згідно з нею гендер з необхідністю збігається з біологічною статтю. Таким чином розмежування понять «гендер» і «стать» має тут технічний характер, а не онтологічний. Таке розуміння не викликає особливих моральних заперечень і в такому світлі теорію гендеру готові були б прийняти чи не всі знавці моральної філософії чи морального богослов'я. Наприклад, Синод єпископів Католицької Церкви стверджує: «Біологічна стать і суспільно-культурна роль статі (гендер) можуть розрізнятися, але не розділятися» (La vocazione, 2015, n. 58), визнаючи таким чином теорію гендеру, основану на природному законі, та ті дослідження, «які мають за ціль адекватно зрозуміти спосіб сприйняття у різних культурах статевої відмінності між чоловіком та жінкою» (Congregazione per l'Educazione, 2019, n. 6). Однак домінантною в сучасному суспільстві є теорія гендеру, яка, навпаки, заперечує природний закон і ґрунтується на суспільному/індивідуальному конструктивізмі/деконструктивізмі. Стрімке поширення конструктивістської теорії гендеру, а не природничої, пов'язане з тим, що сучасне суспільство посилено акцентує на індивідуалізмі та емотивізмі, відкидаючи об'єктивність природи

(Fumagalli, 2015, p. 74). Саме про домінуючу на сьогодні теорію гендеру йтиме мова у статті, тож під поняттям «теорії гендеру» звідси і далі слід розуміти виключно конструктивістську, а не природничу модель.

Перед тим, як перейти до визначень та основних понять конструктивістської теорії гендеру, слід сказати, що сама конструктивістська модель цієї теорії не є уніфікованою. Якщо на початковому етапі свого розвитку конструктивістська модель пропонувала розуміти гендер як «соціальну статтю», яка може, але не обов'язково збігається з біологічною статтю» (Кубі, 2016, с. 5), то подальший її розвиток привів до заперечення необхідності суспільства як суб'єкта, який визначає гендер особи. Американська філософ Джудіт Батлер, непересічно впливова особа у розвитку теорії гендеру, вважає, що сам індивідуум, а не суспільство, повинен бути конструюючим суб'єктом свого гендеру, іншими словами, Дж. Батлер пропонує суспільну деконструкцію гендеру (Fumagalli, 2015, pp. 28-29). Однак для висвітлення змісту цієї статті неоднозначність конструктивістської моделі теорії гендеру має не надто велике значення, так як чи одна її форма – суспільно орієнтована, чи інша – орієнтована на індивідуум, обидві протидіють пріоритету природи у статевій ідентичності людини.

Гендер у світлі конструктивістської теорії, отже, це «соціальна» або «індивідуально-визначена стаття», яка не залежить від хромосомної статі, але може з нею збігатися. Незбіг з біологічною статтю означає не лише те, що біологічний чоловік може визначати свій гендер як жіночий чи біологічна жінка може визначати свій гендер як чоловічий, а і те, що гендерів є більше, ніж два: «Відповідно до гендерної теорії, рід статі не є даний природою, але сконструйований суспільством через посередництво культури. [...] Як суспільно-культурний конструкт гендер не мав би обмежуватися до подвійної конфігурації чоловічо-жіночої, що виводиться з біологічної відмінності статей» (Fumagalli, 2015, p. 25). Якщо основою для гендеру не є природна, тобто об'єктивна, стаття, тоді основою стають суб'єктивні переконання, чи то певного суспільства і культури, що розвинулась в ньому, чи то індивідуальні. Основою може стати, наприклад, сексуальна орієнтація, яка, звісно, в парадигмі теорії гендеру не зводиться до гетеросексуальної (Fumagalli, 2015, p. 26). Тому, згідно з цим розумінням, «надалі має бути не дві статі, а багато: гетеро-, гомо-, бі- та транссексуальні особи» (Кубі, 2016, с. 5).

Також основою для формування гендеру можуть бути почуття особи. Почуття, очевидно,

є змінною категорією, тож і гендер може бути змінним: «Якщо стаття залежить від “почуття” індивіда, а не від об'єктивних, біологічних ознак, то її можна щоразу змінювати» (Кубі, 2016, с. 17). Тобто гендер проголошується не статичною, а принагідно мінливою дійсністю. Згідно з Дж. Батлер, «немає “чоловіка” і “жінки”, але є повторювані “ролі”, які примушуються домінуючими кодексами. Тому кожний індивід може і повинен самовільно конструювати/деконструювати, творити/руйнувати власну гендерну ідентичність» (Cantelmi, 2015, p. 15). Самовільність індивіда у конструюванні/деконструюванні означає, що гендерних ідентичностей може бути безліч, так як немає жодної об'єктивної межі в їх кількості, як от межі природи, ані жодної навіть суспільної межі, як от межі культури.

Іншою особливістю теорії гендеру є заперечення відмінностей між чоловіками та жінками. Прихильники теорії гендеру відкидають ті наукові дослідження, які стверджують власне біологічні та психологічні відмінності між особами двох статей, забороняють проведення суспільних заходів, які вважаються типово чоловічими чи типово жіночими, не визнають різних особливостей трудового навантаження для чоловіків та жінок, забороняють «гендерно марковані» ігри та стиль/кольори одягу, і т.д. (Стратегія упровадження, 2020). За запереченням статевих відмінностей логічно слідує заперечення природної взаємодоповнюваності чоловіка і жінки, а отже, і заперечення основи традиційної сім'ї (La vocazione, 2015, n. 8; Кубі, 2016, с. 7).

Причиною для розмивання різниць між чоловіками та жінками (включно з фізіологічними різницями) стало фальшиве переконання, що відмінність є «носієм дискримінацій та несправедливостей, що реалізуються на суспільному рівні» (Cantelmi, 2015, pp. 17-18). Таким чином теоретики гендеру вважають, що досягнення рівності тотожне досягненню однаковості, тоді як між рівністю і однаковістю існує справжня концептуальна різниця. Рівність базується власне на різності, а не на монолітній однаковості (Послання Синоду Єпископів, 2016, n. 19). Безсумнівно, статева дискримінація мала і має місце в суспільстві, і з нею потрібно боротись (Congregazione per l'Educazione, 2019, n. 15), однак правдою є також те, що «у законному намаганні побороти статево дискримінацію витворилася нова дискримінація – заперечення статевої відмінності та статевої основи ідентичності на користь певного виду примусового нерозрізнення» (Cantelmi, 2015, p. 7).

Конструктивістська теорія гендеру розмиває

не лише вагомість біологічної статі, відмінності між особами обох статей, поняття сім'ї, а також і насамперед статево-їдентичність особи. Людська статево-їдентичність не є просто одним з біологічних показників людського організму, але проникає усю людську особу: «Статево-їдентичність перш за все є вміщена в особу, тобто в цілісну єдність людини: тіло, психіка, дух, символізм тощо. Це означає, що в статево-їдентичності ніщо не є просто біологічним, фізичним, генетичним, тілесним, але все є діалогічністю» (Russo, 2004, р. 1597). Тому статево-їдентичність є суттєвим виміром людської особової ідентичності, тож з розмиванням статево-їдентичності іде мова про розмивання людської ідентичності як такої: «За розмиванням категорій гендеру та біологічної статі слідує розмивання самої людської ідентичності, яка випаровується в фантазмагоричних баченнях пост-людського» (Fumagalli, 2015, р. 30). Причиною розмивання категорії статі та гендеру, відповідного до статі, в світлі конструктивістської теорії гендеру є абсолютний примат волюнтаризму над природним законом, коли статево-їдентичність залежить від самовільного вибору, а не від природної даності (Cantelmi, 2015, pp. 16-17). Звичайно, примат бажаного над дійсним позбавляє людину здатності стабільно та об'єктивно себе ідентифікувати, а загальний контекст сучасного постмодерну, що «характеризується крайньою "плинністю" та браком солідних та стабільних основ» (Cantelmi, 2015, р. 5), лише сприяє процесу дестабілізації та врешті руйнування людської статево-їдентичності та загальної ідентичності.

Припущення чи радше активно нав'язувана ідеологема, що «особова ідентичність є відокремлена від біологічної природи та суспільної культури і може цілком бути конструйована або деконструйована свobodною волею індивідуума у зв'язку з його психічним самопочуттям» (Fumagalli, 2015, р. 73), є фактично запереченням ідентичності як такої. Адже слово «ідентичність» має в основі латинське слово «identicus», що означає «тотожний», «той самий» (Лісовий, 2002, с. 233). Тобто, ідентичність – це тотожність одного суб'єкта з іншим. Людська ідентичність є тотожністю людей по природі, статево-їдентичність – тотожністю по статі, культурна ідентичність – тотожністю по культурі і т.д. Натомість теорія гендеру заперечує важливість об'єктивної біологічної природи людей та людської культури у формуванні ідентичності. Тож на чому має базуватися «тотожність» в розумінні прихильників теорії гендеру? На суб'єктивних, самовільних і змінних переконаннях людей про себе неможливо збудувати реальну тотожність. Тому теорія гендеру є по суті запереченням

людської статево-їдентичності, а отже, і запереченням ідентичності як такої.

Руйнування/заперечення людської ідентичності є не лише вкрай деструктивним для людини-індивідуума, але й для людських стосунків та суспільства як такого: «Видається очевидним, що один з феноменів, що лежать в основі кризи міжособових стосунків, утворився саме через відкинення статево-їдентичності та ролі на користь абсолютної плинності самої ідентичності та ролей з послідовним відкиненням відповідальності в стосунках та дітородних характеристик цих стосунків» (Cantelmi, 2015, р. 6). Криза міжособових стосунків, відкидання відповідальності у стосунках, у свою чергу, сприяє нещасливості людини, так як наявність добрих підтримуючих стосунків між людьми визнана одним з джерел щастливості (Haybron, 2020). Власне теорія гендеру, яка руйнує ідентичність людини, міжособові стосунки та сім'ю, як така сприяє людській нещасливості, попри зворотні обіцянки: «Обіцянка абсолютної свободи (або ж бажання без зобов'язань) платить [...] найвищу ціну: нестабільність ідентичності, будованої та руйнованої, завжди непомірно коштує для психіки і несе з собою непомірний екзистенційний стрес. Обіцяється свобода, але родиться нещасливість» (Zanardo, 2015, р. 17). Оскільки поняття щастливості/нещасливості все ж є суб'єктивним, вартує більше уваги присвятити питанню зневаги об'єктивної людської гідності посередництвом теорії гендеру.

Теорія гендеру та заперечення гідності людини.

Підставою людської гідності, як було сказано в першій частині статті, є природа людини. Ті, які визнають людську природу та й усю природу творінням Бога, визнають саме Його «причиною» людської гідності (Berquist, 2019, р. 17). Однак вищість людської природи та, відповідно, людська гідність, як було вже згадано, не є поняттями суто релігійними.

Існує кілька способів заперечити людську гідність: 1) заперечити вищість людської природи супроти природи тварин і рослин; 2) заперечити однаковість природи всіх людей; 3) заперечити саму людську природу. Ті мислителі, які заперечують вищість людської природи, з необхідністю заперечують гідність людини, так як твердження про однакову цінність природи тварин, рослин та людей є визнанням однакової їхньої гідності, а отже визнанням відсутності особливої гідності одного буття супроти іншого. У такій парадигмі гідність людини та права людини, які випливають з цієї гідності, є людською видумкою. Ті мислителі, які заперечують однаковість природи всіх людей, визнають начебто гідність одних представників

людського роду і заперечують гідність інших (наприклад, ненароджених людей, недужих, з вадами розвитку), але насправді спростовують поняття людської гідності як таке. Адже якщо підставою людської гідності є природа (іншої якоїсь підстави досі не вдалося визначити у філософії), то всі носії тієї самої природи повинні з необхідністю бути визнані носіями тієї самої гідності або ж усі носії тієї самої природи повинні бути визнані як ті, які не посідають якусь особливу гідність. Врешті ті мислителі, які заперечують вагомість людської природи, заперечують підставу/основу людської гідності і, отже, саму людську гідність. До цієї третьої групи належать саме прихильники конструктивістської теорії гендеру, згідно з якою, природа не має суттєвого значення (хромосомна біполярна визначеність статей є природною даністю), а підпорядковується змінній суб'єктивній дійсності, такий як бажання та самоідентифікація (вчення про десятки різних гендерів та право самовільно себе ідентифікувати з якимось з них).

Розмивання поняття об'єктивної людської природи та ідентичності на догоду суб'єктивним бажанням чи почуттям людини є розмиванням поняття об'єктивної людської гідності та об'єктивних прав людини. «Утвердження бажання над природою» (Cantelmi, 2015, p. 15), яке пропонує теорія гендеру, завершується утвердженням людського свавілля над людською гідністю. С. Дженсен так про це пише: «У сучасному віці люди не хочуть бути підпорядкованими порядку, об'явленому природою. Натомість ми бажаємо винайти свій власний спосіб життя. Щоб задовольнити наше бажання, ми йдемо настільки далеко, що заперечуємо саму природу. Однак через це саме заперечення ми залишаємось в результаті ні з чим. Не маємо того, що нам необхідне, і самі не маємо вартості» (Jensen, 2019, p. xiv).

Теорія гендеру заперечує дійсність біполярності статей, відмінностей між двома статями та їхньої взаємодоповнюваності, сім'ї як союзу чоловікатажінки, тобто заперечує природну дійсність. У свою чергу, як стверджує Габрієла Кубі, німецька соціолог, яка активно досліджує теорію гендеру, «заперечувати дійсність – це означає попрощатися з раціональністю та науковим пошуком істини» (Кубі, 2016, с. 12). Якщо ж якесь вчення від початку не претендує бути істинним, то є ідеологією, а не теорією. Ідеологія, на відміну від вчення, маскує у собі інтереси тих, хто її пропагує, та не є прозорою/зрозумілою в своїй повноті для тих, хто її приймає (Sypnowich, 2019). Теорія гендеру, яка заперечує природну дійсність, примат об'єктивних даних над суб'єктивними бажаннями та утверджує

свавільне використання свободи над людською гідністю, однозначно є ідеологією.

Руйнування людської ідентичності через заперечення вагомості людської природи, що пропагується конструктивістською теорією гендеру, є руйнуванням людини як такої, тому є злочином. Однак в контексті ідеології злочин часто представляється як право, а неприйняття ідеологічних законодавчих ініціатив як злочин. «Перетворення злочину в право – це заперечення правди, розкладання моральної норми, спотворення особи та руйнування правильного суспільного життя. Перетворення злочину в право – це надавати людській свободі викривленого і незаконного значення. Перетворення злочину в право – це справа ідеології», – стверджує Рамон Лукас Лукас, викладач антропології Григоріанського університету у Римі (Lucas, 2004, p. 977).

Висновки

Гідність та права людини на сьогодні є широко прийнятими поняттями в Україні та світі. Для ствердження реальності цих понять необхідно визнати вищість людської природи супроти інших форм емпіричного живого буття. Підставою говорити про вищість природи є наявність у людині таких характеристик як розум, свободна воля, самоволодіння. Якщо ж заперечувати вищість природи людства супроти природи тварин та рослин, то поняття людської гідності та прав людини стають безпідставними та, відповідно, незрозумілими. Особлива природа, отже, є основою особливої гідності та прав людини.

Конструктивістська теорія гендеру, як і поняття людської гідності, є широко акцептованою в сучасному суспільстві, зокрема у розвинених країнах світу. Згідно з цією теорією, людина має право вибудовувати власну статеву ідентифікацію відповідно до внутрішніх переживань, почуттів, нахилів, особистих чи/і суспільних уявлень про себе. Наявність об'єктивної біологічної статі, яка розподіляє людських осіб на чоловіків та жінок, на думку прихильників вище згаданої теорії, не відіграє центрального значення, а лиш номінальне або принаймні мало значуще. Таким чином, поборники конструктивістської теорії гендеру вважають, що природа людини (біологічна стать є виміром саме природи) не може бути основою статевої ідентифікації. Такою основою для гендеристів стають суб'єктивізм та емотивізм.

Підсумовуючи усе вище сказане, вартує наголосити, що прихильники теорії гендеру, яка проголошує людську природу невагомою, з необхідністю є противниками поняття людської гідності та прав людини, так як ці поняття

- Jensen, S. J. (2019). Foreword. In R. Berquist, *From Human Dignity to Natural Law. An Introduction* (pp. xi-xiv). The Catholic University of America Press.
- Kateb, G. (2011). *Human Dignity*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Kubi, G. (2016). Gender – nova ideolohiya ruynuye sim"yu [Gender - a new ideology destroys the family]. *Mandrivets'*.
- Lisovyy, V. (2002). *Identychnist'* [Identity]. In V. Shynkaruk (Ed.), *Filosofs'kyi Entsyklopedychnyi slovnyk* (pp. 233-234). Abrys.
- Lucas, R. L. (2007). *Bioetyka dlya kozhnoho* [Bioethics for everyone]. Svichado.
- Lucas, R.L. (2004). *Ideologia e Bioetica*. In G. Russo (Ed.), *Enciclopedia di Bioetica e Sessuologia* (pp. 977-979). Elledici.
- Nesterenko, V. (2002). *Hidnist'* [Dignity]. In V. Shynkaruk (Ed.), *Filosofs'kyi Entsyklopedychnyi slovnyk* (p. 119). Abrys.
- Poslannya Synodu Yepyskopiv Kyievo-Halyts'koho Verkhovnoho Arkhyepyskopstva UHKTs stosovno nebezpeky hendernoyi ideolohiyi [Message of the Synod of Bishops of the Kyiv-Halych Supreme Archdiocese of the UGCC on the Danger of Gender Ideology]. (2016). Retrieved from http://news.ugcc.ua/documents/poslannya_synodu_yepyskop%D1%96v_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugktsstosovno_nebezpeki_gendernoi_%D1%96deolog%D1%96i_78209.html
- Russo, G. (2004). *Sessualità. Visione d'insieme*. In G. Russo (Ed.), *Enciclopedia di Bioetica e Sessuologia* (pp. 1593-1598). Elledici.
- Sensen, O. (2011). *Kant on Human Dignity*. De Gruyter.
- Stetson, B. (1998). *Human Dignity and Contemporary Liberalism*. Praeger.
- Stratehiya uprovadzhennya hendernoyi rivnosti ta nedyskryminatsiyi u sferi osvity «Osvita : hendernyy vymir – 2020» [Strategy for Gender Equality and Non-Discrimination in Education «Education: Gender Dimension – 2020»]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2016/proekt-gendernoyi-strategiyi.doc>
- Synowich, Ch. (2019). *Law and Ideology*. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/law-ideology/>.
- La vocazione e la missione della famiglia nella Chiesa e nel mondo contemporaneo. *Relazione Finale del Sinodo dei Vescovi al Santo Padre Francesco*. (2015). Retrieved from http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20151026_relazione-finale-xiv-assemblea_it.html
- Zanardo, S. (2015). *La Differenza Sessuale*. In G. Meazzini (Ed.), *Gender* (pp. 11-40). Città Nuova.

Yarema Mariya

Ph.D., Senior Lecturer, <https://orcid.org/0000-0003-2029-4766>, maria.yarema@ucu.edu.ua

Стаття надійшла / Article arrived: 01.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Serhii Shevtsov*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Phenomenon of R. Collins' Intellectual Communities in the Horizon of Philosophical-Cultural Researches

Actuality of the topic based on correspondence R. Collins' idea of researching of intellectual communities to contemporary synergetic condition of scientific knowledge and all cultural processes are presented in multi-variations of its own connections. The aim of the article is clarification of a phenomenon of an intellectual community as a methodological foundation of cultural-ontological and morphological researches in the field of philosophy of culture. The results of the research are opening of some topological signs of intellectual communities as methodological foundations of philosophy of culture. Signed in conclusions communication has conditions for syncretic researching of variety of cultural phenomenon. It's showed conflicts are origins of culture. It's consciously structural rivalry is a sign of cultural-ontological frames (platonism and aristotelism, empirism and rationalism etc.). It's found out a network in its own synchronicity, diachronicity, semiotic measuring defines structures of existing of culture. It's installed an intellectual ritual in aspects of dialogue, textuality, world outlook, practice is a core and form of creation of varieties of culture. It's showed binary character of cultural capital in its constancy and changing. It's listed emotional energy in aspects of longevity, strength, personality has irrational foundations of culture. It's consciously lines of confrontation has a mechanism of forming of culture as intellectual metacommunity. It's found out intellectual reputation is a mechanism of clarification of historical dynamics of intellectual capital.

Keywords: communication, conflict, structural rivalry, intellectual network, intellectual ritual, cultural capital, emotional energy, lines of confrontation, intellectual reputation

Сергій Шевцов*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Феномен інтелектуальних спільнот Р. Коллінза у горизонті досліджень з філософії культури

Актуальність теми обумовлена відповідністю підходу Р. Коллінза у дослідженні інтелектуальних спільнот сучасному постнекласичному стану наукового знання, де всі процеси у культурі розглядаються у багатогранності власних зв'язків. Метою є прояснення феномена інтелектуальної спільноти у якості методологічної основи культурно-онтологічних та типологічних досліджень у межах філософії культури. Результатами дослідження є розкриття низки топологічних ознак інтелектуальних спільнот, які можна використовувати у якості дослідницької бази філософії культури. У висновках наведено, що концепт комунікативності містить умови для синкретичного розглядання феноменів культури. Показано, що конфліктність є джерелом культури, як такої у різноманітті її феноменів. Усвідомлено, що структурне суперництво є показником певних культурно-онтологічних фреймів (платонізм та аристотелізм, емпіризм та раціоналізм тощо). З'ясовано, що мережевість у власній, синхронічності, діахронічності, семіотичності визначає структуру існування культури. Встановлено, що інтелектуальний ритуал в аспектах діалогічності, текстуальності, світоглядності, практичності виступає своєрідним середостінням й формою утворення осередків культури. Показаний бінарний характер культурного капіталу

як сталої та водночас мінливої структури. Наведено, що емоційна енергія в аспектах довготривалості, міцності, персоналістичності містить у собі позараціональні підґрунтя культури. Усвідомлено, що лінії протистояння містять механізм формування культури у якості інтелектуальної надспільноти. З'ясовано, що інтелектуальна репутація є механізмом прояснення історичної динаміки інтелектуального капіталу.

Ключові слова: комунікація, конфлікт, структурне суперництво, інтелектуальна мережа, інтелектуальний ритуал, культурний капітал, емоційна енергія, лінії протистояння, інтелектуальна репутація

Вступ.

Як відомо, однією з фундаментальних особливостей філософії є її можливість здійснення критичної функції по відношенню, як до окремих напрямків культури (наука, мистецтво, релігія, міф, право тощо), так і до культури у цілому. Філософія культури за власним завданням є саме таким колом наукового дослідження, що вимагає від дослідника застосування певних синтетичних підходів, які мали здатність розглядати такі складні феномени, як інтелектуальні поля в їх різноманітних зв'язках та контекстах. Наведу приклад: з одного боку, скажімо, на межі XVIII–XIX ст. у Німеччині виникло два протилежних інтелектуальних рухи – класична філософія та романтизм, а з іншого, відомо, як перекликалися долі учасників цих рухів – Г.В.Ф. Гегеля, Ф. Гельдерліна та Ф.В.Й. Шеллінга тощо. У цьому горизонті вважаю актуальним засвоєння феномена інтелектуальних спільнот американського науковця, фахівця у галузі теорії революцій, досліджень макросоціальних процесів Рендалла Коллінза, аналіз яких він надав у власній праці «Соціологія філософій: глобальна теорія інтелектуальних змін» (Collins, 1998), через призму якого можна досліджувати певні механізми зародження, розвитку, становлення, занепаду феноменів культури.

Вітчизняний інтелектуальний простір відкриває для себе праці Р. Коллінза десь протягом останнього десятиліття, коли перекладаються його праці, присвячені сучасному стану існування університетів (Коллінз, 2011), феномену мікросоціології насильства (Коллінз, 2013), співвідношенню колективного та індивідуального у релігійних практиках (Коллінз, 2015). Але ж його праця, ключових ідей якої я збираюсь торкнутись ще чекає введення в україномовний науково-дослідницький контекст. Ідеї Р. Коллінза використовуються у різних проблемних полях: співвідношення теоретичного та емпіричного у соціальних науках (Cordero, & Salinas, 2017), майбутні горизонти гуманітарного знання й

метафізичного виміру людини (Fuller, 2019), міждисциплінарного характеру сучасного наукового знання (Salmela, Macleod, & Munck af Rosenschöld, 2021). Метою статті є прояснення феномена інтелектуальної спільноти в у різноманітних аспектах (комунікативність, конфліктність, структурне суперництво, мережевість, ритуалістичність, культурний капітал, емоційна енергія, інтелектуальна репутація) у якості методологічної основи культурно-онтологічних та типологічних досліджень у філософії культури.

Результати дослідження.

Розмову про феномен інтелектуальних спільнот Р. Коллінза у межах філософії культури розпочну з окреслення специфіки того, що собою являє інтелектуальне поле і тут можна виділити чотири ключові параметри. Перший параметр, прояснення якого вказує на принципово спільний характер існування феноменів культури – комунікативність. Справа у тому, що інтелектуальне життя існує, як певна взаємодія друзів, знайомих, однодумців. Власне звернення до масиву історії філософії Р. Коллінз обґрунтовує його презентабельністю, яка має концептуальний характер, оскільки саме історія філософії є історією спілкування друзів, партнерів, близьких за духом людей, різноманітних гуртків тощо (Коллінз, 2002, с. 48). І тут мені бачиться один цікавий аспект, який стосується безпосередньо існування ідей. Апелюючи до Г.В. Лейбніца та Дж. Серля, Р. Коллінз вважає, що натуралістичний підхід до людської свідомості не дає можливості знайти певні ідеї у структурі нашого розуму, оскільки ми можемо уявити себе наш мозок у якості певної машини, але ж ми ніде у цій машині не побачимо щось, що згадувало б нам ідею (Коллінз, 2002, с. 47). Звідси, ідеї є не речами, а комунікативними утвореннями, які виникають у процесі спілкування. І цей комунікативний вимір ідей нікуди не зникає, навіть якщо ми запишемо ці ідеї на папір. Безумовно, вона набуде матеріального носія, але стане зрозумілою лише за умовами, що хтось це зможе прочитати та усвідомити.

У горизонті комунікативного виміру інтелектуального поля Р. Коллінз йде ще далі: для нього не мислителі створюють комунікативні середовища, а навпаки, певні комунікативні середовища створюють мислителів у якості власних вузлових утворень (Коллінз, 2002, с. 47). І це стосується не лише мислителів на кшталт Піфагора, Сократа, Платона, життя яких пов'язано з активною суспільною діяльністю, де вони мали певну політичну вагу у Кротоні та Афінах, а також таких здавалось би самотніх мислителів, як Геракліт Ефеський та Діоген Сінопський, які у якості адресатів власних думок завжди апелювали до сучасних їм спільнот. Саме через те і плакучість Геракліта, його викриття морального занепаду суспільства, а також відомі пошуки людини Діогеном з ліхтарем на ринку.

Другим параметром інтелектуального поля, через який можна побачити механізм утворення феноменів культури, виступає конфліктність і тут ми підходимо до самого середостіння інтелектуального життя. На думку Р. Коллінза саме конфлікт виступає енергетичним джерелом інтелектуального поля (Коллінз, 2002, с. 45). Конфлікт для інтелектуального життя має вирішальне значення. Це не означає, що в інтелектуальній спільноті немає певної згоди або консенсусу. Справа в іншому – у тому, що саме протиріччя породжує думку. І в цьому співзвучні Геракліт, який казав, що *πολεμος* – війна, двобій, ворожнеча, суперечка – є батьком й царем всього і де протилежності створюють певну внутрішню гармонію, які є набагато міцнішою, ніж зовнішня, а також Г.В.Ф. Гегель, який казав, що протиріччя є самою основою існування нашого розуму – це те, що надає нашим думкам та діям певний поштовх. До речі, відмічу, що з педагогічно-методологічної точки зору є дуже складним ввести студентів у цей простір суперечливості, оскільки під час викладання ці протилежності, або не сприймаються, або важко передаються за допомогою слів. У той самий час, діалоги Платона надають нам певне уявлення про те, яким чином відбувалось спілкування Сократа з учнями, друзями, знайомими, враховуючи, безумовно, той факт, що постать Сократа у творах Платона є все ж таки літературним персонажем, ніж реальною фігурою. Наявність конфлікту може сприйматись як певний міжособистісний психологічний фактор, якого недостатньо для усвідомлення існування й розвитку певних ідей, що набули значущості в історії (у цьому сенсі парадоксальна сама історія з концептами «ідея» та «ейдос» у Платона, які традиційно вважаються системоутворюючими для його поглядів, але ж у самого мислителя зустрічались достатньо нечасто), тому переходимо до третього параметру інтелектуального поля – структурного

суперництва, як умови розвитку й становлення феноменів культури.

На відміну від конфліктності, структурне суперництво не має у собі психологічної природи. Р. Коллінз не перший, хто підмітив, що провідні філософи з'являються парами або тріадами (Геракліт з його ідеєю мінливості буття та Парменід, який наполягав на його незмінності, засновник гедоністичної школи Епікур та засновник школи стоїків Зенон, християнський мислитель Оріген та неоплатонік Плотін тощо), але він артикулював саме структурний характер цих подій (Коллінз, 2002, с. 51). Справа у тому, що цим мислителям необов'язково було критикувати один одного, яке це було, згідно легенді, у Лао-цзи та Конфуція, або вступати у міжособистісний конфлікт, як це було у З. Фрейда та К.-Г. Юнга, тут ключовим є наявність протилежних інтелектуальних позицій, які розвивались у відповідних напрямках і лише згодом представники цих шкіл критикували протилежні погляди. Виникнення й наявність цих полів протистояння створюють певну атмосферу відповідної доби культури, яка знаходить узагальнення у таких історико-філософських та філософсько-культурних концептах, як «платонізм», «аристотелізм», «східна патристика», «західна патристика», «схоластика», «ренесансний неоплатонізм» тощо. На мій погляд, дуже цінним й евристичним є твердження Р. Коллінза про те, що історія філософії є історією не стільки розв'язаних проблем, скільки створення нових ліній протистояння, які надають можливості подальшої експлуатації утруднень, які виникли (Коллінз, 2002, с. 51).

Четвертий параметр інтелектуального поля, через який можна дослідити не лише синхронічний та діахронічний, а й семіотичний вимір існування феноменів культури, – мережевість. З одного боку, про це вже як би йшлося під час опису першого параметру – комунікативності, але ж, з іншого, на мій погляд, мережевість має власні ознаки. І перш за все, якщо комунікативність має більш синхронічний зріз (Сократ, Федон, Евклід, Арістіпп, Антисфен, Платон відрізнялись віком один від одного, однак були сучасниками), то мережевість, окрім синхронічного, має ще й діахронічний зріз: вже після смерті Сократа Федон засновує Елідську школу, Евклід – Мегарську школу, Арістіпп – Кіренську школу, Антисфен – школу кініків, Платон – Академію, і всі ці школи за власним віком виходять за межі існування їх засновників, продовжуючи вже окреме існування шляхом розвитку їх ідей. Та ж Академія існувала десь з 387 р. до н.е. до 529 р. н.е., так що мабуть лише Болонський університет поки що подолав цю вікову ланку.

Мережевість має ще одну важливу ознаку, окрім діахронічної, – семіотичну. Мається на увазі наступне. Кожна інтелектуальна спільнота, кожна філософська або наукова школа, задає свій специфічний вид й рівень дискурсу і через це створює власний поняттєвий апарат, який поступово кристалізується у відповідних текстах (відоме питання-відповідь: «де опинились грекі, коли антична культура припинила власне існування? У текстах»). Якщо на рівні лише комунікативності та конфліктності використовуються слова, які мають побутовий характер, то вони згодом набувають інших значень й стають філософськими категоріями. Відомо, що одне з ключових для філософської та богословської думки поняття одвіч означає «сутність», «буття», «існування», але ж спочатку воно мало інший смисл – «майно», «стан». У свій час С. Аверинцев дотепно помітив, що розуміння того, що є філософія було відомо всім від Середньовіччя до сучасності саме через греків, але ж самим грекам про це було невідомо, оскільки вони й створювали філософію з не-філософії, категоріальний апарат філософії з повсякденної мови (Аверинцев, 2004, с. 111). Це помічає й Р. Коллінз, стверджуючи, що мова не є *deus ex machina*, яка пояснює філософію, вона знаходиться у постійному розвитку і тут саме інтелектуальні спільноти просувають мову до більш абстрактних й точних термінів (Коллінз, 2002, с. 56).

І нарешті, саме мережа, з точки зору Р. Коллінза й є інтелектуальним полем як таким – саме мережі є тією сталою, довготривалою у часі структурою, яка діє на авансцені розуму, наукової або філософської школи, або інтелектуальної спільноти (Коллінз, 2002, с. 40) і до якої ми також певним чином долучаємось.

Окреслені чотири параметри – комунікативність, конфліктність, структурне суперництво, мережевість – надають певне уявлення про характер інтелектуальних полів, але ж вони втілюються у відповідних інтелектуальних спільнотах, тому зараз перейдемо до прояснення їх ознак, а саме – інтелектуального ритуалу, культурного капіталу, емоційної енергії, ліній протистояння, інтелектуальної репутації.

Інтелектуальний ритуал можна назвати однією з констант культури, оскільки, на думку Р. Коллінза, це один з тих показників, який фактично не змінювався за останні більш ніж дві тисячі років, оскільки інтелектуальне життя завжди обертається навколо подій «віч-на-віч», де інтелектуали об'єднуються у певні групи, встановлюються зв'язки між вчителями та учнями, а також люди, які в історичній проекції стали видатними, опиняються пов'язаними один з одним через проведення певних

інтелектуальних дискусій (Коллінз, 2002, с. 72). У статті вже лунали прізвища Ф. Гельдерліна, Г.В.Ф. Гегеля, Ф.В.Й. Шеллінга, також можна пригадати Великих Каппадокійців – Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Ніського, які були друзями, а Василь Великий та Григорій Ніський ще й рідними братами. У сучасному світі інформаційно-технологічний прогрес відкрив нові – дисперсні, розосереджені – комунікативні структури, але вони, з точки зору Р. Коллінза, не здатні замінити ось ці сфокусовані ланки, які встановлюють ядро інтелектуального життя (Коллінз, 2002, с. 134).

В інтелектуальному ритуалі можна виділити низку рис. По-перше, інтелектуальний ритуал пов'язаний з веденням діалогу і саме такий діалог долає власні часові межі, оскільки у діалозі відбувається поєднання минулих текстів (те, що підлягає обговоренню у процесі діалогу) та майбутніх текстів або того, що певним чином набуває кристалізації, як результату діалогу. По-друге, інтелектуальний ритуал є ситуаційним засобом буття текстів, оскільки в них може обговорюватись, скажімо, частина того чи іншого тексту, або текст у цілому, але ж при цьому досягається його певне ситуаційне розуміння, оскільки класичні філософські тексти мають здатність у різні часи індукувати нові смисли, ось чому ми постійно звертаємось до текстів Платона, Аристотеля, Р. Декарта, Б. Спінози, Г.В. Лейбніца, І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля тощо. По-третє, інтелектуальний ритуал втілює собою розгортання певного світогляду й претензію на розуміння певних речей. Нарешті, по-четверте, інтелектуальний ритуал – це обов'язково практика, яка потребує регулярності для формування інтелектуального капіталу й емоційної енергії. Особливість тут у тому, що інтелектуальні ритуали відрізняються від інших усереднених ритуалів повсякденності (виконання професійних обов'язків, побутове спілкування з друзями), але у той же час потребують систематичності й мабуть усередненості – визначення місця й часу зустрічі, вирішення організаційних нюансів, урахування міжособистісних стосунків у межах інтелектуальної спільноти (Коллінз, 2002, с. 74-75).

Відомо, що поняття капіталу долає суто економічні межі ще наприкінці XIX ст., але саме з 80-х рр. XX ст. капітал набуває антропологічного – компетентнісного, аксіологічного, екзистенціального – сенсу – соціальний капітал, професійний капітал, людський капітал, інтелектуальний капітал, культурний капітал тощо. Р. Коллінз використовує і «інтелектуальний», і «культурний» капітал. Під останнім він розуміє змістовну складову

інтелектуальних ритуалів (Коллінз, 2002, с. 92) або тексти, центральними поняттями яких виступають фундаментальні наративи – «істина», «знання», «справедливість», «свобода» тощо (Коллінз, 2002, с. 76). Інтелектуальні спільноти у цьому сенсі є тими просторами, які певним чином перетворюють культурний капітал. Йдеться про наступне. Спільноти групуються за інтересами навколо визначених тем, проблемних полів (Флорентійська Академія Марсіліо Фічіно групується навколо текстів Платона, Тюбінгенська спільнота штіфтлерів часів Ф. Гельдерліна, Г.В.Ф. Гегеля, Ф.В.Й. Шеллінга – навколо критичних ідей І. Канта, Єнські романтики – навколо ідей творчості, мистецтва, співвідношення розуму та продуктивної уяви тощо). Через власну працю у цих проблемних полях саме спільноти, а не лише окремі їх представники, створюють умови для нового бачення культурного капіталу, додаючи йому від себе власного змісту. І саме тут виникає певний парадокс інтелектуальних спільнот, який помітив Р. Коллінз.

Великі істини не можуть з'являтися часто, оскільки в їх існуванні важливим є не лише момент виникнення, а й систематизації, тлумачення тощо. Тому, якщо спільноти орієнтовані на інноваційну складову, то ці великі істини стають не стільки перевагою, скільки перешкодою (Коллінз, 2002, с. 74-75). Саме з подібними речами пов'язані такі ідеї, як морфологічна концепція культури О. Шпенглера, зміна наукових парадигм Т. Куна, методологічний анархізм П. Фейєрабенда тощо. Інтелектуальні спільноти повинні не лише створювати великі відкриття, а й спростовувати їх, що залишає науковий горизонт завжди відкритим. Необхідність в оновленні виникає з недосконалості існуючої теорії, але ж ця недосконалість все одне повинна залишатись великою. Тому інтелектуальні спільноти можуть працювати протягом кількох поколінь. І тут виникає такий важливий показник, як емоційна енергія, через який можна артикулювати певні позараціональні умови існування феноменів культури.

Емоційну або творчу енергію Р. Коллінз визначає через низку характеристик. Першою є довготривалість або здатність до стійкої концентрації (Коллінз, 2002, с. 78). Показником тут є добре самовідчуття або ентузіазм, хоча, при цьому, емоційна енергія відрізняється від минулих станів радості, збудження, гніву тощо. Другою характеристикою є міцність, що охоплює й наповнює більшість учасників інтелектуального ритуалу у якості усвідомлення нових горизонтів власних можливостей, особливо у горизонті суперництва. Третьою характеристикою емоційної енергії є персоналістичність

або специфічність – енергія інтелектуалів відрізняється від енергії процвітаючого політика, фінансиста-підприємця, зірки шоу-бізнесу тощо (Коллінз, 2002, с. 84). Каналом встановлення емоційної енергії є завжди особистісний контакт, зустріч «віч-на-віч», яскравими прикладами тут є зустріч Сократа та Аристокла (Платоном у майбутньому), М. Местліна та І. Кеплера, Е. Гуссерля та М. Гайдеггера, Н. Буланже та А. П'яццолли тощо. І тут можна виділити два типи зв'язків – вертикальні – «вчитель / учень» – які можуть спостерігатись крізь покоління, а також горизонтальні – знайомства (К. Гюйгенс та Г.В. Лейбніц, М. Гоголь та О. Пушкіна, Т. Шевченко та М. Щепкіна тощо).

Інтенсифікація емоційної енергії стає можливою, по-перше, через певні вертикальні стосунки, коли є можливість спостерігання за власним вчителем або особою, яка є для вас авторитетною. Так, скажімо, незважаючи на всі складнощі, але саме особистість Платона надихала Аристотеля на пошук власного шляху в філософії. По-друге, інтенсифікація можлива також і через горизонтальні стосунки, оскільки справжня дружба має багато в чому вирішальне значення (раніше вже згадувався приклад з Ф. Гельдерліном, Ф.В.Й. Шеллінгом та Г.В.Ф. Гегелем). А по-третє, емоційна енергія інтенсифікується під час суперництва між представниками різних й протилежних течій (полеміка між Дж. Локком та Г.В. Лейбніцем стосовно співвідношення почуттів та розуму, конфлікт між Л. Вітгенштайном та К.Р. Поппером у Кембриджі стосовно філософських проблем, суперечки між А. Ейнштейном та Н. Бором відносно фундаментальних положень квантової механіки тощо).

У свій час Л. Вітгенштайн помітив, якщо філософ відмовляється від публічної дискусії, то він нагадує боксера, який відмовляється від виходу на ринг. Ось чому, уявляється, що наявність ліній протистояння є однією з суттєвих характеристик інтелектуальних спільнот, а також умовою життєздатності культури, як такої. Р. Коллінз відмічає, що інтелектуальний світ у власному інтелектуальному ядрі має структуру протиборчих груп, які об'єднуються у певне конфліктну «надспільноту» (Коллінз, 2002, с. 134). Ритуальна щільність взаємодій інтелектуалів підвищує їх емоційну енергію і найбільш виразним це проявляється саме у лініях протистояння видатних особистостей. Відомо, що Афіни, на відміну від Спарти, сповідували політику гостинності для чужинців, які були майстрами власних справ. Вони ніколи не могли стати громадянами Афін, але робили багато значного для поліса й самих себе. Сократ був громадянином Афін, а софісти

– Протагор, Продік, Горгій – чужинцями, які власними зусиллями завойовували авторитет у полісі. Саме наявність цієї лінії протистояння софістів та Сократа відіграла значну роль в антропологічному повороті Античності, суб'єктивації думки, розвитку логіки, без чого були б неможливими пізніші відкриття Аристотеля у цій галузі.

Наявність ліній протистояння має ще один важливий у собі аспект, а саме – суперництво за простір уваги. Вже неодноразово вказувалося на те, що саме конфлікти є життєвим простором інтелектуального світу, але у випадку суперництва за простір уваги ми маємо справу з наступним нюансом, який полягає у тому, щоб не лише визначити поки ще нерозв'язану проблему, а й переконати у значущості власної праці над її рішенням (Коллінз, 2002, с. 143). І тут є певна обмеженість, яка спостерігається в історії і філософської, і наукової думки. Справа у тому, що кількість позицій, які борються за простір уваги, не є великою. Р. Коллінз взагалі формулює наступний принцип інтелектуального життя: кількість активних шкіл мислі, які відтворюють себе протягом одного-двох поколінь коливається від трьох до шести (Коллінз, 2002, с. 144). Виходячи з цього, він позначає три проблемних галузі: перша – структурна – чому існує саме вказана кількість конфліктних позицій?, друга – динамічна – чому школи з'являються, розвиваються та занепадають?, третя – синтетична по відношенню до двох перших – чому у процесі розвитку та занепаду шкіл відбувається їх розділення або злиття? (Коллінз, 2002, с. 144).

Різноманітні види діяльності інтелектуальних спільнот встановлюють простір культури у вигляді інтелектуальних мереж, які собою являють: 1) відповідний рівень інтелектуальної творчості, що виникає під впливом певних структурних умов, а не індивідуальних обставин; 2) сукупність відповідних ритуалів, культурного капіталу, а також пульсації інтелектуальної діяльності у вигляді певних емоційно-енергійних потоків; 3) по-дійність, яку дуже складно з'ясувати, оскільки сукупність обставин – народження у визначеному місті й часу, постійність інтересів, самоактуалізація, політичні й моральні обставини тощо – необхідні, але недостатні умови; 4) складний пролонгований у часі процес, де кінцевий результат може суттєво відрізнятись від визначального; 5) простір, де периферія та епіцентр, локуси солідарності та суперництва можуть неодноразово змінюватись протягом всієї по всьому периметру мережі (Коллінз, 2002, с. 87-88).

І нарешті, ще одна ознака інтелектуальної спільноти, інтелектуальної мережі –

інтелектуальна репутація, яка виводить нас саме на метатеоретичний рівень дослідження культури. Складність концепту «інтелектуальна репутація» полягає у тому, що вона, з одного боку, може бути ототожненою з творчістю, враховуючи той факт, що інтелектуальна велич полягає у виробництві таких ідей, які мають вплив на наступні покоління через три варіанти розвитку подій: повтор цих ідей, розвиток їх, а також заперечення з максимую, спрямованою на утворення нових підходів (Коллінз, 2002, с. 129). А з іншого боку, яким чином відбувається зростання одних ідей та занепад інших, чому в історії є значимими одні імена, а інші занурюються у небуття? Тут потрібно враховувати різноманітні – історичні, політичні, світоглядні тощо – умови передавання культурного капіталу, емоційної енергії, структурного відчуття власних можливостей (Коллінз, 2002, с. 131-132), тобто виходу на певний метатеоретичний рівень дослідження.

Висновки.

У ході дослідження показано, що феномен інтелектуальної спільноти у власній варіативності й концептуальній навантаженості може використовуватись у якості методологічного підґрунтя досліджень культури в онтологічному (різноманіття форм існування культури) та типологічному (історична, етнічна специфіка культурних проявів) ракурсах. Концепт комунікативності через власну сутність як співіснування колів друзів, однодумців, партнерів демонструє синкретичність й взаємопов'язаність різноманітних культурних форм (освіта та політика, економіка та мистецтво). Концепт конфліктності показує, що протиріччя є джерелом інтелектуального життя й культури у цілому, це те, що породжує культуру як таку. Концепт структурного суперництва, як показник спів-буттєвості шкіл з протилежними точками зору, поряд з особистісно-психологічними встановлює певні культурно-онтологічні фрейми (платонізм та аристотелізм, емпіризм та раціоналізм тощо). Концепт мережовості визначає низку зв'язків: синхронічний, як виникнення певних напрямків, діахронічний, як розвиток шкіл й напрямків, семіотичний, як встановлення певного рівня інтелектуального дискурсу. Концепт інтелектуального ритуалу в аспектах діалогічності, текстуальності, світоглядності, практичності є формою утворення конкретних осередків культури. Концепт культурного капіталу надає уявлення про зародження та трансформацію певних фундаментальних наративів культури (істина, добро, краса, освіта тощо). Концепт емоційної енергії в аспектах довготривалості, міцності, персоналістичності

артикулює певні позараціональні, дотеоретичні підґрунтя існування культури. Концепт ліній протистояння містить у собі механізми, за якими у культурі формується інтелектуальна надспільнота у якості умови життєздатності

культури. Концепт інтелектуальної репутації є ключом для прояснення тих шляхів, завдяки яким одні ідеї набувають в історичній перспективі власної значущості, а інші, навпаки, зникають з історичної арени.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Аверинцев С. С. Классическая греческая философия как явление историко-литературного ряда. Образ античности. СПб.: Азбука-классика, 2004. С. 106–139.

Коллінз Р. Соціологія філософій: Глобальна теорія інтелектуального змінення. Новосибірськ: Сибірський хронограф. 2002. 1281 с.

Коллінз Р. Знецінення дипломів та майбутнє університетів. Спільне: веб-сайт. 2011. URL: <https://commons.com.ua/uk/znetsinennya-diplomiv-ta-majbutnye-univ/>.

Коллінз Р. Мікросоціологія насильства. Спільне: веб-сайт. 2013. URL: <https://commons.com.ua/uk/mikrosotsiologiya-nasilstva/>.

Коллінз Р. Мікросоціологія релігії: колективні та індивідуальні релігійні практики. Спільне : веб-сайт. 2015. URL: <https://commons.com.ua/uk/mikrosotsiologiya-religiyi/>.

Collins R. The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change. Harvard University Press. 1998. 1098 p.

Cordero R., Salinas F. Towards a Sociology of Abstraction: Notes on the Relationship between the Conceptual and the Empirical. Scielo. 2017. №58. P. 61-73. DOI: [dx.doi.org/10.4067/S0717-554X2017000100061](https://doi.org/10.4067/S0717-554X2017000100061).

Fuller St. The Metaphysical Standing of the Human: A Future for the History of the Human Sciences. History of the Human Sciences. 2019. Vol. 32, pp. 23–40. DOI: doi.org/10.1177/0952695118807118.

Krohn W. Book Review: The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change. The University of Chicago Press on behalf of the History of Science Society. 1999. Vol. 90. №4. P. 857-858.

Salmela M., MacLeod M., Munck af Rosenschöld J. Internally Incentivized Interdisciplinarity: Organizational Restructuring of Research and Emerging Tensions. Minerva. 2021. №59. P. 355–377. DOI: doi.org/10.1007/s11024-020-09431-4.

Talmud I. Reviewed Work: The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change by Randall Collins. European Sociological Review. Oxford University Press. 1999. Vol. 15. №3. P. 342-345.

REFERENCES

Averintsev, S. S. (2004). Klassicheskaya grecheskaya filosofiya kak yavleniye istoriko-literaturnogo ryada [Classical Greek Philosophy as a Phenomenon of Historical-Literary Line]. *Obraz antichnosti*. SPb.: Azbuka-klassika, S. 106–139.

Collins, R. (1998). *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change*. Harvard University Press.

Cordero, R., & Salinas, F. (2017). Towards a Sociology of Abstraction: Notes on the Relationship between the Conceptual and the Empirical. *Scielo*, 58, pp. 61-73. DOI: [10.4067/S0717-554X2017000100061](https://doi.org/10.4067/S0717-554X2017000100061).

Fuller, St. (2019). The Metaphysical Standing of the Human: A Future for the History of the Human Sciences. *History of the Human Sciences*, 32, pp. 23–40. DOI: [10.1177/0952695118807118](https://doi.org/10.1177/0952695118807118)

Kollinz, R. (2002). *Sotsiologiya filosofiy: Global'naya teoriya intellektual'nogo izmeneniya*. [The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change]. Novosibirsk: Sibirskiy khronograf.

Kollinz, R. (2011). *Znetsinennya dyplomiv ta maybutnye universytetiv* [Depreciation of Diplomas and the Future of Universities]. Retrieved from <https://commons.com.ua/uk/znetsinennya-diplomiv-ta-majbutnye-univ/>.

Kollinz, R. (2013). *Mikrosotsiologiya nasytstva* [Microsociology of Violence]. Retrieved from <https://commons.com.ua/uk/mikrosotsiologiya-nasilstva/>.

Kollinz, R. (2015). *Mikrosotsiologiya relihiyi: kolektyvni ta indyvidual'ni relihiyni praktyky* [Microsociology of Religion: Collective and Individual Religious Practices]. Retrieved from <https://commons.com.ua/uk/mikrosotsiologiya-religiyi/>.

Krohn, W. (1999). Book Review: The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change. The University of Chicago Press on behalf of the History of Science Society, 90(4), pp. 857-858.

Salmela, M., MacLeod, M., & Munck af Rosenschöld, J. (2021). Internally Incentivized Interdisciplinarity: Organizational Restructuring of Research and Emerging Tensions. *Minerva*, 59, pp. 355–377. DOI: [10.1007/s11024-020-09431-4](https://doi.org/10.1007/s11024-020-09431-4).

Talmud, I. (1999). Reviewed Work: The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change by Randall Collins. *European Sociological Review*. Oxford University Press, 15(3), pp. 342-345.

Shevtsov Serhii

D.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0002-2187-5936>, ulysses1967@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 03.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Tatyana Khraban¹, Oksana Vyhivska²

¹*Military Institute of Telecommunications and Information Technologies named after Heroes of Kruty (Kyiv, Ukraine)*

²*Zhytomyr Military Institute named after S. P. Korilov (Zhytomyr, Ukraine)*

Women's Armed Services Integration as a Challenge to Prestige of the Military Profession

The aim of the article is to analyze the impact of women's integration into the Ukrainian Armed Forces on the military prestige. The study used discourse analysis as a method of research, which historically have focused on the meaningful characteristics of communication caused by the system of power relations and institutions of power. 677 comments, which include the concepts "woman" and "military" as the central ideas of discourse and which were posted during 2021 in the Ukrainian sector of the social network Facebook were analyzed in this research. We argue that the process of women's integration into the Ukrainian Armed Forces, which is associated with a change in the gender composition in favor of women, has a significant impact on the prestige of the military profession. On the one hand, women's integration into the armed forces causes in the Ukrainian sector of social networks the forthcoming of pretentious image of a woman-defender of the Motherland. This image is characterized by a certain amount of narcissism, belief in her exclusivity, superiority over men and it is a harmful and destructive force against the prestige of the military profession, because it challenges the moral and ethical norms, which define the value orientation of the officer's outlook and which are incorporated into the Code of Conduct for members of the Armed Forces of Ukraine.

On the other hand, assessments of professional prestige embody cultural beliefs, stereotypical images, prejudices and biases. The portrayal of servicewomen reflects deep-rooted stereotypes and discrimination against women. Such gender stereotypes as the requirement of physical strength for male-dominated professions; the disparity between male and female intellect; gender typicality for women to have personality traits incompatible with the military profession, for example, light-mindedness and emotionality; the higher social value of a man compared to a woman, impede women's integration into the Ukrainian Armed Forces and undermine the prestige of the military profession because they question such important components of professional prestige as qualification, competence, professionalism, social usefulness of all personnel of the Armed Forces of Ukraine without exception. The direct sexual objectification of women broadcasts the idea that women in the military are only a resource for entertainment and satisfying male sexual desire. With a significant increase in number of women serving in armed forces, such idea is detrimental to the prestige of the military profession, its destructive effect aimed to undermine respect, esteem, admiration, and social trust as factors of professional prestige. The same negative consequences for the prestige of the military profession are caused by cases where women join the armed forces motivated by such factors as mercantilism and the search for material benefits, which are covered by hypocrisy and double standards tactics.

Keywords: *discourse analysis, gender, professional prestige, military*

Тетяна Храбан¹, Оксана Вигівська²¹*Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (Київ, Україна)*²*Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова (Житомир, Україна)***Інтеграція жінок у збройні сили як виклик престижу військової професії**

Мета статті – з'ясувати вплив процесу інтеграції жінок у Збройні сили України на еволюціонування престижу професії військовослужбовця. В дослідженні використовувався дискурс-аналіз як метод дослідження, який історично фокусується на змістовних особливостях комунікації, обумовлених системою владних відносин та інститутів влади. Матеріалом цього дослідження стали 677 коментарів, які були розміщені в 2021 році в українському секторі соціальної мережі Фейсбук і які включають концепти «жінка» і «армія» як центральні ідеї дискурсу. Було доведено, що процес інтеграції жінок у Збройні сили України, з яким пов'язана зміна гендерного складу на користь жінок, значно впливає на оцінку престижу професії військового.

З одного боку, це дає поштовх для створення в українському секторі соціальних мереж претензійного образу жінки-захисниці Батьківщини, який відрізняється неабиякою часткою нарцисизму, вірою у свою винятковість, перевагою над чоловіками, і є шкідливою та руйнівною силою відносно престижності професії військового, оскільки піддає сумніву морально-етичні норми, які визначають ціннісну орієнтацію світогляду офіцера і відображені у Кодексі честі офіцера Збройних сил України. З іншого боку, оцінка професійного престижу втілює культурні переконання та стереотипні образи, а також пов'язані з ними передсуди та упередження. Зображення жінок-військовослужбовців відображає патріархальні стереотипи і дискримінацію по відношенню до жінок. Такі гендерні стереотипи, як обов'язковість силових витривалості в професіях, де домінують чоловіки; диспаритет чоловіків та жінок в інтелектуальному плані; наявність у жінки якостей, наприклад, легковажності та емоційності, які несумісні із професією військового; більша соціальна цінність чоловіка у порівнянні з жінкою, у період проведення політики інтеграції жінок до армії завдають шкоди престижності професії військового, оскільки вони піддають сумніву такі важливі для професійного престижу фактори, як кваліфікація, компетентність, професіоналізм, соціальна корисність всього особового складу України без винятку. Пряме сексуальне опредметнення жінок транслює ідею, що вона в армії – це лише ресурс для розваг і задоволення сексуальних потреб. За значного збільшення кількості жінок, які служать у Збройних Силах України, така ідея є згубною для престижності професії військового, її руйнівний ефект спрямований на підірив поваги, шанування, соціальної довіри як факторів професійного престижу. До таких же негативних наслідків щодо престижності професії військового призводять випадки, коли вступ жінок до лав ЗСУ мотивується такими факторами, як меркантильність та пошук матеріальної вигоди, що може прикриватися лицемірством та тактикою подвійних стандартів.

Ключові слова: дискурс-аналіз, гендер, професійний престиж, армія

Постановка проблеми.

Вибір майбутньої професії – складний процес, і, зазвичай, під час вибору професії престижність стає головним критерієм. Психологічні механізми оцінки престижності професії пов'язані з гегемоністськими культурними уявленнями про гендер і сприяють відтворенню гендерної системи, тобто фактори, що асоціюються з престижем професій, «відтворюють асиметричні відносини між статями» (Ulfssdotter Eriksson, 2013) та сприяють професійній сегрегації за ознакою статі. Ринок праці в Україні сегрегований за статевою ознакою, на ньому спостерігається тенденція «стійкого розподілу чоловіків і жінок між різними сферами та галузями трудової діяльності, коли представники кожної статі з будь-яких причин зайняті на відмінних роботах, цим самим створюючи нерівномірність наповнення певного професійного середовища чоловіками та жінками» (Ангелко, Лех, & Рібун, 2018). Гендерні відмінності у психологічних рисах впливають на сегрегацію праці (Borghans, Duckworth, Heckman, & Ter Weel, 2008). Так, жінки, насамперед, зайняті в сферах та видах діяльності, які передбачають різні аспекти турботи про інших людей, альтруїзм, міжособистісну взаємодію і, таким чином, відповідають психологічним властивостям, які, згідно існуючих стереотипів, мають жінки (Connell, 2009). Крім того, «у вітчизняному суспільстві існує стереотип, згідно з яким за жінками «закріплені» ті сфери діяльності, які не вимагають великого фізичного навантаження, стійкої витривалості, здібностей до швидкого мислення, точних і природничих наук, логіки та зосередження» (Ангелко, Лех, & Рібун, 2018). Чоловіки більш конкурентоспроможні, більш впевнені в собі, більш конфліктні, мають більш високу самооцінку, більший внутрішній локус контролю та надають більшого значення грошам (Croson, & Gneezy, 2009; Fortin, 2008), а зайнятість чоловіків здебільшого пов'язана з професіями, де необхідні такі якості, як «фізична сила, технічні навички та логіка» (Ulfssdotter Eriksson, 2013).

Отже, уявлення суб'єктів про високопрестижні професії закріплені у логіці гендерних ролей, а гендерна представленість професії є фактором, який відіграє важливу роль в оцінці престижності професії. L. Valentino (2019) вказує, що символічна оцінка престижності професії «включає преміальний бонус за сегрегацію, при якій переважно чоловічі та переважно жіночі професії розглядаються як найбільш престижні, оскільки ці професії мінімізують статусні протиріччя

і підтверджують гендерні ролі». Роз'яснення даного феномену, на думку L. Valentino, дають дослідження в галузі соціальної психології, які показали, що в процесі взаємодії на роботі люди часто отримують схвалення за прояв гендерно-типових рис і критикуються за демонстрацію гендерно-атипових рис (Heilman, 2001), і також теоретична концепція доброзичливого сексизму. Ґрунтуючись на цій концепції, робиться припущення, що при символічному оцінюванні престижності професії традиційно чоловічі і традиційно жіночі роботи матимуть найвищий рейтинг, оскільки ці професії спрямовані саме на виявлення найбільш розвинених «природних» здібностей кожної статі. Таким чином, гендерно-конституційовані професії, тобто ті, в яких спостерігається чисельне переважання чоловіків чи жінок, розглядаються як більш престижні, тоді як гендерно-інтегровані професії не набувають такого статусу (Valentino, 2019).

Проте престижність професії «не є раз і назавжди визначеним і застиглим явищем» (Найдьонов, 2013), вона варіює залежно від культурного контексту і змінюється з часом під впливом як довготривалих чи постійно діючих, так і ситуативних чинників: «поступово демонтується стара суспільна ієрархія, натомість виникнення множинних джерел влади й ідентичності супроводжується збільшенням різноманіття цінностей, які впливають і на соціальну цінність праці. Зазначені зрушення в соціальній та організаційній структурі дають підстави очікувати найближчим часом значних змін в ієрархії престижності професій» (Найдьонов, 2013). Одним з факторів, який може значно впливати на рейтинг престижності професій є, на наш погляд, прийняття Національного плану дій з виконання Резолюцій Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» (Національний план, 2020) та формулювання стратегії гендерного інтегрування в галузі безпеки та оборони, що привело до позитивних зрушень у подоланні професійної сегрегації за ознакою статі та збільшенню кількості жінок в Збройних силах України. За даними Кадрового центру Збройних Сил України, на початок грудня 2021 року загальна кількість жінок-військовослужбовців у ЗСУ становила 32 569 осіб. Від початку війни статус учасниці бойових дій наданий понад 16,7 тисячі жінкам-військовослужбовцям (Скільки жінок-військовослужбовців, 2021). Трансформація престижності професії військового, яка виникає завдяки змінам в пропорціях представництва чоловіків та жінок в рядах ЗСУ, – це «предмет дослідження, який дає змогу зрозуміти, що відбувається із суспільством у період його

трансформацій» (Найдюнов, 2013), а отримані результати такого дослідження можуть стати «орієнтиром для дослідження суспільної динаміки в певні історичні періоди, вивчення різноманітних організаційних середовищ, розкриття індивідуально-психологічних закономірностей життєвого шляху тощо» (Найдюнов, 2013).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значимими для дослідження престижності професії військового є наукові праці, в яких престиж професії розглядається як культурне поняття, що засноване на таких цінностях, як репутація, честь та респектабельність (Sennett, 2003), а також як символічний знак соціальної пошани, пов'язаний із певними соціальними позиціями (Frunzaru & Dumitriu, 2015), достовірний показник соціальної оцінки професії, оскільки люди та суспільство в цілому розглядають різні характеристики, за винятком заробітку та влади, як бажані у роботі та професії (Magnusson, 2009; Kleinjans, Krassel, & Dukes, 2017; García-Mainar, Montuenga, & García-Martín, 2018). Такий підхід був інспірований роботами зарубіжних дослідників, в яких заперечується «матеріалістична концепція престижності професії, яка наполягає, що місце професії в ієрархії залежить виключно від вимог (освіти/навчання) та винагороди (оплати)» (Valentino, 2019), та акцентується увага на гендерній сегрегації професій, яка є важливим соціальним фактором, що визначає, наскільки престижною вважається та чи інша професія.

Відмова від матеріалістичної концепції в ракурсі дослідження престижності професії військового спирається на два положення: 1) необхідність урахування існуючих напрямків формування ментальності військовослужбовців Збройних сил України. Регламентована сукупність морально-етичних норм, які визначають ціннісну орієнтацію світогляду офіцера і відображені в Кодексі честі офіцера Збройних сил України, «ґрунтуються на таких фундаментальних цінностях як гуманізм, людяність, рівність, повага до особистості і піклування про неї, любов до Батьківщини, самовіддане служіння їй, українському народові, вірність Військовій присязі; чесність і порядність» (Крimeць, & Калениченко, 2019); 2) тенденція до зростання в рядах Збройних сил України частки жінок, яка і на сьогодні є значною, причому, згідно висновкам, що отримані низкою зарубіжних вчених (Kleinjans, Krassel, & Dukes, 2017; Shauman, 2006; Valentino, 2019; Crawley, 2014; Härkönen, Manzoni, & Bihagen, 2016; Magnusson, 2009), жінки більше, ніж чоловіки, переймаються соціальною цінністю професій і віддають більшу перевагу, ніж чоловіки, цінним

для суспільства професіям (Kleinjans, Krassel, & Dukes, 2017).

Відповідно до цього, дане дослідження ґрунтується на уявленні про те, що соціальне становище, яке зумовлене роботою у певній професії, краще відображає загальний показник соціальної оцінки – престиж професії, ніж просто одномірний показник, такий як заробіток (García-Mainar, Montuenga, & García-Martín, 2018).

Оскільки метою даної роботи є дослідження впливу процесу інтеграції жінок в армію на престиж професії військовослужбовця, ми також звернулися до праць, що вивчають мотивацію жінок під час виборів професії. Так, М. Marini, Р. Fan, Е. Finley, А. Beutel (1996) зазначають, що внутрішня (задоволення від роботи), альтруїстична (допомога іншим) та соціальна винагорода (робота з людьми) цінуються жінками вище, ніж матеріальна винагорода. N. Fortin (2008) стверджує, що жінки воліють працювати у професіях, які вважаються суспільно корисними. Аналогічно, W. Grove, А. Hussey, М. Jetter (2011) і К. Kleinjans, К. Krassel, А. Dukes (2017) вказують, що жінки демонструють вищі етичні стандарти і віддають перевагу роботі, яка робить внесок у суспільство та забезпечують їм вищий соціальний престиж. Виходячи з даних тверджень, буде логічним припущення, що зміна чисельного співвідношення між чоловіками та жінками на користь жінок має призвести до зростання показника професійного престижу. Однак, висновки, отримані в результаті дослідження професійної сегрегації, стверджують протилежне. Так, І. García-Mainar, V. Montuenga, G. García-Martín (2018) звернули увагу на зв'язок між професійною сегрегацією та престижем, і на основі репрезентативної вибірки іспанських службовців довели, що професії, які включають більший відсоток жінок, мають нижчий престиж. За винятком професій з чисельним переважанням чоловіків (менше 20% жінок), зв'язок між часткою жінок та престижем професії лінійний та негативний, що частково підтверджує теорію знецінення. Результати зберігаються навіть після проходження низки перевірок на стійкість. На підставі проведеного аналізу вчені роблять висновок, що необхідно створювати передумови для надання жінкам ширшого вибору професій, щоб скоротити різницю між чоловіками та жінками. Вчені відзначають, що отримані результати можна екстраполювати на інші країни, які мають характеристики, схожі з Іспанією: 1) зростання кількості жінок на ринку праці супроводжується високим рівнем безробіття; 2) наявність значної професійної сегрегації, у процесі якої жінки воліють традиційно жіночі професії та не

переходять у низькокваліфіковані професії, які традиційно вважаються чоловічими; 3) практика нерозвиненого державного режиму загального добробуту, коли сімейні обов'язки переважно покладаються на жінок, які не отримують практично ніякої державної підтримки; 4) існування відмінностей між чоловіками та жінками в оцінці винагороди за працю, при цьому жінки розглядають престиж як винагороду, яка може компенсувати нижчий заробіток.

Незважаючи на достатню вивченість теми професійної сегрегації за ознакою статі у цій статті вперше на основі матеріалів українського сектору соціальної мережі Facebook обговорюється вплив процесу інтеграції жінок у Збройні Сили України на еволюціонування престижу професії військовослужбовця.

Матеріали та методи. Дослідження престижності професій – це «особливий погляд на соціальну реальність крізь призму розуміння і регулювання соціумом самого себе як сукупного групового суб'єкта. Теоретично впорядковувати такий деперсоналізований погляд має сенс на основі розгляду розвитку дискурсу престижу, здійснюваного різними суб'єктами, і винайдення в ньому чітких орієнтирів осмислення складної соціальної реальності» (Найдюнов, 2013). Грунтуючись на цьому твердженні, ми вважаємо доцільним звернутися до дискурс-аналізу, відправною точкою якого є твердження про те, що «ми отримуємо доступ до реальності за допомогою мови. За допомогою мови ми створюємо репрезентації реальності, що не просто відображають те, що в ній є, але і конструюють її» (Jorgensen, & Phillips, 2002). Іншими словами, «мова – це не просто канал передачі інформації про явища, факти або поведінку людей, а «механізм», який генерує і конститує соціальний мир» (Jorgensen, & Phillips, 2002).

На користь використання дискурс-аналізу при дослідженні престижності професій ми можемо привести декілька аргументів. По перше, поняття престиж професії бере свій початок у теорії соціальної стратифікації (Ulfsdotter Eriksson, 2013), тому не випадково суб'єктивні системи класифікації та ієрархії, які пов'язані з професійною позицією, є постійними соціальними конструктами, що кореняться у боротьбі за владу (Valentino, 2019), а вивчення «конструктів, які приблизно аналогічні престижу та владі» (Bajrai, 2017), вимагає звернення до методів дослідження, що історично фокусуються на змістовних особливостях комунікації, обумовлених системою владних відносин та інститутів влади. По друге, поняття престижності професій є «поняттям концептуального (неявного) характеру, що

робить її досить складним предметом для емпіричного дослідження» (Найдюнов, 2013). М. Найдюнов наголошує, що «ідеться про імпліцитні концепції, якими керуються люди, оцінюючи реальність світу професій» (Найдюнов, 2013), які неможливо дослідити без залучення дискурс-аналізу, в якому переважають лінгвістичні методи інтерпретації текстів, що акцентують увагу на формі використання мови. По-третє, гендер – це культурний феномен, що впливає на образи та оцінки, і одні тільки опитування не можуть дати суттєвих пояснень (Ulfsdotter Eriksson, 2013). В даному випадку, дискурс-аналіз робить акцент на тому, як «люди міркують, оцінюючи престиж професії, і як оцінки впливають на гендерні образи професій» (Ulfsdotter Eriksson, 2013).

Матеріалом цього дослідження стали коментарі за другу половину 2021 року, які включають концепти «жінка», «армія» як центральні ідеї дискурсу. Усього було проаналізовано 677 коментарів, які були розміщені в українському секторі соціальної мережі Фейсбук на сторінках груп «Україна – це ти» (12,4 тис. учасників), «Україна Online» (106,1 тис. учасників), «За Україну» (41,3 тис. учасників).

Виклад основного матеріалу. Коментарі, що включають концепти «жінка» та «армія» як центральні ідеї дискурсу, були поділені на кілька тематичних груп (ТГ). Перша ТГ включає коментарі, наповнення яких демонструє «синдром удаваної вишості». Автори цих коментарів формують самовідчуття та самоповагу в соціальному контексті у порівнянні та взаємодії з іншими людьми. З цією метою в дискурс в експліцитній або імпліцитній формі вводиться концепт «чоловік», семантичним ядром якого стає образ Іншого: героїням слава!!! Покажи, кто есть настоящая мужик; вот таких женщин вместо мужчин – супер-молодец; а жінки – це страшна сила, чоловіки віддыхають; мужики перевелись, вся надія на баб; по ходу, на Украине мужиков (козаків) не осталось!!! Некому даже женщин защитить...; та заспокойтеся, будемо і ми воювати, що робити, якщо особи з відростками між ніг не справляються (FB).

Потребуючи підтвердження власної значущості та власної переваги, автори цих коментарів порушують психологічні кордони (в наше время были мужчины. А мне чисто по-человечески жаль вашу мать сестер. Да всегда нас защищали МУЖЧИНЫ, но не как (((мужчинки))). Мне кажется вы не служили, а гавкаете тут, а если и служили, то явно крысой тыловой были!!!! Тошнит от таких как вы «недомужиков» (FB), використовують приниження та образу (ага, вы ж гей-парадами

не змогли победити, тепер черга за нами; отряды Гей-парадов загнаны в ТЫЛ врага. Чтобы в самый неожиданный момент ввести весь свой потенциал (FB), критику та засудження (видно, как и во всем положиться на мужчин нельзя... Женщина сама вырастит ребенка, построит дом и, видимо, ей же придется защищать Родину))). Зачем нужен мужчина непонятно, если все на женские плечи! Видимо они исчезли вообще (FB), необґрунтовані звинувачення (в штабах полно работы для женщин, а не для мужиков, которые там штаны протирают, и, «типа», они воевали (FB), пошук недоліків (а скільки молодих хлопців не служили і не ідуть, зате пиво та водку цілими днями заливають. А жінки за них повинні служити? (FB), авторитарність та показну важливість (уже 8 лет АТО, и вот поняли, что без баб и там никак (FB), дискримінацію за гендерною ознакою (первый признак вырождения вида, это когда самцы не могут защитить своих самок. Естественный отбор, слабые не заслуживают продление рода, от них не хочется рожать (FB).

Створений претензійний образ жінки-захисниці Батьківщини, що відрізняється неабиякою часткою нарцисизму, вірою у свою винятковість і перевагою над чоловіками завдяки слідуванню концепції «Я – переможниця, тому що ти – невдаха», є шкідливою та руйнівною силою щодо престижності професії військового, оскільки піддає сумніву морально-етичні норми, які визначають ціннісну орієнтацію світогляду офіцера і відображені в Кодексі честі офіцера Збройних сил України.

Друга ТГ включає коментарі, які відтворюють гендерні норми і ролі, що сформувались в українському суспільстві, а зображення жінок-військовослужбовців в коментарях відображають патріархальні стереотипи і практику дискримінації по відношенню до жінок. На перший план виходять такі стереотипні уявлення: 1) структурно-функціональні особливості жінок зумовлюють «меншу успішність жінок при виконанні роботи, яка пов'язана з вираженими витратами м'язової енергії» (Реброва, 2021) (можливо вона вже є? І можливо така, в якій забагато рівності, а потрібно врахувати хоча б фізіологічні особливості жінки? А розкажіть мені панянки-борчині за рівність, як жінки будуть це робити під час менструації чи в період вагітності, чи може лактація якимось чином допомагає; самий небезпечний батальйон жінок той, в якому у всіх одночасно ПМС (FB); 2) жіночий інтелект поступається чоловічому, що пояснює «неспроможність» жінок ефективно виконувати відповідальну роботу (красуні! Обережно зі зброєю, до низу тримайте; тож тепер всі двірнички і прибиральниці стануть військово

зобов'язаними (FB); 3) жінці притаманні якості, наприклад, легковажність, емоційність, які несумісні з професією військового (Так и на войне (не дай Бог), будут аналогичные селфи с танком, в окопе и с автоматом (FB); 4) жінки – менш цінний актив для суспільства, ніж чоловіки (у меня есть военный билет, могу привести 10 подруг по акции (FB). Такі гендерні стереотипи у період проведення політики інтеграції жінок в армію завдають шкоди престижності професії військового, оскільки вони ставлять під сумнів такі важливі для професійного престижу фактори, як кваліфікація, компетентність, професіоналізм, соціальна корисність особового складу Збройних сил України загалом.

Наступна ТГ включає пряме сексуальне опредметнення жінок (лялюсі...; пенсіонно-дівичі війська – попробуй тепер їх всіх на Окружній позбирати; с такими девочками война будет подоедом; а разве профессия проститутки включена в список?; может таким образом, хотя повысится рождаемость? Окопы глубокие, окопы длинные (FB). Такі коментарі транслиують ідею, що жінки в армії – це ресурс для розваги, задоволення сексуальних потреб. За значного збільшення кількості жінок, які служать в ЗСУ, така ідея є згубною для престижності професії військового, її руйнівний ефект спрямований на підриив поваги, шанування, соціальної довіри як факторів професійного престижу.

До таких же негативних наслідків щодо престижності професії військового веде акцентування випадків, коли вступ жінок до лав ЗСУ мотивується такими ідеями, як меркантильність та пошук матеріальної вигоди (а що ж не йшла країну захищати в 14 році? Мабуть давно довчилась. Тепер дуже багато патріоток, які рвуться захищати Батьківщину, з'явилося. Просто нехай не роблять героїв з тих, хто тепер пішов на контракт і крім полігону нічого не бачив. Це – неповага до загиблих та скалічених жінок (FB), що може прикриватися лицемірством та тактикою подвійних стандартів (військова служба, як і інша служба, за рівність в якій відважно борються борчині за права і обов'язки (деякі тільки за права і свободи), – це не шведський стіл, в якому ви що хочете, те й обираєте!; разом з цим, я продовжую і продовжую нагадувати, що в боротьбі за права і обов'язки непогано було б спочатку дослідити зсередини систему, в якій цю рівність хочуть встановити, і за яку відважно борються панянки, сидячи в теплих кріслах! (FB).

Як доводить дискурс-аналіз, у більшості коментарів використовується іронія чи сарказм, спрямований на створення карикатурного образу об'єкта висловлювання. Такі карикатурні образи часто стають ідеями для створення інтернет-

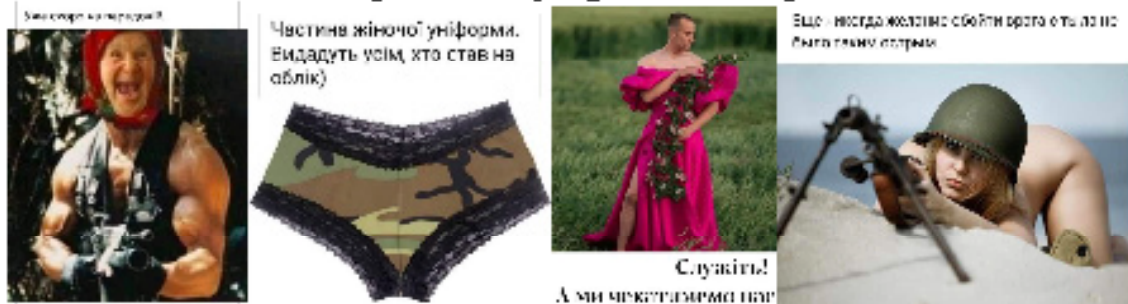

мемів, поява яких в інтернет-просторі наочно демонструє негативний вплив процесу інтеграції

жінок у збройні сили на рівень престижності професії військового (Табл. 1).

Табл. 1.

Інтернет-мем, створений під час проведення політики інтеграції жінок у Збройні сили України

Висновки.

Дослідження довело, що процес інтеграції жінок у Збройні сили України, з яким пов'язана зміна гендерного складу на користь жінок, значно впливає на оцінку престижу професії військового. З одного боку, це дає поштовх для створення в українському секторі соціальних мереж претензійного образу жінки-захисниці Батьківщини, який відрізняється неабиякою часткою нарцисизму, вірою у свою винятковість, перевагою над чоловіками, і є шкідливою та руйнівною силою відносно престижності професії військового, оскільки піддає сумніву морально-етичні норми, які визначають ціннісну орієнтацію світогляду офіцера і відображені у Кодексі честі офіцера Збройних сил України. З іншого боку, оцінка професійного престижу втілює культурні переконання та стереотипні образи, а також пов'язані з ними передсуди та упередження.

Дискурс-аналіз доводить, що користувачі українського сектору соціальних мереж використовують загальні уявлення про професію військового, покладаються на свої емоції та спогади, щоб оцінити престиж професії. Типовим є те, що в оцінку престижу закладено гендерну упередженість, так як думка про професію військового орієнтується на чоловічу норму, а також використовуються критерії, які пов'язані з маскуліністю та відповідають стереотипному образу мужності.

Зображення жінок-військовослужбовців відображає патріархальні стереотипи і дискримінацію по відношенню до жінок. Такі гендерні стереотипи, як обов'язковість силової витривалості в професіях, де домінують чоловіки; диспаритет чоловіків та жінок в інтелектуальному

плані; наявність у жінки якостей, наприклад, легковажності та емоційності, які несумісні із професією військового; більш соціальна цінність чоловіка у порівнянні з жінкою, у період проведення політики інтеграції жінок до армії завдають шкоди престижності професії військового, оскільки вони піддають сумніву такі важливі для професійного престижу фактори, як кваліфікація, компетентність, професіоналізм, соціальна корисність всього особового складу України без винятку.

Пряме сексуальне опредметнення жінок транслює ідею, що вона в армії – це лише ресурс для розваг і задоволення сексуальних потреб. За значного збільшення кількості жінок, які служать у Збройних силах України, така ідея є згубною для престижності професії військового, її руйнівний ефект спрямований на підриг поваги, шанування, соціальної довіри як факторів професійного престижу. До таких же негативних наслідків щодо престижності професії військового призводять випадки, коли вступ жінок до лав ЗСУ мотивується такими факторами, як меркантильність та пошук матеріальної вигоди, що може прикриватися лицемірством та тактикою подвійних стандартів.

Така ситуація вимагає вжиття заходів щодо професійної підготовки кадрів з урахуванням принципу гендерної рівності; інтеграції гендерних принципів у повсякденну діяльність органів державної влади та сектору безпеки та оборони України; розвинення і зміцнення інституту гендерних радників та гендерних контактних осіб у Збройних Силах України та структурах Міністерства внутрішніх справ України.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

Ангелко І. В., Лех Г. А., Рібун Л. В. Гендерна сегрегація – стереотип та проблема сучасного розвитку вітчизняного ринку праці. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. № 28(9). С. 31–34. DOI: <https://doi.org/10.15421/40280905>.

Кримець Л., Калениченко Р. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії гендерній дискримінації. Військова освіта. 2019. № 1(39). С. 150–160. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2019-1/150-160>.

Найдюнов М. І. Психологія престижності професій. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 160 с.

Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1544-2020-%D1%80/stru#Stru>.

Реброва Н. П. Гендерные стереотипы: социокультурная или биологическая обусловленность? Психология человека в образовании. 2021. № 3(3). С. 304–312. DOI: <https://www.doi.org/10.33910/2686-9527-2021-3-3-304-312>.

Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України – нові дані Кадрового центру. *ArmiyaInform* : вебсайт. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-vijskovoslužbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-czentru/>.

Bajpai K. Cross-National Variation in Occupational Prestige Academy of Management. Proceedings, 2017. № 1. P. 17572. DOI: <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2017.17572abstract>.

Borghans L., Duckworth A. L., Heckman J. J., Ter Weel B. The economics and psychology of personality traits. *Journal of Human Resources*. 2008. № 43(4). P. 972–1059.

Connell R. Gender in a World Perspective. Cambridge: Polity Press, 2009. 184 p.

Crawley D. Gender and Perceptions of Occupational Prestige: Changes over 20 Years. *Sage Open*. 2014. № 4. P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1177/2158244013518923>.

Crosen R. T., Gneezy U. Gender Differences in Preferences. *Journal of Economic Literature*. 2009. № 47. P. 448–474.

Fortin N. M. The Gender Wage Gap among Young Adults in the United States: The Importance of Money versus People. *The Journal of Human Resources*. 2008. № 43(4). P. 884–918. URL: <http://www.jstor.org/stable/40057374>.

Frunzaru V., Dumitriu D. Self-perceived Occupational Prestige among Romanian Teaching Staff: Organisational Explicative Factors. *Management dynamics in the knowledge economy*. 2015. № 3. P. 629–643.

García-Mainar I., Montuenga V. M., García-Martín G. Occupational Prestige and Gender-Occupational Segregation. *Work, Employment and Society*, 2018. № 32(2). P. 348–367. DOI: <https://doi.org/10.1177/0950017017730528>.

Grove W., Hussey A., Jetter M. The Gender Pay Gap Beyond Human Capital. *Journal of Human Resources*. 2011. № 46. P. 827–874. DOI: <https://doi.org/10.3368/jhr.46.4.827>.

Härkönen J., Manzoni A., Bihagen E. Gender inequalities in occupational prestige across the working life: An analysis of the careers of West Germans and Swedes born from the 1920s to the 1970s. *Advances in Life Course Research*. 2016. № 29. P. 41–51.

Heilman M. E. Description and prescription: How gender stereotypes prevent women's ascent up the organizational ladder. *Journal of Social Issues*. 2001. № 57(4). P. 657–674. DOI: <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00234>.

Jorgensen M., Phillips L. Discourse analysis as theory and method. London: Sage Publications, 2002. 240 p.

Kleinjans K. J., Krassel K. F., Dukes A. Occupational Prestige and the Gender Wage Gap. *Kyklos*, 2017. № 70. P. 565–593. DOI: <https://doi.org/10.1111/kykl.12149>.

Magnusson C. Gender, Occupational Prestige, and Wages: A Test of Devaluation Theory. *European Sociological Review*. 2009. № 25(1). P. 87–101. DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcn035>.

Marini M. M., Fan P. L., Finley E., Beutel A. M. Gender and job values. *Sociology of Education*. 1996. № 69(1). P. 49–65.

Sennett R. Respect in a world of inequality. New York: W.W. Norton and Company, 2003. 192 p.

Shauman K. A. Occupational sex segregation and the earnings of occupations: What causes the link among college-educated workers? *Social Science Research*. 2006. № 35(3). P. 577–619.

Ulfsdotter Eriksson Y. Grading Occupational Prestige: The Impact of Gendered Stereotypes. *The International Journal of Organizational Diversity*, 2013. № 13(1). P. 1–10. DOI: <https://www.doi.org/10.18848/2328-6261/CGP/v13i01/40153>.

Valentino L. What is a 'Good' Job? Cultural Logics of Occupational Prestige. Duke University, 2019. 139 p.

REFERENCES

Anhelko, I. V., Lekh, H. A., & Ribun, L. V. (2018). Henderna sehrehatsiia – stereotyp ta problema suchasnoho rozvytku vitchyznianoho rynku pratsi [Gender segregation – a stereotype and a problem of modern development of the domestic labor market]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 28(9), 31-34. DOI: <https://doi.org/10.15421/40280905>.

Bajpai, K. (2017). Cross-National Variation in Occupational Prestige Academy of Management. Proceedings, 1, 17572. DOI: <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2017.17572abstract>.

Borghans, L., Duckworth, A. L., Heckman, J. J., & Ter Weel, B. (2008). The economics and psychology of personality traits. *Journal of Human Resources*, 43(4), 972-1059.

Connell, R. (2009). *Gender in a World Perspective*. Cambridge: Polity Press.

- Crawley, D. (2014). Gender and Perceptions of Occupational Prestige: Changes Over 20 Years. *Sage Open*, 4, 1-11. DOI: <https://doi.org/10.1177/2158244013518923>.
- Croson, R. T., & Gneezy, U. (2009). Gender Differences in Preferences. *Journal of Economic Literature*, 47, 448-474.
- Fortin, N. M. (2008). The Gender Wage Gap among Young Adults in the United States: The Importance of Money versus People. *The Journal of Human Resources*, 43(4), 884-918. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40057374>.
- Frunzaru, V., Dumitriu, D. (2015). Self-perceived Occupational Prestige among Romanian Teaching Staff: Organisational Explicative Factors. *Management dynamics in the knowledge economy*, 3, 629-643.
- García-Mainar, I., Montuenga, V. M., & García-Martin, G. (2018). Occupational Prestige and Gender-Occupational Segregation. *Work, Employment and Society*, 32(2), 348-367. DOI: <https://doi.org/10.1177/0950017017730528>.
- Grove, W., Hussey, A., & Jetter, M. (2011). The Gender Pay Gap Beyond Human Capital. *Journal of Human Resources*, 46, 827-874. DOI: <https://doi.org/10.3368/jhr.46.4.827>.
- Härkönen, J., Manzoni, A., & Bihagen, E. (2016). Gender inequalities in occupational prestige across the working life: An analysis of the careers of West Germans and Swedes born from the 1920s to the 1970s. *Advances in Life Course Research*, 29, 41-51.
- Heilman, M. E. (2001). Description and prescription: How gender stereotypes prevent women's ascent up the organizational ladder. *Journal of Social Issues*, 57(4), 657-674. DOI: <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00234>.
- Jorgensen, M., & Phillips, L. (2002). *Discourse analysis as theory and method*. London: Sage Publications.
- Kleinjans, K. J., Krassel, K. F., & Dukes, A. (2017). Occupational Prestige and the Gender Wage Gap. *Kyklos*, 70, 565-593. DOI: <https://doi.org/10.1111/kykl.12149>.
- Krymets, L., & Kalenychenko, R. (2019). Etychni kodeksy povedinky v konteksti formuvannia mentalnosti viiskovosluzhbovtiv ta protydii gendernii dyskryminatsii [Ethical Codes of Conduct in the Context of Military Mentality Formation and Counteraction to Gender Discrimination]. *Viiskova osvita*, 1(39), 150-160. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2019-1/150-160>.
- Magnusson, C. (2009). Gender, Occupational Prestige, and Wages: A Test of Devaluation Theory. *European Sociological Review*, 25(1), 87-101. DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcn035>.
- Marini, M. M., Fan, P. L., Finley, E., & Beutel, A. M. (1996). Gender and job values. *Sociology of Education*, 69(1), 49-65.
- Naidonov, M. I. (2013). *Psykholohiia prestyzhnosti profesii* [The psychology of the prestige of professions]. Kirovohrad: Imeks-LTD.
- Natsional'nyy plan diy z vykonannya rezolyutsiyi Rady Bezpeky OON 1325 «Zhinky, myr, bezpeka» na period do 2025 roku [National Action Plan for the Implementation of UN Security Council Resolution 1325 «Women, Peace, Security» for the period until 2025]. (2020). *Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 zhovtnya 2020 r. № 1544-p*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/1544-2020-%D1%80/stru#Stru>.
- Rebrova, N. P. (2021). Gendernyye stereotipy: sotsiokulturnaya ili biologicheskaya obuslovlennost? [Gender stereotypes: sociocultural or biological conditioning?]. *Psihologiya cheloveka v obrazovanii*, 3(3), 304-312. DOI: <https://www.doi.org/10.33910/2686-9527-2021-3-3-304-312>.
- Sennett, R. (2003). *Respect in a world of inequality*. New York: W.W. Norton and Company.
- Shaman, K. A. (2006). Occupational sex segregation and the earnings of occupations: What causes the link among college-educated workers? *Social Science Research*, 35(3), 577-619.
- Skilki zhinok-viiskovosluzhbovciv sluzhat u Zbrojnykh Silakh Ukraini – novi dani Kadrovogo centru [How many women servicemen serve in the Armed Forces of Ukraine – new data from the Personnel Center]. (2021). *Armiyainform*. Retrieved from <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-viiskovosluzhbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-cenztru/>.
- Ulfssdotter Eriksson, Y. (2013). Grading Occupational Prestige: The Impact of Gendered Stereotypes. *The International Journal of Organizational Diversity*, 13(1), 1-10. DOI: <https://doi.org/10.18848/2328-6261/CGP/v13i01/40153>.
- Valentino, L. (2019). What is a 'Good' Job? Cultural Logics of Occupational Prestige. Duke University.

Khraban Tatyana

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>, Xraban.Tatyana@gmail.com

Vyhivska Oksana

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-2395-5577>, istoric.ukr@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 28.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Azer Jalilov*Ganja State University (Ganja, Azerbaijan)*

The Main Methodological Principles of Building a System of Determination of Human Activity in the Era of Globalization

The analysis of various philosophical, psychological and sociological literature on the problems of the system of determining human activity shows that researchers have always sought to understand the logic of people's actions, to learn to anticipate their actions in the future. The uncertainty of their actions in specific life situations, from the purchase of certain consumer goods to voting for special candidates, forces sociologists to look for a combination of clearly acting external and internal factors that determine the content of a person's consciousness and his practical actions. At the same time, the desire to build a logically consistent picture of the unfolding of a certain event from the present to the future also covers these natural processes, this is also a manifestation of a person's desire to avoid uncertainty. Proceeding from the above, it becomes clear that, even at the early stages of the formation of philosophical thought, attempts were made to build various schemes for the development of natural and social processes based on some internal laws, their successive changes. It was in this way that the theory of determinism was formed - the doctrine of the possibility of predicting the results of the deployment of a process based on knowledge of its initial characteristics. The explanation of the essence and content of the determination system makes it possible to identify the deep mechanisms of the emergence of a person's relationship to certain actions in certain circumstances, in order to determine the real possibilities, consciousness and behavior of various people and social groups. This leads to an increase in the degree of understanding of what is happening in everyday life, as well as the validity of these forecasts, which are developed by specialists when analyzing trends in the development of certain types of human activity.

Keywords: *determination, need, social environment, consciousness, essence, development trend*

Азер Джалілов*Гянджинський державний університет (Гянджа, Азербайджан)*

Основні методологічні принципи побудови системи детермінації людської життєдіяльності в епоху глобалізації

Аналіз різноманітної філософської, психологічної та соціологічної літератури з проблем системи визначення людської діяльності показує, що дослідники завжди прагнули зрозуміти логіку дій людей, навчитися передбачати їхні дії у майбутньому. Невизначеність їх дій у конкретних життєвих ситуаціях, починаючи з купівлі певних споживчих товарів, до голосування за особливих кандидатів змушує соціологів шукати комбінацію чітко діючих зовнішніх та внутрішніх факторів, що визначають зміст свідомості людини та її практичних дій. У той самий час бажання побудувати логічно послідовну картину розгортання певного події з теперішнього часу у майбутнє, також охоплює ці природні процеси, це також прояв прагнення людини уникнути невизначеності. Виходячи з вищезгаданого стає ясно, що ще на ранніх стадіях формування філософської думки були спроби побудувати різні схеми розвитку природних і соціальних процесів на основі деяких внутрішніх законів, їх послідовної зміни. Саме таким чином була сформована теорія детермінізму – вчення про можливість прогнозування результатів розгортання процесу на основі знання його початкових характеристик. Роз'яснення сутності та змісту системи детермінації дозволяє виявити глибокі механізми виникнення відносин людини до певних дій у певних

обставинах, з метою визначити реальні можливості, свідомість та поведінку різних людей та соціальних груп. Це призводить до збільшення ступеня розуміння того, що відбувається у повсякденному житті, а також обґрунтованість цих прогнозів, що розвиваються фахівцями при аналізі тенденцій у розвитку певних видів людської діяльності. Кожен вузький спеціаліст із виробництва різних товарів, складання ефективних рекламних оголошень чи організації виборчої кампанії тощо, покладається на теорію детермінації. Список довгий, лише чітко знаючи моделі формування та реалізації різних потреб та інтересів людей, можна досягти з ними порозуміння.

Ключові слова: детермінація, потреба, соціальне оточення, свідомість, суть, тенденція розвитку

Азер Джалилов

Гянджинский государственный университет (Гянджа, Азербайджан)

Основные методологические принципы построения системы детерминации человеческой жизнедеятельности в эпоху глобализации

Анализ различной философской, психологической и социологической литературы по проблемам системы определения человеческой деятельности показывает, что исследователи всегда стремились понять логику действий людей, научиться предвидеть их действия в будущем. Неопределенность их действий в конкретных жизненных ситуациях, начиная с покупки определенных потребительских товаров, до голосования за особых кандидатов заставляет социологов искать комбинацию четко действующих внешних и внутренних факторов, которые определяют содержание сознания человека и его практических действий. В то же время желание построить логически последовательную картину разворачивания определенного события с настоящего времени в будущее, также охватывает эти природные процессы, это тоже проявление стремление человека избежать неопределенности. Исходя из вышеперечисленного становится ясно, что, еще на ранних стадиях формирования философской мысли были предприняты попытки построить различные схемы развития природных и социальных процессов на основе некоторых внутренних законов, их последовательного изменения. Именно, таким образом была сформирована теория детерминизма- учения о возможности прогнозирования результатов разворачивания процесса на основе знания его начальных характеристик. Разъяснение сущности и содержания системы детерминации позволяет выявить глубокие механизмы возникновения отношений человека к определенным действиям в определенных обстоятельствах, с целью определить реальные возможности, сознание и поведение различных людей и социальных групп. Это приводит к увеличению степени понимания того, что происходит в повседневной жизни, а также обоснованность этих прогнозов, которые развиваются специалистами при анализе тенденций в развитии определенных видов человеческой деятельности. Каждый узкий специалист по производству различных товаров, составление эффективных рекламных объявлений или организации избирательной кампании и т. Д., полагается на теорию детерминации. Список длинный, только четко зная модели формирования и реализации различных потребностей и интересов людей, можно добиться с ними взаимопонимания.

Ключевые слова: детермінація, потреба, соціальне оточення, свідомість, суть, тенденція розвитку

Определение проблемы. Проблема понимания сущности детерминации человеческой жизнедеятельности всегда являлась одной из самых важных для любой социальной науки. Еще с античных времен философы пытаются выяснить качественные характеристики системы определения человеческого поведения, идентифицировать основные свойства и элементы из которых оно состоит. Психологи стремятся проникнуть в секреты внутреннего механизма сознательного и бессознательного, регулирования действий отдельных лиц. Адвокаты исследуют причинно-следственные отношения, приводящие к нарушениям определенными физическими лицами и целыми группами правовых норм. Учителя анализируют пути, воспитания у нового поколения развитие таких потребностей и интересов с раннего детства, которые позволяют ему полностью усваивать правила нынешней культуры. (Меренков, 2003, с. 3-7). Социологи изучают множество внешних и внутренних факторов, которые определяют образование и развертывание детерминантов поведения крупных и небольших сообществ, которые различаются по содержанию и ориентации. Отсутствие единой теории взаимосвязи всех элементов детерминации поведения отдельных лиц и сообществ ставит практикующих в сложную ситуацию. Часто, для маркетологов, менеджеров, политологов, учителей, представителей многих других профессий бывает сложно объяснить логику действий определенных людей с высокой степенью вероятности прогнозирования человеческого поведения для ближайшего и дальнего будущего. Следовательно, решения часто становятся неоправданными с научной точки зрения в отношении выпуска новых товаров, серьезные ошибки допускаются в организации материальных и моральных стимулов для работников, в проведении избирательных кампаний к законодательству и исполнительным органам, в реализации образовательных и воспитательных видов деятельности.

Анализ исследований и публикаций.

Рассуждения в данной статье опирается на труды как отечественных так и зарубежных авторов данной тематики, а именно А. В. Меренкова (2003), Е. Г. Моисеева (2021), Ю. В. Фененко (2006), Альфреда Шютца (2003) и многих других.

Цель исследования.

Уточнение сущности и содержания системы детерминации позволяет выявить глубинные механизмы возникновения у человека установок на определенные конкретные действия в определенных обстоятельствах, выявить

реальные возможности, направленные на сознание и поведение различных индивидов и социальных групп. В результате повышается степень понимания происходящего в повседневной жизни, а также обоснованность тех прогнозов, которые разрабатываются специалистами при анализе тенденций развития отдельных сфер человеческой деятельности.

В предлагаемой работе предпринята попытка рассмотреть всю совокупность базовых элементов последовательной системы развертывания тех мотиваций, которые определяют совершение конкретных действий, определяют условия и возможности для целенаправленного воздействия на изменение требований потребностей, целей, интересов, ориентаций и установок отдельных индивидов и социальных групп.

Основной материал. Человек как социальное звено всегда существует в определенной природной и социальной среде. В то же время с самого своего рождения он зависит от условий, в которых ему приходится жить. Коллективный характер самой жизни создает высокий уровень зависимости от тех людей, с которыми ему приходится общаться на работе, в общественных местах и дома. В этом случае характер и содержание зависимости определяются природными особенностями человека. Только непрерывное развитие системы разделения труда между различными индивидами обеспечивает неуклонное улучшение условий жизни огромной массы людей в большинстве стран современного мира. Теория трудовой мотивации американского психолога и социолога Абрахама Маслоу (1908–1970) раскрывает потребности человека. Классифицируя потребности человека, А. Маслоу разделяет их на базисные (потребность в пище, безопасности, позитивной самооценке и т. п.) и производные, или метапотребности (в справедливости, благополучии, порядке и единстве социальной жизни и т. п.) (Фененко, 2006, с. 154). При этом действует следующая закономерность: чем выше уровень комфорта трудовой, бытовой, досуговой деятельности людей, тем полнее зависимость их жизни от продуктов созданной ими материальной и духовной культуры. Зависимость может выражаться по-разному: от ситуаций, в которых существует очень широкий спектр возможных вариантов действий, до таких, когда есть только один. В последнем случае это обозначается термином необходимость. Традиционно это интерпретируется как принудительность внешних факторов, которые обязательно требуют от субъекта четко определенных действий. Этот подход выражает общий философский принцип отделения внешнего мира

от объекта, на который он воздействует. Человек как существо, наделенное способностью преобразовывать природу, создает особую систему взаимодействия с миром, требующую от него полного подчинения. Он постоянно предпринимает попытки изменить окружающий мир, частности, имея набор устоявшихся представлений, стереотипов решения тех или иных проблем, индивид в ряде ситуаций готов существенно ухудшить условия жизни, отвергая внешнее принуждение. (Гайденко, & Давыдов, 2010, с. 321-323). Так, в частности, ведут себя революционеры, фанатики, догматики и им подобные индивиды. Следовательно, в каждой конкретной ситуации выстраивается та система взаимодействия социального субъекта с окружающим миром и с самим собой, которая имеет свой определенный элемент жесткого принуждения.

Оно представляет собой отношения между субъектом и объектом, в которых одна из сторон создает другую, полностью принимая все ее свойства в качестве условия взаимодействия. Отсутствует какая-либо противодействия тому, что оказывается в данный момент тем основным фактором, который определяет жизнедеятельность человека. Возникает соотношение необходимости, в котором различают принуждающую и подчиненную стороны. Важно отметить, что установление отношений, выражающих потребность, может определяться как внешними условиями, так и самим человеком. Тот факт, что он уже принял как единственно возможный способ существования, становится фактом, что он решительно навязывает свою волю внешней среде. Например, ставя цель преобразовать окружающую среду, человек упрямо меняет ландшафт, состав почвы, уничтожает ненужные растения, делает домашних животных полезными для себя и т.д.

Поэтому при анализе конкретных ситуаций экономического, политического, духовного взаимодействия социального субъекта с его условиями жизни, вещами, объектами, людьми всегда следует рассматривать форму проявления внешних или внутренних потребностей (Щербина, 2015, с. 62-65). Только в этом случае можно преодолеть односторонность механистического подхода, абсолютизирующего особенности проявления естественной необходимости, утверждающего ведущую роль в системе детерминации внешнего воздействия. Так, например, активно рекламируемый товар, казалось, вызывал у всех потенциальных потребителей непреодолимое желание его приобрести. Однако превращение предмета в продукт, необходимый конкретному индивиду, определяется тем, насколько система ориентаций

и установок была готова принять новую вещь в качестве обязательного элемента личности.

Если внутренняя необходимость отвергает рекламируемый продукт, то приобретение продукта не будет желательным для покупателя. У людей формы проявления природных и социальных потребностей противоречивы. Она подчиняется ему разными способами, которые даются ему на генетическом уровне, а также формируются на конкретные условия труда, досуга, семейной, общественной жизни. Как и любое биологическое существо, человек, прежде всего, подвержен влиянию факторов, определяющих его физическое существование. Природная среда на протяжении многих тысячелетий подчиняла сам организм условиям, в которых жил человек. Поэтому люди отличаются цветом кожи, разрезом глаз, склонностью к употреблению определенных продуктов питания. Организм выработал адаптивную реакцию на внешнюю природную необходимость, тем самым обеспечивая относительную свободу жизни в специфических климатических условиях (Казаринова, & Хренов, 2017, с. 64-70).

Постепенно возникла система тех биологических и психических программ, работающих в автоматическом режиме, которые позволяют легко выживать поколениям, сменяя друг друга в устойчивой природной среде. Социальная необходимость создается постоянной конверсионной деятельностью человека. Она производит новые продукты, услуги, которые постепенно становятся настолько привычными, что без них не могут нормально существовать, огромные массы людей. Мир материальной и духовной культуры, призванный сделать более свободным биологическое и психическое существование человека, на самом деле усиливает мощь условий, в которых живут люди. Новый продукт сначала воспринимается как случайный, для которого не требуется специального инструмента. Однако в процессе его потребления формируется стереотип реагирования, что, в целом, повышает уровень комфорта повседневной жизни. Этот стереотип становится внутренней необходимостью, которая начинает серьезно принуждать социальную сущность приобретать и использовать то, что даже относительно недавно воспринималось как случайное. Созданный искусственно, предмет становится в той мере необходимым, в какой он вырабатывает на биологическом и ментальном уровне устойчивый стереотип своего потребления. Это связано с тем, что носителем готовности становится сам носитель готовности, новое нейронное образование, а также модифицированные структуры,

определяющие реакции отдельных органов и клеток на внешние раздражители. Именно таким образом возникает внутренняя потребность, которая не дана самой природе, например, в алкоголе, табаке, приятных спиртных напитках, сладостях и т.д. Таким же образом утверждается привязанность к красивой одежде, ювелирным изделиям, дорогим автомобилям, мебели, продуктам питания и т.д. Следовательно, внешняя социальная необходимость, формируя новое биологическое, психическое образование, превращается во внутреннюю необходимость. Два вида необходимости запускают и завершают всю цепочку детерминации человеческой жизнедеятельности. Они порождают друг друга. Только в одном случае исходным фактором может являться внешняя, а в другом – внутренняя необходимость.

Эти ведущие детерминанты создают весь набор потребностей, интересов, целей, ценностных ориентаций, установок, стимулов и мотивов человеческого поведения. Процесс социального поведения предполагает такое поведение человека, которое имеет своим следствием или целью изменение того, как другой человек ведет себя, что чувствует или думает по отношению к некоему стимулу (Зимбардо, 2000. с. 24).

Например, появление на рынке нового продукта, широко рекламируемого в средствах массовой информации, заставляет его сначала превратить его во внешне необходимый для повышения уровня комфорта определенной группы людей. Существует необходимость проверить его реальные свойства. Она отражает сознание в форме цели изменения к лучшим условиям существования индивидов. На этой основе возникает интерес, связанный с определением путей и возможностей приобретения нового продукта. Необходимость покупки нового товара напрямую зависит от того, что если он действительно повышает уровень комфорта человеческой жизни, то постепенно формируется стереотип использования этого предмета. Он начинает восприниматься как обязательный, без которого невозможно будет нормально жить.

Таким образом выглядит внутренняя необходимость, которая еще сравнительно недавно представляла собой предмет, претендующий на то, чтобы стать лишь внешне необходимым для очень ограниченной группы людей. Привычка пользоваться тем или иным товаром, сформированная массой потребителей, приводит к тому, что производитель часто вынужден выпускать на рынок товар, который он уже хотел бы заменить более совершенным. Для новой категории потенциальных покупателей

этот предмет в первую очередь выступает как внешняя необходимость. Однако постепенно это также может быть внутренне воспринято как необходимое условие нормальной жизни.

Следовательно, в качестве начальных элементов системы детерминации человеческой жизнедеятельности всегда выступает внешняя и внутренняя необходимость.

Смысл изучения социологии состоит в том, что, понимая общество, в котором мы живем, мы можем глубже заглянуть в самих себя (Нурлышев, & Бразевич, 2010, с. 8).

Выводы. Разгадка сущности человека была и остается главной темой многих наук, таких как философия, социология, психология и другие науки об обществе.

Обычно человеческую сущность рассматривают по четырем параметрам.

1. Первая теория рассматривает человека как биологическое существо, несомненно подчиненную природным законам.

2. В отличие от первого, действуют сторонники, воспринимающие человека как чисто социальное существо.

3. Нейтральную позицию занимают ученые, философы, которые рассматривают человека как существо обладающей двойственной социально-биологической природой.

4. Другие утверждают, что человек обладает целостной социальной природой, которая в подчиненной форме содержит законы физических, химических и биологических форм материи.

Наличие всех этих теорий свидетельствует о сложной и изменчивой природе человека.

В результате в научной литературе представлено множество подходов к трактовке тех понятий, в которых обозначены основные элементы системы последовательно действующих факторов, определяющих поведение человека. В то же время каждый исследователь старается привнести что-то новое в рассмотрение тех категорий, которые выступают базовыми при анализе того, что определяет содержание конкретных действий людей. Отсутствие единой теории взаимосвязи всех элементов, определяющих поведение индивидов ставит социальную практику в сложную ситуацию. Маркетологам, менеджерам, политологам, преподавателям, представителям многих других профессий часто бывает сложно объяснить логику действий тех или иных людей, с высокой вероятностью спрогнозировать их действия на ближайшее и отдаленное будущее. «В каждой специфической ситуации существует институционализация, когда каждый актер делает и полагает, что должен делать, то, что полагают, что он должен делать, другие

акторы, с которыми он сталкивается» (Шютц, 2003, с. 267). Поэтому часто принимаются необоснованные решения с научных позиций по вопросу новых продуктов, совершаются серьезные ошибки в организации материального и морального стимулирования сотрудников, в проведении избирательных кампаний в законодательные и исполнительные органы, в проведении образовательных и воспитательных мероприятий и так далее. Прояснение сущности и содержания системы детерминации позволяет

выявить глубинные механизмы возникновения отношения человека к определенным конкретным действиям в определенных обстоятельствах, выявить реальные возможности, направленные на сознание и поведение различных индивидов и социальных групп. В результате повышается степень понимания происходящего в повседневной жизни, а также обоснованность тех прогнозов, которые разрабатываются специалистами при анализе тенденций развития отдельных сфер человеческой деятельности.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Гайденко П. П., Давыдов Ю. Н. История и рациональность. Социология Макса Вебера и веберовский ренессанс. Комкнига, 2010. 368 с.
- Зимбардо Ф. Социальное влияние. СПб.: Питер, 2000. 374 с.
- Казаринова Н. В., Хренов А. Е. Социология: учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. / под общ. ред. Тургаева А. С. Москва: издательство Юрайт, 2017. 128 с.
- Меренков А. В. Система детерминации человеческой деятельности. Екатеринбург, 2003. 230 с.
- Моисеев Е. Г. Обществознание. Учебное пособие. Издательство: Проспект, 2021. 288 с.
- Нурышев Г. Н., Бразевич Д. С. Социология. Учебное пособие. Санкт-Петербург, 2010. 292 с.
- Образовательный стандарт по специальности «Государственное и муниципальное управление»: направления совершенствования / Проблемы теории и практики управления. № 3. Москва: Из-во Ленанд, 2015. 34 с.
- Фененко Ю. В. Социология. Москва, 2006. 207 с.
- Шютц Альфред. Смысловая структура повседневного мира очерки по феноменологической социологии. Москва: Институт Фонда «Общественное мнение», 2003. 336 с.
- Щербина А. В. Конфликтология. Учебное пособие. Санкт-Петербург: Издательство СПбГЭТУ «ЛЭТИ», 2015. 83 с.

REFERENCES

- Fenenko, Yu. V. (2006). *Sotsiologiya* [Sociology]. Moskva.
- Gaydenko, P. P., & Davydov, Yu. N. (2010). *Istoriya i ratsional'nost'*. *Sotsiologiya Maksa Vebera i veberovskiy renessans*. Komkniga.
- Kazarinova, N. V., & Khrenov, A. Ye. (2017). *Sotsiologiya : uchebnoye posobiye* [Sociology: textbook]. 2-ye izd., ispr. i dop. / pod obshch. red. Turgayeva A. S. Moskva: izdatel'stvo Yurayt.
- Merenkov, A. V. (2003). *Sistema determinatsii chelovecheskoy deyatel'nosti* [The system of determination of human activity]. Yekaterinburg.
- Moiseyev, Ye. G. (2021). *Obshchestvoznaniye. Uchebnoye posobiye* [Social science. Tutorial]. Izdatel'stvo: Prospekt.
- Nuryshv, G. N., & Brazevich, D. S. (2010). *Sotsiologiya. Uchebnoye posobiye* [Sociology. Tutorial]. Sankt-Peterburg.
- Obrazovatel'nyy standart po spetsial'nosti «Gosudarstvennoye i munitsipal'noye upravleniye»: napravleniya sovershenstvovaniya [Educational standard in the specialty «State and municipal management»: directions for improvement]. (2015). *Problemy teorii i praktiki upravleniya*. № 3. Moskva: Iz-vo Lenand.
- Shcherbina, A. V. (2015). *Konfliktologiya. Uchebnoye posobiye* [Conflictology. Tutorial]. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo SPbGETU «LETI».
- Shyutts, A. (2003). *Smyslovaya struktura povsednevnogo mira ocherki po fenomenologicheskoy sotsiologii* [The semantic structure of the everyday world. Essays on phenomenological sociology]. Moskva: Institut Fonda «Obshchestvennoye mneniye».
- Zimbardo, F. (2000). *Sotsial'noye vliyaniye* [Social impact]. SPb.: Piter.

Azer Jalilov

Ph.D., Senior Lecturer, <https://orcid.org/0000-0003-3501-777X>, Azercelilov80@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 01.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Vadym Tkachenko*V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine)***The Cold War in the Programs and Activities of the Left-wing Political Parties and Trade Unions in Canada (1956-1962)**

The aim of the article is to show the ideological transformation of the left part of the Canadian political spectrum from the post-stalinist shifts till the Cuban missile crisis. The presented material can be used in further studies of the Cold war from the ideological approach. The results of the study can contribute to the better understanding of the Cold War history in Canada, regarding the global confrontation as a conflict of not only the superpowers but also the ideas. The article is also a case study of political parties, making an account of factors which caused organizational instability and changes in their ideological orientation. The main results: it has been found that there was a significant right-wing ideological shift in the Canadian Labour movement and Social Democrats as well. On the other hand, our study shows how the Communists were able to keep their ideological background stable and overcome the organizational weakness of 1956-59, even if the price was paid in losing some people the among their ranks.

The article shows a wide range of factors that influenced that drift. Concise conclusions: It is shown that overall the Canadian left were weakened during this period. The most powerful leftist party, the Co-operative Commonwealth Federation, has shown a denounce of some Marxist theses in the 1956 conference, and that led it to further centrist transformation, united with the labour movement in this drift. The Cold war influenced this shift in many cases, as the Left program documents consistently show the distancing from the communist regimes which are claimed as totalitarian. The Communist Party of Canada was left as a one, and reasonably weak, pro-soviet power, remaining somewhat orthodox in its doctrinal ideological beliefs. Their activities were crippled as well due to societal opposal to them as a rival Cold war side. Originality and scientific novelty of the current article are based on the fact that, for the first time, the attempt has been made to give an account of program changes of the Canadian Left while considering the factors which led to them (or their absence). For the first time there has been made a comparison of those changes which gives us possibility to characterize Canadian political climate during the subsequent period.

Keywords: *Social Credit, CCF, NDP, Leftists, Communists, Cold War*

Вадим Ткаченко*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків, Україна)***«Холодна війна» в програмах і діяльності лівих політичних партій і профспілок Канади (1956-1962)**

Мета статті – показати ідеологічну трансформацію лівої частини канадського політичного спектру від постсталінських зрушень до кубинської ракетної кризи. Представлений матеріал може бути використаний у подальших дослідженнях холодної війни з ідеологічного підходу. Результати дослідження можуть сприяти кращому розумінню історії «холодної війни» в Канаді, розглядаючи глобальне протистояння як конфлікт не лише наддержав, а й ідей. Стаття також є тематичним дослідженням політичних партій із врахуванням факторів, що спричинили організаційну нестабільність та зміни їх ідеологічної спрямованості. Основні результати: виявлено, що в канадському робітничому та соціал-демократичному рухах відбулися значні ідеологічні зрушення вправо. З іншого боку, наше дослідження показує, як

комуністи зуміли зберегти свою ідеологію і подолати організаційну слабкість 1956-59 років, навіть якщо ціною була втрата деяких людей у своїх рядах.

У статті показано широкий спектр факторів, які вплинули на цей дрейф. Стислі висновки: Показано, що в цілому канадські ліві були ослаблені в цей період. Найпотужніша ліва партія, Кооперативна Федерація Співдружності, продемонструвала на конференції 1956 року відхід від деяких марксистських тез, що привело її до подальших центристських перетворень, в яких вона була поєднана з робітничим рухом. Холодна війна вплинула на цей зсув у багатьох випадках, оскільки ліві програмні документи послідовно показують дистанціювання від комуністичних режимів, які називаються тоталітарними. Комуністична партія Канади залишилася єдиною і досить слабкою прорадянською силою, зберігаючи певну ортодоксальність у своїх доктринальних ідеологічних переконаннях. Її діяльність була також суттєво зменшена у масштабах через протидію суспільства як прихильникам сторони-суперниці Канади в «холодній війні». Оригінальність та наукова новизна даної статті ґрунтуються на тому, що вперше зроблено спробу розглянути програмні зміни канадських лівих з урахуванням факторів, які до них (або їх відсутності) призвели. Вперше проведено порівняння цих змін, що дає можливість охарактеризувати канадський політичний клімат у досліджуваній період.

Ключові слова: Соціальний Кредит, CCF, NDP, ліві, комуністи, «холодна війна»

Introduction.

Problem definition. The Cold War had a significant impact on the left-wing movements in the world and in Canada particularly. The reality of global confrontation had to be responded by parties and trade unions in the light of their relation to the USSR. In the second half of 1950s it was further shifted considering changes occurred in the Eastern bloc– the 20th CPSU congress and Destalinization policies, on the one hand, and the bloody suppression of the Hungarian revolution in 1956. Our review is limited to 1962 because we wanted to show the whole transformation of Social Democrats and the labour movement which ended with the formation of New Democratic Party and approval of its 1961-62 programs. However, we had not touched the matter of Cuban missile crisis because its significant influence which would require a very thorough analysis and change our case further. We also analyzed the impact of the Cold War not only as geopolitical, but ideological confrontation. This meant that it was not only an arms race but also a reputation challenge, a struggle to improve own image and undermine those of the rival side. Therefore, we included some changes not only in stances on international politics, but rather on domestic social policies which have played an important role on the domestic front of the global confrontation.

The Aim of the Study is to reveal the ideological shift of the Canadian left-wing parties and its vectors, as well as analyze the factors that stood behind it, and to reveal the changing attitude and role of

trade unions in the left-wing movement. Research methods which were used include structural and functional analysis, synthesis, comparative analysis, generalization and historical genesis analysis.

Historiography of the problem consists mainly of the Canadian works considering topics close to ours. This list includes “Analysis of membership education : a study of the CCF Party in B.C., 1933-1961” (Carle, 1982), “The Impact of Cold War Events on Curriculum and Policies, and the Protection of Children in Postwar Ontario Education, 1948-1963” (Clarke, 2020), “The communicative ecology of social democracy: The case of the CCF/NDP” (Classens, 2008), “Stanley Brehaut Ryerson: Marxist Historian” (Kealey, 1982), “Hegemony secured: Social Credit and the crippling of the Alberta left” (Penner, 2017) The NDP: Manitoba’s Natural Governing Party? (Wiseman, 2008). Some works were aimed at the labour movement, showing the transformation of trade unions during this period. The examples are “Class conflict and political factionalism: a history of Local 213 of the International Brotherhood of Electrical Workers, 1901-1961” (McDonald, 1986), “Canada’s Cold War in Fur” (Sangster, 2008). However, those studies were focused on cases somewhat distant from the overall ideological shifts, considering only single-party cases and often the single province examples. Primarily, their focus was placed on organizational or electoral changes (in case of the political parties).

Sources. The article is based on the program documents of organizations considered, which were used to show main ideological attitudes.

This includes the 1933 and 1956 Co-operative Commonwealth Federation programs, 1961 and 1962 New Democratic Party programs, 1957 Social credit Party Program. We also included memoirs of the CPC members to show the inner situation in the party and the background of its split. Official (governmental) materials were also taken into account with the goal to analyze how the political establishment viewed described changes in the left-wing ideology and activities.

The Main Material and Results.

The second half of the 1950s brought changes to the communism and, in the broad perspective, left-wing movements in Canada as a whole. They were based on the death of J. Stalin and the change of Soviet leadership. This was followed by a shift in the ideological climate of Soviet totalitarianism. Practically the main event in this context was the Twentieth Congress of the CPSU, which split the communist movement in Canada into those who accepted the ideological revision, those who remained in their old positions and the ones disappointed with their previous activities. One way or another, the new period marked the weakening of communist activity in the country. A new blow to the reputation of the USSR and related organizations was dealt by the suppression of the Hungarian Revolution of 1956. At the same time as the Soviet leadership formally renounced the "extremes" of the Stalinist model, its deconstruction was planned to be done only from above, being carried out with a strict control of the Soviet political elite. Thus, in the world and the Canadian communist movement, one can observe the disappointment of the Social Democrat reformists with the policy of the USSR, since they had hoped for (a) much more significant changes.

These developments have led to a decline in Canadians' assessment of the potential threat from the Communists. Reductions in the communist activity because of organizational divide, public remorse and other signs of weakening have shifted the focus of attention. For example, Canadian historian Frank Clark argues that it was the twentieth congress of the CPSU and its ideological consequences that shifted the perception of the "communist threat" – its character changed in the eyes of Canadians: from internal danger caused by the communist activists to a nuclear threat from the USSR (Clarke, 2020, p. 142). This was facilitated by the growing danger of nuclear war.

Canadian Communist John Boyd said in his memoirs: "Speaking of 1956, I often ask myself why I didn't leave the Party at the time of the split. I certainly felt very much like doing so at the time. I agreed with most of the criticisms that were made by MacLeod, Salsberg, Penner, Binder and Edna Ryerson, and especially John Stewart, whom I

admired and respected very much. I was very much on their side in the arguments that were presented, although I also felt badly about the fact that the Party was being rent asunder. I was with them ideologically, but I found it hard to actually leave the Party. It would have been a heart-wrenching experience for me. All my family, including my wife's side of it, were loyal Communists, especially my father, who had been an ardent Communist all his life. I would have been renounced by my family and close friends and become a virtual pariah among them" (Boyd, 1999, p. 21). D. Boyd went on to say that even for those who remained, the dramatic events of the Twentieth Congress and the Hungarian Revolution led to change: "after 1956 my attitude to the Party changed considerably. I became much more critical of its policies in discussions. I questioned a lot of things". (Boyd, 1999, p. 21).

With tensions rising during the Cold War, Canadian communists or their relatives were treated as responsible. For example, there had been numerous cases of psychological pressure on students who were associated with the Communist Party or distributed its ideas and symbols. Such people were deprived of the right to attend classes for a certain period of time, subjected to public obstruction and suffered from obscene words addressed to them (Clarke, 2020, pp.137-138.). Similar things were observed in high school. For example, during Tim Buck's visit to the University of Vancouver, he was pelted with fruits and vegetables. The student newspaper published an interview with the participants of the meeting, in which they promised to "prepare bigger and better tomatoes" for the next visit of the leader of the Communist Party (Buck Meeting, 1955).

Another blow to the party's reputation was dealt by the position of its member of Jewish descent, Joe Salsberg, who, during his visits to the USSR in the second half of the 1950s, formed a negative attitude towards the Soviet Union. D. Salsberg's position was determined by the anti-Semitic measures of the USSR – ideological campaigns of the late Stalinist years, the closure of Jewish cultural institutions and restrictions on emigration to Israel.

Even in those circumstances, the party leadership led by Tim Buck continued its pro-Soviet course, despite the numerous losses of its supporters. Articles made by prominent communist activists James Endicott and Dyson Carter became a source of Canadian anti-state and anti-capitalist propaganda. We should also note that formally Endicott was not a communist, but ideologically he belonged to the same part of the political spectrum and was characterized by CPC Chairman T. Buck as "partisan". The reason for this situation was his Christian views, which contradicted certain party principles. However, this propaganda placement was mostly not in Canadian, but rather in Eastern

European and Soviet publications, which were not published in the country (Black, 1988, pp.153-171). In 1959, the Labor Progressive Party reverted to its former name, the Communist Party of Canada, which therefore distanced itself from the Socialist Reformers.

In the late 1950s, the party returned to public life on a new level. In 1959, it more than doubled its membership, organized the Marxist Training Center, reorganized its youth section, and revived the French-language newspaper. In 1961, the Canadian magazine *Maclean's* called the party's leadership "tough, doctrinal survivors." (The Slow Comeback, 1961).

The scale of the old-style propaganda, which was financed from Moscow, was also growing. As the Attorney General of Canada noted in 1960, "A Communist Party 'statement' containing the usual propaganda urging neutrality, disarmament and peace, the nationalization of United States-owned industry in Canada and Canadian trade on a worldwide basis was adopted at a National Committee meeting in Toronto last thanksgiving week-end. The 'Canadian Tribune' has now announced that a quarter of a million copies of the statement will be distributed in Canada. Despite the fact that the Communist press in Canada has suffered serious losses in recent years and, according to available information, seems barely able to continue, it appears that sufficient funds are always available for the distribution of propaganda, even on such a large scale as this." (Secret Memo, 1960). As we can see, the law enforcement agencies expressed doubts about the origin of the material base of the party's operation – alluding to Soviet aid. However, in addition to this, the energy of the party organizers played an important role. An example of this is the Canadian Marxist historian Stanley Ryerson, who in 1959 claimed responsibility for the World Marxist Review and became chairman of the Center for Marxist Studies in Toronto. He was the editor of the Marxist Quarterly from 1961 to 1969 (Kealey, 1982, pp.133-171) and in such manners supported the influence on the left intellectual community.

The other left-wing movement which has significantly changed in its priorities and ideology was the Social Democrats. Undoubtedly, the 1956 Winnipeg Declaration on the Principles of the Commonwealth Cooperative Federation (CCF), which led to a major turn of the Canadian Social Democratic Party to the right and its shift from anti-capitalist rhetoric, had a serious impact on the country's left. The previous program document, the 1933 Regina Manifesto, aimed at radically transforming the country's socioeconomic system, stating: "We aim to replace the present capitalist system, with its inherent injustice and inhumanity, by a social order from which the domination

and exploitation of one class by another will be eliminated, in which economic planning will supersede unregulated private enterprise and competition, and in which genuine democratic self-government, based upon economic equality will be possible." (The Regina Manifesto, 1933). Even if those theses looked somewhat radical, we should also understand that CCF was a law-abiding party which stated that only constitutional methods were to be used in the struggle for country's leadership. The new program has seriously changed the rhetoric. Although the party claimed in 1956 that "Canada Still Ridden by Inequalities", it noted that "Canada is a better place than it was a generation ago, not least because of the cry for justice sounded in the Regina Manifesto and the devoted efforts of CCF members and supporters since that time." (Co-operative Commonwealth Federation, 1956).

Also, the rhetoric regarding foreign policy has changed under the influence of the Cold War. The 1933 program was not only pacifist but also anti-capitalist: "genuine international cooperation is incompatible with the capitalist regime which is in force in most countries... Canada must refuse to be entangled in any more wars fought to make the world safe for capitalism". The League of Nations in this document was also called the League of capitalist Great Powers (The Regina Manifesto, 1933). The new document significantly changed the position: "The CCF reaffirms full support for the United Nations and its development into an effective organization of international cooperation and government. The world must achieve a large measure of international disarmament without delay and evolve a system of effective international control and inspection to enable the prohibition of nuclear weapons. The CCF believes in full international cooperation which alone can bring lasting peace (Co-operative Commonwealth Federation, 1956). Next the text condemned totalitarian practices, which the authors treat as equal to the "old imperialism" and state that they "must disappear" (Co-operative Commonwealth Federation, 1956). It should be noted that pacifism has significantly lost its position in the program, and in general the attitude to the country's foreign policy has changed. The government was accused only of relying too much on defense spending to prevent the threat of communist expansion. Also, one of the main tools necessary in Canada's foreign policy was considered a "generous support of international agencies to provide assistance to under-developed countries on a vast scale" (Co-operative Commonwealth Federation, 1956). It is noteworthy that there was no position on NATO participation and defense spending at all, despite the fact that the party advocated nuclear disarmament under the auspices of the UN, the course to reduce the armed forces

under those conditions was unlikely, and the CCF understood it.

There was also no criticism of the country's political system. Moreover, it was glorified: "The CCF has confidence in Canada and its people... The CCF believes in Canada's federal system... it can safeguard our national well-being and at the same time protect the traditions and constitutional rights of the provinces" (Co-operative Commonwealth Federation, 1956). Next, compared to 1933 theses of "The establishment of a planned, socialized economic order", the 1956 program "recognizes that in many fields there will be need for private enterprise which can make a useful contribution to the development of our economy".

From our point of view, this shift illustrates the weakness of the Canadian Social Democracy. As of the late 1950s, they were unwilling to offer clear alternatives to the policies of other parties. The further consolidation of the Social Democratic and workers' movements showed not a strengthening but a weakness on the "home front" of the Cold War. At the same time, Canadian politicians, even without the significant participation of moderate leftists under the pressure of socio-economic problems, responded to the challenges of the time.

Further distancing from the communism was also characteristic of trade unions of Canada. According to Joan Sangster, the mid-1950s were characterized by continued persecution of communist trade union activists and their expulsion from trade unions (Sangster, 2008, pp. 11-13). The merger of two powerful trade unions, the TLC (Trades and Labor Congress of Canada) and the CCL (Canadian Congress of Labor), into the Canadian Labor Congress (CLC) in 1956 also increased pressure on communist activists. For Communist-led groups outside the CLC this led to their further marginalization. On the other hand, the merger with Congress for the communist-led trade unions was approved by the CPC leadership, did not provide infiltration since the purges were done. A characteristic feature of such cases was that the Communists had to act not only in the light of the specific circumstances of the struggle within the labor movement, but also considering party directives. As Muni Taub, a communist trade union activist, stated, he thought it was necessary to protect "larger family of labour". Canadian historian Joan Sangster, however, thought, that, having invested their lives in the party, they were not going to consider that those merges were questionable (Sangster, 2008, pp. 11-13). At the same time, 1956 was the year of the twentieth congress of the CPSU, which led to the withdrawal of many trade union activists from the Communist Party and a break with past activities. The CLC formed the Committee on Political Education, which "initiated discussions

with free trade unions, farmers' organizations, the cooperative movement, the CCF, and other political parties, except those controlled by fascists or communists." (Carle, 1982). In this way, unwanted persons were not only deprived of membership in the relevant organizations, but also excluded from the labor movement.

Internal conflicts led to the weakening of trade unions. Even after the expulsion of the Communists, disputes continued between supporters and opponents of the cleansing of the ranks. It should be noted that the position of the former, as shown by the situation with the Canadian branch of the International Commonwealth of Electricians, was justified by the danger of establishing Communist control over trade unions, as it had happened in Eastern Europe (McDonald, 1986, p. 10).

In 1961, the Canadian Labour Congress, together with the Commonwealth Cooperative Federation (CCF), formed the New Democratic Party (NDP), which became a next-generation alternative to the communist organizations. However, this organization did not receive widespread public support and enjoyed relative popularity only in the West (Alberta, British Columbia, Saskatchewan and Manitoba) (Penner, 2017, p. 54). It failed to move liberals or conservatives from their positions in Canadian politics. The reason was that the issues that raised the popularity of the left in the first half of the twentieth century were slowly losing its relevance. These problems had been (at least partly) resolved during the Keynesian transformations of the Canadian liberal governments in the previous decades – by this we mean the construction of the welfare state. In this light, the electoral base of the Left was slowly decaying. According to Canadian historian Nelson Wiseman, as of the 1960s, it was difficult for the Social Democrats to distinguish themselves from the liberals of the federal party, Lester Pearson and Pierre Trudeau, and from the provincial Conservatives, the Red Tories, such as Duff Roblin, and George Johnson (Wiseman, 2008, pp. 8-9). As stated by Michael Classens, who have studied this particular transformation, the NDP was a centrist party compared to the CCF (Classens, 2008).

In its party program in 1962, the NDP insisted on the need for Canada to withdraw from NORAD, but not because of the anti-US position. Instead of that, NDP was arguing that the agreement was aimed at preventing attacks using strategic bombers, and, with the development of missile weapons, a joint command had lost its meaning. The party did not support leaving NATO, but believed that the Canadian government should promote the demilitarization of Central Europe and further promote the dissolution of NATO and the Warsaw Pact. The program stressed that Canada could not

remain neutral "in the struggle between democracy and totalitarianism". The party's position on the People's Republic of China was interesting. The political force promised to recognize China, as the attempt to isolate the country increased international controversy. The program made it clear that recognizing China "does not involve approval of China's system of government". It was also planned to support China's accession to the United Nations, as "the United Nations cannot be truly effective so long as a major world power is denied membership." (Draft Program, 1962).

Thus, although the first main NDP document had an anti-communist foreign policy stance, it was nonetheless different from conservative and liberal programs in its anti-military orientation and its focus on solving international problems through UN mechanisms. In 1963, a second election program was adopted, which added to the above the intention to help end the Vietnam War and provide material assistance in rebuilding the country after that, because "the real enemy of world peace is not conspiracy, but human misery" (New Democratic, 1963); in this question NDP followed the programs of its predecessor – CCF.

Another organization that dispersed the electoral potential of the left was the Social Credit Party, which focused on the broad development of the welfare state, with a focus on building the health care system. Characteristically, the party was not left-wing and ideologically difficult to classify. This was due to a synthesis in her ideology of the concept of social credit, which emerged in Britain in the 1930s, and Protestant views. According to the program of the Federal Party in the 1957 elections, this political force was "is in favour of social reform but is opposed to state socialism" (Make Canada, 1957). The purpose of these transformations was not only to improve a welfare state in certain

directions, but also to undermine an electoral base of communist or socialist movements and parties. As the program stated, "Social Credit will establish Christian democracy, that is freedom so emphatically that Canadians, living in security, will prove the superiority of their way of life to Communism-or any other 'ism'" (Make Canada, 1957). Thus, in the general political spectrum of the country, the Social Creditors were a political force whose ideological basis was not Marxism, but they had also considered extensive social policies like housing, farmer subsidization, old age pensions, national health plan etc. Those measures were targeted primarily on the hired workers.

Conclusions. Thus, in the second half of the 1950s and early 1960s, there were significant changes in the structure of the left movement in Canada. For example, the Labor Progressive Party, and since 1959 the Communist Party of Canada has been unable to regain its position after the 1956 split. Even the efforts of some organizers in 1959-1961 could not bring the party to a new level. This situation was also explained by the fact that a number of issues, including the problems of further development of the welfare state, were reflected in the programs of other parties. The pressure on the Communists or their sympathizers in the labor movement continued, turning them into marginal associations based on personal ties. During this period, one can observe an ideological drift to the right of Canadian Social Democracy, which led to the abandonment of many socialist and Marxist principles and the formation of the New Democratic Party. The communist world became "foreign" to Canadians, and the complexity of East-West relations during this period significantly narrowed the range of opportunities for mental and psychological rapprochement.

REFERENCES

- Black, J. L. (1988). The Stalinist Image of Canada the Cominform and Soviet Press, 1947-1955. *Labour/Le Travail*, 21, pp. 153-171.
- Boyd, J. (1999). A Noble Cause Betrayed ... but Hope Lives On: Pages from a Political Life. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies. Research Report, 64. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/13715/file.pdf>.
- Buck Meeting "A Mess". (1955). Retrieved from https://www.library.ubc.ca/archives/pdfs/ubyssey/UBYSSEY_1955_11_03.pdf.
- Carle, J. J. (1982). Analysis of membership education: a study of the CCF Party in B.C., 1933-1961. Master's thesis, University of British Columbia. Retrieved from <https://open.library.ubc.ca/cIRcle/collections/ubctheses/831/items/1.0055828>.
- Clarke, F. K. (2020). The Impact of Cold War Events on Curriculum and Policies, and the Protection of Children in Postwar Ontario Education, 1948-1963. Retrieved from https://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/37871/Clarke_Frank_K_2020_PhD.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- Classens, M. (2008). The communicative ecology of social democracy: The case of the CCF/NDP. Retrieved from <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=9243&context=etd>.
- Co-operative Commonwealth Federation/ Parti Social Democratique du Canada Winnipeg Declaration Of Principles. (1956). Retrieved from <https://www.socialisthistory.ca/Docs/CCF/Winnipeg.htm>.
- Draft Program: The New Party. (1962). Retrieved from https://www.poltext.org/sites/poltext.org/files/plateformesV2/Canada/CAN_PL_1962_NDP.pdf.
- www.grani.org.ua

- Kealey, G. S. (1982). Stanley Brehaut Ryerson: Marxist Historian. *Studies in Political Economy*, 9 (1), pp. 133-171.
- Make Canada a better nation. (1957). Retrieved from https://www.poltext.org/sites/poltext.org/files/plateformesV2/Canada/CAN_PL_1957_SC_en.pdf.
- McDonald, I. (1986). Class conflict and political factionalism: a history of Local 213 of the International Brotherhood of Electrical Workers, 1901-1961. Doctoral dissertation, Theses (Dept. of History) Simon Fraser University.
- New Democratic Party Program. (1963). Retrieved from https://www.poltext.org/sites/poltext.org/files/plateformesV2/Canada/CAN_PL_1963_NDP_en.pdf.
- Penner, M. (2017). Hegemony secured: Social Credit and the crippling of the Alberta left, 1935-1971. Undergraduate Thesis. University of Lethbridge, Alberta. Retrieved from <https://opus.uleth.ca/bitstream/handle/10133/4929/Penner%20hegemony%20secured.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Sangster, J. (2008). Canada's Cold War in Fur Left History: An Interdisciplinary Journal of Historical Inquiry and Debate, 13 (2), pp. 11-13.
- Secret Memo from E. Davie Fulton to John Diefenbaker. (1960). Retrieved from https://diefenbaker.usask.ca/documents/online-exhibits/canadas-role-during-the-cuban-missile-crisis/fulton_to_dief_secret.pdf.
- The Regina Manifesto. (1933). Co-operative Commonwealth Federation Programme. Retrieved from <https://www.socialisthistory.ca/Docs/CCF/ReginaManifesto.htm>.
- The Slow Comeback of Canada's Communists. (1961). Retrieved from <https://archive.macleans.ca/article/1961/7/29/the-slow-comeback-of-canadas-communists>.
- Wiseman, N. (2008). The NDP: Manitoba's Natural Governing Party? In: Manitoba Politics and Government into the 21st Century Conference. St. John's College, University of Manitoba, Winnipeg, Manitoba, pp. 8-9.

Tkachenko Vadym

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-1317-016X>, w.o.tkachenko@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 02.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Ruslan Rahimli

Center for Anthropology of the Institute of Archeology, Ethnography and Anthropology of Azerbaijan National Academy of Science (Baku, Azerbaijan)

The Place of Transnational Migration in the Process of Integration of Azerbaijani Migrants to the European Socio-Cultural Environment

The purpose of the article is to study the concept of transnationalism, to study transnational processes in the process of integration of Azerbaijani migrants into the European socio-cultural environment, the level of transnationalism among Azerbaijani migrants.

The article examines the theoretical foundations of transnationalism and analyzes its practical aspects in the example of Azerbaijani migrants. It is noted that transnationalism explains a new form of intercultural relations between the migrant and the receiving country, which is a new approach that transcends national, state, territorial and political borders. Transnational migration is perceived as a migration model in which migrants cross the borders of national states and settle in a new country, but simultaneously become carriers of socio-cultural values of both origin (sender society) and host (receiver) society, identifies itself with both societies, intensively interacts with the country of origin (sender).

The article also examines the activities of the most famous schools and scholars in the field of transnationalism. Among them are Joseph S. Nye, Robert O. Keohane, Martin Albrow, Nina Glick-Schiller, Linda Bash, Christina Szanton-Blanc, Foner N, Pries L, Levitt P, Portes A, Faist T. The integration problems of Azerbaijani immigrants living in European countries are studied from the perspective of transnationalism. It is noted that the number of Azerbaijanis living in Europe living as dual immigrants is increasing. Despite the fact that Azerbaijani migrants live in European countries, they have extensive relations with Azerbaijan, and some even continue their work and cultural life both in Europe and in Azerbaijan. These migrants are engaged both in business and other areas in the country of origin, acquire properties in Azerbaijan, open offices and live an active socio-cultural life almost in both the sending society and the receiving society. It is noted in the article that immigrants with a higher socio-economic status are more likely to act as transnational migrants. Multilateral interaction of immigrants leads to the inclusion in the general sphere of communication of the country that perceives socio-cultural relations with the country of origin. Thus, according to these provisions, migration is not moving of people from one country to another, but a way to expand the space of socio-cultural interaction.

Keywords: *transnationalism, transnational migration, transnational spaces, Azerbaijani immigrants, Europe*

Руслан Рагімлі

Центр антропології Інституту археології, етнографії та антропології Національної академії наук Азербайджану (Баку, Азербайджан)

Місце транснаціональної міграції в процесі інтеграції азербайджанських мігрантів до європейського соціокультурного середовища

Метою статті є дослідження концепції транснаціоналізму, вивчення транснаціональних процесів у процесі інтеграції азербайджанських мігрантів у європейське соціокультурне середовище, рівня транснаціоналізму серед азербайджанських мігрантів.

У статті розглядаються теоретичні основи транснаціоналізму та аналізуються його практичні аспекти на прикладі азербайджанських мігрантів. Зазначається, що

транснаціоналізм пояснює нову форму міжкультурних стосунків між мігрантом і країною, що приймає, що є новим підходом, що виходить за межі національних, державних, територіальних та політичних кордонів. Транснаціональна міграція сприймається як міграційна модель, за якої мігранти перетинають кордони національних держав і оселяються в новій країні, але водночас стають носіями соціокультурних цінностей як походження (суспільство відправник), так і приймаючого (одержувача) суспільства, ототожнює себе з обидва суспільства, інтенсивно взаємодіє з країною походження (відправником).

У статті також розглядається діяльність найвідоміших шкіл і вчених у галузі транснаціоналізму. Серед них Джозеф С. Най, Роберт О. Кеохейн, Мартін Олброу, Ніна Глік-Шіллер, Лінда Баш, Крістіна Сзантон-Бланк, Фонер Н, Пріс Л, Левіт П. Портес А, Файст Т. Проблеми інтеграції азербайджанських іммігрантів проживання в європейських країнах досліджуються з точки зору транснаціоналізму. Зазначається, що збільшується кількість азербайджанців, які живуть в Європі як подвійні іммігранти. Незважаючи на те, що азербайджанські мігранти живуть в європейських країнах, вони мають широкі зв'язки з Азербайджаном, а деякі навіть продовжують свою роботу та культурне життя як в Європі, так і в Азербайджані. Ці мігранти займаються як бізнесом, так і іншими сферами в країні походження, набувають нерухомість в Азербайджані, відкривають офіси та живуть активним соціокультурним життям майже як у суспільстві, що відправляє, так і в суспільстві, що приймає. У статті зазначається, що в якості транснаціональних мігрантів частіше виступають іммігранти з вищим соціально-економічним статусом. Багатостороння взаємодія іммігрантів призводить до включення в загальну сферу спілкування країни, яка сприймає соціокультурні відносини з країною походження. Таким чином, відповідно до цих положень, міграція – це не переміщення людей з однієї країни в іншу, а спосіб розширення простору соціокультурної взаємодії.

Ключові слова: транснаціоналізм, транснаціональна міграція, транснаціональні простори, азербайджанські іммігранти, Європа

Introduction.

Transnational migration is perceived as a migration model in which migrants cross the borders of national states and settle in a new country, but simultaneously become carriers of socio-cultural values of both origin (sender society) and host (receiver) society, identifies itself with both societies, intensively interacts with the country of origin (sender). Transnationalism explains a new form of intercultural relations between the migrant and the receiving country, which is a new approach that transcends national, state, territorial and political borders. Transnationalism is a theory that emerged in Europe in the 1990s as a theoretical framework for one of the most important modern concepts explaining migration processes.

The concept of “transnational” entered the field of sociology and anthropology in the 1990s in connection with the discovery of multidimensional political, economic, ethnic and intercultural interactions of immigrants with countries of origin. The Berlin Graduate School for Transnational Studies in Germany and the Center for Diaspora and Transnational Studies at the University of Toronto are the most popular schools for research

in the field of transnationalism. In the system of political science and international relations, Joseph S. Nye and Robert O. Keohane first used the terms “transnationalism” and “transnational actors” in the 1970s, which they suggested using to refer to the international activities of major non-governmental organizations (Keohane, 1971). According to them, unlike states and political actors, which consider territorial and political borders, norms of international law, transnational organizations have created social, economic and political relations of cooperation that reveal new cultural models, frameworks and ideologies.

Nye and Keoha's ideas were further developed in the research of Martin Albrow, a British sociologist who was closely involved in the development of Transnational Community Research Programs. According to Albrow, transnational interactions across state and territorial borders must be different from international relations. He argues that international relations are social, economic, political and cultural ties between sovereign states and their representatives. Albrow opposes international relations to the transnational interactions of individuals and groups that have been divided and

scattered throughout the world. These multilateral relations undermine the idea of the existence of state borders. Such interaction is possible as a result of the formation of the general goals, interests and identities of the actors. So, members of international non-governmental organizations, despite having borders separating them, feel themselves as a complete part with others (non-governmental organizations in other countries) and this, according to Albrow, is a key characteristic of transnational interactions. (Albrow, 1998).

The purpose of the article is to study the concept of transnationalism, to study transnational processes in the process of integration of Azerbaijani migrants into the European socio-cultural environment, the level of transnationalism among Azerbaijani migrants.

Discussion. Theme development. Along with transnationalism, the terms “transnational social fields”, “transmigrants”, “transnational communities” are also used. According to this theory, diasporas and ethnic groups lose their former traditional meaning and no longer exist, if we refer to the theory of transnationalism.

Foner writes that with the development of technology, the drop in prices for air tickets and telephone calls, especially with the widespread use of the internet, the departure of relatives to another country is no longer perceived as a complete violation of relations with the motherland (Foner, 2000, pp. 255–262.) That is, transnationalism led to a change in the entire structure of interethnic relations. According to the authors of this theory, now we need to talk about transnational communities or networks. Transnationalism is associated with the theory of multiculturalism and is a new framework than the fundamental change of ideas, as in the transition from the theory of assimilation to multiculturalism (Dijkstra, Geuijen, & Ruijter, 2001, pp. 55–83.).

The most significant contribution to this area was made by American anthropologists Nina Glick-Schiller, Linda Bash and Christina Szanton-Blanc, dealing with the problem of international migration. For the first time, they drew the attention of researchers to the fact that concepts that have become classics of ethnology, anthropology, and migration, and used in the study of migration, are in fact useless in the study of new diasporas, new migration movements, transformations, and ineffective in the study of globalization. In their field research, they noted that while studying diasporas, transnational migration, and refugees, modern migrants not only lost touch with their home countries, but also actively supported its political and economic development and even returned to their home countries and this, of course, led to the scientific confirmation of a new approach to the study of migration processes in social anthropology. (Glick Schiller, Basch, &

Szanton Blanc, 1992) To analyze and describe the stable social, economic, political, religious and other interactions of migrants with their country of origin, the researchers suggested using the terms “transnational social field” and “transmigrants”. (Basch, Glick Schiller, & Szanton Blanc, 1995, p. 52)

One of the founders of the theory, Nina Glick Schiller, defines transmigrants as people whose lives are highly dependent on contact on both sides of the border. Glick Schiller and colleagues note that when migrants enter the economy and institutions of a new country, they still do not cut ties with their homeland. They create new economic and personal ties between the two countries where they exist (Glick Schiller, Basch, & Szanton Blanc, 1995, pp. 48–63)

That is, migrants physically live in a new country, but at the same time their interest, awareness and participation in what is happening in the country is so high that they remain members of the sending society (country of origin) at the same time.

Multilateral interaction of immigrants leads to the inclusion in the general sphere of communication of the country receiving sociocultural qualifications with the country of origin. Thus, according to these provisions, migration is not moving of people from one country to another, but a way to expand the space of socio-cultural interaction.

In connection with the discussion of the decrease in the importance of state and territorial borders in the context of social interaction, Glick-Schiller, Basch and Szanton-Blanc question the validity of the concept of “national state”. In their opinion, national states are subject to changes as a result of intensive migration. Researchers note that the governments of these countries have the opportunity to maintain close contact with immigrants and refugees living in different countries. (Basch, Glick Schiller, & Szanton Blanc, 1994, pp. 2–20)

Basch L., Glick Schiller N., Szanton Blanc even began to use the term “De territorialized national state” to describe the new type of state, which meant that in their opinion, the new type of state exists regardless of the specific area. (Basch, Glick Schiller, & Szanton Blanc, 1994, p. 10). That is, the “citizens” of such a state are immigrants and refugees, and they have strong and lasting ties with the country of origin. This, of course, can be called a revolutionary approach in social anthropology, the study of migration.

The French sociologist Ludwig Pries Basch, Glick Schiller, considered the idea of Szanton Blanc's “De territorialized national state” to be methodologically flawed and noted that it is not correct to evaluate a national state without being bound by any territory, but it has begun to use the term “transnational social territories” more,

because this idea is more correct in terms of the implementation of social relations of migrants, according to Pries. (Pries, 2001, pp. 16–18). Pries advises replacing the idea of a “De-territorialized national state” with the idea of a “transnational social space”. The transnational social space consists of the configuration of social interactions, artifacts, symbolic systems that unite at least two countries. Pries notes that transnational social spaces are created not only by migrants, but also by the interaction of members of independent international organizations and international companies across state and territorial borders. (Pries, 2001, p. 23).

One of the main researchers and developers of the idea of transnationalism is the American scientist Peggy Levitt. Levitt was the first to bring the subject of transnational religious corporations to scientific discussion. The most interesting for us is Levitt's term *transmigrant*, which is one of the main conceptual approaches to the socio-cultural study of migrants within the transnational idea. Living in the receiving country (USA), which Levitt's research with migrants from the Dominican Republic, Mexico and Brazil revealed, they (migrants) keep in touch with the religious institutions of their country of origin, take an active part in its political life and do not refuse to vote. Levitt introduced the concept of “social transfers” to define the ideas, beliefs, and meetings that migrants pass on to each other as a result of intensive interactions without regard to borders. According to Levitt, such “transfers” result in a new common transnational identity. (Levitt, 2003, p. 850.)

A leading factor in establishing and strengthening relations with the country of origin is that migrants become members of religious organizations in their home countries and visit them. In other words, immigrants in the receiving country visit those religious organizations that cooperate closely with the religious organizations of the receiving country. Levitt suggested using the term “transnational religious identity” to identify migrants' new religious identity.

Such an identity is the result of a symbiosis between migrants' practices and self-preservation in the receiving country and a new form of religious affiliation in the receiving country. This is necessary to record, that is, to systematize the patterns, models of intercultural interaction arising between migrants. These are also new models of intercultural relations that migrants form in transnational spaces.

New configurations of the system of relations between migrants and those who remained in the homeland, began to be called “transnational communities” by the American sociologist Alejandro Portes. Portes writes that transnational communities are a network of close contacts created by immigrants in order to achieve economic success and be politically recognized. (Portes, 1997, p. 812)

Portes's research has opened up opportunities for researchers to study this area more deeply. A detailed analysis was carried out by the German sociologist Thomas Faist to identify the main actors in transnational social spaces. He also acknowledges that as an initial epistemological framework such as Glick Schiller, Basch, Szanton Blanc, Levitt and Pries, state and territorial boundaries are no longer obstructed for social, economic, political, cultural and other interrelated activities.

According to Faist, during the migration process, in connection with border crossings, a “confluence” of two or more national states takes place, thereby creating a new unified social space. Such a space includes the movement of people (migrants entering transnational relations) and material cultural objects, as well as the free circulation of values, ideas and ideas of importance for the migrant. Physically, such social spaces can include two or more regions, states, etc. (Faist, 2013, pp. 449–459.)

That is, we can note that transnational social spaces are built on the basis of the interaction of individual individuals, social groups and organizations.

Within this approach, four ideal transnational social spaces are distinguished: areas of contact and diffusion; small groups, especially kinship systems; issue networks; communities and organizations.

Faist identified three main types of transnational social spaces, these are transnational groups, transnational networks and transnational communities. (Faist, 2000). According to Faist, transnational groups are a social space that unites relatives living in different areas. They were formed by the first generation of migrants. Members of the “transnational family” in different countries see themselves as part of a single whole. The Faist considers the main form of interaction in transnational groups as a relationship of social exchange based on reciprocity - mutual obligations and mutual assistance. (Faist, 2000. p. 194).

Transnational networks are multidimensional political, economic, social, religious and other interactions above and beyond state and territorial boundaries. In these networks, according to Faist, the main form of interaction between transnational actors is the social exchange of services and information to achieve common goals. The agents of intercultural interaction in these places are migrants, governments of countries of origin and governments of receiving countries, and non-governmental organizations of both countries. Faist also refers to these agents as “transnational actors” term. They live in different countries, but have a close relationship with each other. (Faist, 2004, p. 18).

Baubock shows that a migrant is perceived as having two or more identities within the social, economic, and often political life of several societies

within the concept of transnationalism. (Baubock, 2003, pp. 700–723).

It is very important to study the integration problems of Azerbaijani migrants from the perspective of transnationalism, because transnational migration among immigrants is widespread and this trend is growing. Some Azerbaijani researchers, such as A. Yunusov, Jeyhun Mahmudlu, conducted scientific research on Azerbaijani migrants in Russia, V. Asgarov on Azerbaijani migrants living in France.

It should be noted that there is a great need for a broad research of aspects of transnational migration and socio-cultural behavior of migrants in the environment of transnationalism among Azerbaijani migrants in Europe.

It can be said that Azerbaijanis living in Europe are more likely to live a double life as transmigrants. Despite living in European countries, European Azerbaijanis already have extensive ties with Azerbaijan and continue their working lives both in the country where they live in Europe and in Azerbaijan. These immigrants do business in the country of origin and are directly involved in economic life. The number of Azerbaijani immigrants living in Europe opening offices and establishing a working life in Azerbaijan is increasing. Among immigrants living abroad, there are enough people who buy and rent houses and properties in Azerbaijan. Many immigrants buy houses and land to return to their country of origin in their old age. It can be said that they lead an active socio-cultural life in both the sending and receiving societies, and take an active part in the cultural life of the country of origin and in mass cultural events. It should be noted that immigrants with a higher socio-economic status act more as transnational migrants. The opening of new transport and communication routes and the launch of new airlines have opened up more opportunities for immigrants to act as transmitters. This process can also include cheapening of tickets.

Our research on Azerbaijani immigrants in Belgium and Germany (2017-2018) shows that transnationalism is widespread among immigrants. Immigrants also live as transmigrants in other European countries. For example, our interviews with Azerbaijani immigrants living in Belgium and Brussels show that they are engaged not only in their home country but also in other countries, such as the Netherlands, Germany, France, Switzerland, Turkey, as well as in their country of origin, Azerbaijan.

Anar (43 years old) "I have been living in Belgium since 2004 and I am engaged in restaurant business. But I also decided to start a business in Germany, where I also work in a restaurant. I go to Germany at different times of the year and live there as well. That is, I am satisfied, and such activity does not interfere with my lifestyle".

Anar (45 years old). "I have been living in Belgium for 14 years and I do not want to limit my activities

only to Belgium. You know, despite the fact that I do not know French, it is somewhat difficult to find a profitable job here. Due to my low income here, I work in Cologne, Germany at some times of the year and live there for many months of the year. The city of Cologne is close here, and it costs me, and it's easy to build relationships because the employers are Turks. At the same time, I work and live in Switzerland at different times of the year. There is an Azerbaijani there who offers me a job. You have to live in two or three countries like this, and there is no other alternative, and I have to come to terms with that".

Ilgar (44 years old) "I live in Antwerp and sometimes I want to do business for extra income. I know Dutch and therefore I work in the Netherlands. As I speak Dutch, it is not difficult for me to live and work in the Netherlands. So I live in almost two countries. I intend to buy property in Azerbaijan because it is my place and I will do it in the near future".

Elnara (40 years old) "I have been living in Germany for 15 years, but I have a great job in Azerbaijan. I intend to do business in Azerbaijan".

Musa (52 years old) "I almost live both in Poland and Germany because of my business. This gives me additional income opportunities and at the same time does not affect my life. Because countries are close to each other".

Thus, our interviews with Azerbaijani immigrants living in Belgium and Germany helped to determine the level of transnational migration among immigrants, as well as to clarify the pace of transnational migration.

Conducted research suggests that elements of transnationalism are prevalent among Azerbaijani immigrants living in Europe and that the number of transmigrant people living in two or more countries continues to rise. Ease of travel between EU countries, low travel costs, and a visa-free regime between countries allow Azerbaijanis, like other immigrants living there, to live, work, and engage in business and other activities. In other words, Azerbaijani immigrants living in Europe also acquire property in Azerbaijan, do business and lead an active economic, socio-cultural life both in the country of origin and in the host society.

Conclusion.

As a result of the research, the theoretical and practical bases of transnationalism, the concept of transnationalism and conceptual views of American and European scholars were studied. At the same time, the terms "transnational social fields", "transnational networks", "transmigrants", "transnational communities" were analyzed and it was concluded that as a result of the development of the concept of transnationalism, diasporas and ethnic groups lose their traditional meaning, do not exist.

The study shows that as a result of transnational migration, migrants become both the originator

(sending society) and the host (receiving) society, carriers of socio-cultural values at the same time, identifying themselves with both societies. In other words, transnational migration has emerged as a topical scientific-conceptual, scientific-practical direction of today as a model of migration with which they have intensive contacts with the country of origin (sender).

The article concludes that transnationalism explains a new form of inter-cultural relations between the migrant and the receiving country, a new approach that stands higher than national, state, territorial, political borders. At the same time, transnationalism is developing among Azerbaijani immigrants identified in the article, and the number of people living a dual life as transmigrants (both in the country they go to and in the country of origin) is increasing. There is a growing interest among Azerbaijani immigrants living in Europe to participate in the processes taking place in the country of origin, in socio-cultural life. There is also a high level of interest in economic and business activities in the country of origin. It can be concluded

that the strategic line of transnationalism has become more widespread, and the number of Azerbaijani immigrants living as transmigrants is growing. Transmigrants are from almost all social categories.

Thus, the concept of transnationalism defines new theoretical frameworks in the analysis of migration and at the same time the socio-cultural behavior of migrants. That is, a migrant here is not perceived as a person who has been expelled from his country and is not obliged to be assimilated and integrated despite belonging to the sending country. Migrants act as members of two socio-cultural societies and become owners of dual cultures.

In other words, the immigrant lives a double life and belongs to the transnational social sphere, trying to participate in the socio-cultural and sometimes socio-political life of both the sending (country of origin) and the receiving (recipient) country. Transnational migrants are not permanently and eternally separated from their countries of origin, and live a double life, carrying both cultures.

REFERENCES

- Albrow, M. (1998). Frames and Transformations in Transnational Studies. *Paper delivered to the ESRC Transnational Communities Programme Seminar in the Faculty of Anthropology and Geography, University of Oxford*, 8th May. Retrieved from <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/albrow.pdf>.
- Basch L., Glick Schiller, N., & Szanton Blanc, C. (1994). *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. (pp.2-20). New York: Gordon and Breach.
- Basch, L., Glick Schiller, N., & Szanton Blanc, C. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68(1), 52.
- Baubock, R. (2003). Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism. *International Migration Review*, 37(3), 700–723.
- Dijkstra, S., Geuijen, R., Ruijter, A. (2001). Multiculturalism and Social Integration in Europe. *International Political Science Review*, 22(1), 55–83.
- Faist, T. (2000). Transnationalization in International Migration: Implications for the Study of Citizenship and Culture. *Ethnic and Racial Studies*, (pp. 194–196).
- Faist, T. (2004). The Transnational Turn in Migration Research: Perspectives for the Study of Politics and Policy. In Frykman M. P. (Ed.). *Transnational spaces: disciplinary perspectives*, p. 18.
- Faist, T. (2013). Transnationalism. In S. J. Gold, S. J. Nawin (Eds.). *Routledge International Handbook of Migration Studies* (pp.449-459). New York: Routledge.
- Foner, N. (2000). Beyond the Melting Pot Three Decades Later: Recent Immigrants and New York's New Ethnic Mixture. *International Migration Review*, 34(1), 255–262.
- Glick Schiller, N., Basch, L., Szanton Blanc, C. (1992). Transnationalism: a new analytic framework for understanding migration. In Glick Schiller N., Basch C. (Eds.), *Toward a Transnational Perspective on Migration*. New York: New York Academy of Sciences.
- Glick Schiller, N., Basch, L., Szanton Blanc, C. (1995). From Immigrant to Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68(1), 48–63.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S. (eds.). (1971). *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Levitt, P. (2003). «You Know, Abraham Was Really the First Immigrant»: Religion and Transnational Migration. *International Migration Review*, pp. 849-850.
- Portes, A. (1997). Immigration theory for a new century: Some problems and opportunities. *International Migration Review*, 31(4), 812.
- Pries, L. (2001). The approach of transnational social spaces. In L. Pries (Ed.). *New Transnational Social Spaces: International Migration and Transnational Companies in the Early 21st Century*. London: Routledge, pp. 16–23.

Ruslan Rahimli

Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-7292-5879>, rus_rahimli@yahoo.com

Стаття надійшла / Article arrived: 04.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Gasimova Lamiya Hasan*Institute of Law and Human Rights of the Azerbaijan National Academy of Sciences (Baku, Azerbaijan)*

Territorial Border Disputes in Spain, the Leading State in Western Europe

The purpose of the article - is to study the territorial border disputes in Spain, one of the Western European countries, to study the experience of applying the principle of territorial integrity of this country, to systematically study, analyze and draw generalized conclusions on the impact of these disputes on the other European countries based on important sources.

It is used the systematic research method, various research methods of systematic research are applied on the basis of an eclectic approach. Sources and literature on the dispute were collected, systematized, commented on, analyzed, and summarized.

When it comes to the scientific novelty of the article, it can be said that in Spain, which suffers the most from separatism in Europe, attempts have been made to look at territorial border issues through the prism of the modern constitutional acts and the legal problems it raises, along with their historical roots, and the existing ethnopolitical issues in Spain and the mechanisms for their solution have been studied in detail.

Conclusion. Many Western European countries have territorial units seeking independence, as well as various ethnic, national, religious groups and marginal minorities.

In today's world, ethnic nationalism has been considered a major factor in the emergence of internal conflicts in many nation-states. Spain is also one of those countries facing the issue of ethnic nationalism. Catalonia, the Basque Country, and other problems not only undermine Spain's territorial integrity but are also seen as a major threat to the European Union as a matter of disintegration. Although the Spanish government has stated that it will never give up the country's integrity, it does not rule out granting additional rights to the region. The article seeks to look at territorial border problems in Spain, which suffers more from separatism in Western Europe than in other countries, through their historical roots, the current constitutional acts, and the legal problems it raises. In particular, a comparative analysis has been made of the extent to which the European Union's position on this issue is compatible with common European values.

Keywords: *Western Europe, Spain, separatism, autonomy, Catalonia, territorial integrity, Basque country, European Union*

Гасімова Ламія Гасан гизи*Інститут права та прав людини Національної академії наук Азербайджану (Баку, Азербайджан)*

Територіальні прикордонні суперечки в Іспанії – провідній державі Західної Європи

Мета статті – дослідити територіально-прикордонні проблеми однієї із країн Західної Європи – Іспанії, вивчити прикладну практику принципу територіальної цілісності цієї держави, у системній формі на підставі значних джерел розслідувати, аналізувати вплив цих проблем на інші країни Європи та робити загальні висновки.

У статті використано метод системного розслідування, різні методи системного розслідування застосовані на підставі еклектичного підходу. У зв'язку з проблемою зібрано, систематизовано, аналізовано та узагальнено джерела та література.

У зв'язку з науковою новизною статті можна відмітити, що територіально-прикордонні проблеми в Іспанії, що більше всіх страждала від сепаратизму в Європі, були розглянуті з

призми їх історичних коренів, Конституційних актів, які є основними в сучасному періоді, та правових проблем, етнополітичні проблеми, що існують в Іспанії, та механізми їх вирішування були докладно розслідувані.

Висновок. В багатьох державах Західної Європи існують територіальні одиниці, а також різні етнічні, національні, релігійні групи та маргінальні меншини, які бажають незалежність.

У сучасний період у багатьох національних державах основним фактором внутрішніх конфліктів є етнічний націоналізм. Іспанія – це одна із держав, яка зіткнулася з проблемою етнічного націоналізму. Каталонія, Баск та інші проблеми розглядаються як причина порушення територіальної цілісності Іспанії, а також як велика небезпека в Європейському Союзі у зв'язку з проблемою дезінтеграції. Хоч уряд Іспанії повідомив про те, що він ніколи не відмовиться від цілісності своєї країни, він не виключає надання додаткових великих прав регіону. У статті територіально-прикордонні проблеми в Іспанії, яка більше ніж інші держави страждала від сепаратизму в Західній Європі, були розглядані з призми їх історичних коренів, Конституційних актів, які є основними в сучасному періоді, та правових проблем. Зокрема в порівняльній формі було аналізовано відповідність позиції Європейського Союзу щодо цієї проблеми із загальними європейськими цінностями.

Ключові слова: Західна Європа, Іспанія, сепаратизм, самоврядування, Каталонія, територіальна цілісність, країна Басків, Європейський Союз

Introduction.

The main purpose of the article is to study the existing territorial border disputes in Spain, one of the Western European countries, to study the experience of applying the principle of territorial integrity of this country, to systematically study, analyze and draw generalized conclusions on the impact of these disputes on the other European countries. In order to achieve this goal, the article envisages the following specific missions:

- to collect, study, systematize and analyze the most authoritative sources and literature in different languages on the territorial border disputes of Spain, facing the problem of ethnic nationalism;
- to study the territorial border disputes in Spain, one of the leading European countries, ethnic conflicts, and the position of other states facing this problem on the issue of territorial integrity;
- to study the principle of territorial integrity of states, one of the ten principles of international law, which is considered important in interstate cooperation in the modern system of international relations

It is used the systematic research method, various research methods of systematic research are applied on the basis of an eclectic approach. Sources and literature on the dispute were collected, systematized, commented on, analyzed, and summarized.

When it comes to the scientific novelty of the article, it can be said that in Spain, which suffers the most from separatism in Europe, attempts have been

made to look at territorial border issues through the prism of the modern constitutional acts and the legal problems it raises, along with their historical roots, and the existing ethno-political issues in Spain and the mechanisms for their solution have been studied in detail.

In the writing of this article, the works of local and Turkish authors have been given wide coverage. While researching the topic of the article, besides foreign articles, the ones that were written about various aspects of the problem were also used.

Mine matters. There are different approaches to the implementation of the principle of territorial integrity in Western European countries. Hugo Grotius, a Dutch lawyer, argued that unresolved territorial disputes could lead to serious consequences, frozen conflicts, and hotspots. H. Grotius preferred the principle of territorial integrity based on the peaceful settlement of territorial disputes. One of the authors of the European concept of eternal peace, the French monk Charles-Irene de Saint-Pierre, considered it possible to renounce the right to war - *jus ad bellum* as a basis for resolving territorial disputes, and the participation of arbitration and international tribunals to resolve territorial disputes. Ian Brownley, a British lawyer and internationalist, proposed a condominium tool for the effective settlement of territorial disputes. In this case, two or more states carry out joint management on the same territory on the basis of an agreement (Hasanov, 2015).

Many Western European countries have territorial units seeking independence, as well as various ethnic, national, religious groups and marginal minorities.

Spain is the country in Western Europe that suffers the most from separatism. One such fact of that is the Catalonia issue. Catalonia is located in northeastern Spain and has a history of 1000 years. With a population of 7.5 million, this rich region has its own language, parliament, anthem and flag (Catalonia crisis, 2019).

Catalan nationalists have complained a lot that their regions send a lot of money to the poorer parts of Spain because taxes are administered by Madrid. They also stated that changes to Spain's autonomous status in 2010 had damaged Catalan identity (Matveeva, 2018).

Catalonia has the status of autonomy in Spain. Catalonia regulates its relations with the central government in a separate charter. The main goal of the Catalans is to secede from Spain and become an independent state. Although Catalonia holds regular referendums on its independence, its results are not recognized by Spain. In a referendum on the status of the territory in 2014, a majority of the population supported the secession of Catalonia from Spain, but the results of the referendum were not recognized by Spain, considering it unconstitutional (Beynalkhalg Tahlukasizlik, 2017, 247).

In a referendum held on October 1, 2017, 90% of Catalan voters voted for independence. However, the activity of the population was 4%. The Spanish Constitutional Court also considered the referendum illegal (Humblebæk, 2018).

In mid-October 2019, the streets of Catalonia were once again filled with protests. The protests began with heavy sentences being imposed on those who organized the 2017 referendum in Catalonia. Spain's Supreme Court has sentenced 12 politicians to life imprisonment for organizing an illegal referendum in Catalonia.

It should be noted that Azerbaijan, commenting on the "independence referendum", respected the territorial integrity and sovereignty of the Kingdom of Spain within its internationally recognized borders, and stated its support for a peaceful settlement of the situation on the basis of the Spanish constitution and laws (Tanrıverdiyev, 2017).

This problem not only violates Spain's territorial integrity, but is also seen as a major threat to the European Union as a matter of disintegration. Catalans, who have a long history and culture, believe that independence is their most important right, and approach the issue through the prism of "the right of nations to self-determination" (Karimov, 2018).

One of the problems of separatism in Spain is related to the Basque Country. The Basque Country

is a Basque region inhabited by Spain on the border with France. The Basques are trying to establish an independent Basque state in four Basque provinces in Spain-Guipuzcoa, Navarra, Alava and Vizcaya, as well as in three provinces in the Basque region of France-Basse-Navarre, Labourd and Soule, using the method of terror to gain it. This non-Hispanic population living in four provinces of Spain makes up 25% of the total population (Dunja chatishmalari, 2010, p. 793).

The ETA terrorist organization has been operating in Spain since 1959. From 1968 to 1975, until Franco's death, ETA had the opportunity to gain new members and spread its radical views. ETA has started targeting popular people to show its power. On December 20, 1973, Prime Minister Luis Carrero was assassinated in Madrid, and his car was bombed to death. This was ETA's first terrorist attack outside the Basque Country. Spain's accession to the European Union in 1986 had a negative impact on ETA, reducing its support in both Spain and France (The Basque Conflict, 2021).

Following the September 11, 2001 terrorist attacks in the United States, ETA was recognized by the United States as a terrorist organization. ETA was also included in the list of "terrorist organizations" adopted by the European Union on December 28, 2001 (The Basque Conflict, 2021). By 2009, the organization had killed about 800 people. The main goal of the organization is to secede from Spain and create an independent state. The Basque Country has an autonomous status. The political party supported by the Basque country is called Batasuna. The party was banned by Spain in 2003 (Basque conflict, 2018).

When ETA's violence finally ended in 2011, many factors could be attributed to terrorism and civil society activism, changes in ETA's political base, and limited but important assistance from international actors. Although no negotiations have taken place and no peace agreement has been signed, the unusual trajectory of the Basque peace process provides important lessons in persuading violent actors to return to democratic political channels (The Basque Conflict, 2021).

However, other regions of Spain – Valencia, Galicia and Andalusia – have gained the status of autonomy in Spain and are fighting informally for independence (Beynalkhalg Tahlukasizlik, 2017, p. 248).

It should be noted that the Foreign Relations Commission of the Spanish Parliament rejected the false claim of Armenians made in connection with the events in the Ottoman territories in 1915 (Mammadov, 2020). The bill on this false claim was rejected by 31 votes to 2. Only the Basque Nationalist Movement supported the bill, which was put forward by the Republican Left Party,

which pursues a separatist policy in the region of Catalonia. The ruling Socialist Workers' Party (SWP), the main opposition People's Party (PP), the Orientation and Unity Coalition and the Union of the People of Navarre voted against the bill. However, in the autonomous regions of the Basque Country, Catalonia and the Balearic Islands, the false claims of the Armenians were accepted. This claim was rejected in Valencia (İspanija da ermani, 2011).

One of the conflicts in Europe was the Madeira issue. The Portuguese island is located in the Atlantic Ocean, 900 kilometers from Lisbon. In terms of tourism, the islands are considered to be very favorable regions. The Madeira problem is between Portugal and Spain. In the 16th century, Spain, a militarily powerful nation, controlled the islands. Spain also managed to subjugate Portugal. In 1949, the official British consulate in Madeira opened. At that time, the Portuguese government controlled the Madeira Islands, which were first discovered by Portuguese travelers in the Middle Ages. However, discussions at the UN have legally confirmed that the islands belong to Portugal (Matveeva, 2018).

1. One of the main conflicts in Western Europe is the conflict over Gibraltar. Gibraltar is located in the lower part of Spain, in the south of the Pyrenees Peninsula, in the most important strategic area. Gibraltar is one of the most important tourist destinations. This area was under the rule of the Moors □ the Muslim population from 711 to 1462. Spain controlled the area from 1462 to 1704 (Gibraltar Brexit, 2017).

In 1704, Great Britain occupied the small Spanish island. The island was named in honor of General Tariq ibn Ziyad, who led the Arab forces occupying Spain. His armies attacked from the Jabal Tariq Peninsula. The name was later translated into the local language and renamed Gibraltar (Punktirom na karte, 2017).

In 1713, Spain officially ceded Gibraltar to England under the Treaty of Utrecht. In the 1950s, Franco again tried to return Gibraltar to Spain. Franco even laid siege to the British island. In a referendum between the people of Gibraltar in 1967 and 2002, 99% of the population voted to remain in London (Punktirom na karte, 2017).

At the current stage, trilateral talks - between the United Kingdom, Spain and Gibraltar on the future of the island have been held, but no results have been achieved. Spain believes that Gibraltar was occupied while fighting for the Spanish throne. The United Kingdom claims that concessions were made to Spain under the Treaty of Utrecht. Both sides defend their claim based on UN principles. With a population of 32,000 Gibraltar believes that they already have the right to self-determination (Punktirom na karte, 2017).

Following the Brexit talks, it was announced

that the draft EU strategy on Brexit stated that agreements on the future of the Union's relations with the United Kingdom would not be extended to Gibraltar without the consent of Spain. In June 2017, in a referendum in Gibraltar 96% of the population voted to remain in the European Union, stating that Spain was using the Brexit process to secure its territorial claims (Gibraltar Brexit, 2017).

There is a dispute between Spain and Portugal over the city of Olivenza. The city of Olivenza was ruled by Portugal from 1297. Under the 1801 Treaty of Badajoz, the territory passed from Portugal to Spain. However, there are other documents related to the region. According to these documents, if a war breaks out between the two countries and Spain wins, the city will be returned to Portugal for peaceful purposes but Portugal canceled the agreement and demanded the return of the territory. However, despite the controversy over the city of Olivenza, the city joined the common eurozone in 2008 due to the close relations between Spain and Portugal (Punktirom na karte, 2017).

Results. There are enough sources of separatism in Europe. It can be concluded that today they face such problems as they did not take a fair position on separatism from the beginning, and openly and covertly supported separatism.

If those who oppose the territorial integrity and security of the state are not prevented in time, it can become a precedent case for others. The other side of the issue is that the European Union, of which Spain is a member, has until recently followed double standards in dealing with separatist movements outside the EU. However, the attitude towards separatism has recently intensified in the documents adopted by various structures of the European Union, and the manipulation between the principles of territorial integrity and self-determination of peoples has significantly decreased. After realizing the threat of separatism, Europeans began to understand others. Azerbaijan is one of the countries with the toughest and unequivocal attitude towards separatism. For many years, Azerbaijan has been stating from the highest tribunes that the implementation of double standards in the treatment of separatism is unacceptable and could turn into a disaster for all mankind. Those who try to defend ethnic minorities in different countries without any justification have witnessed the boomerang effect of this approach. The implementation of harsh measures against the separatists in Catalonia and the assessment of the events by the central structures of the European Union and international organizations as an internal affair of Spain undoubtedly creates a serious legal precedent.

In conclusion, although the Catalan, Basque and other issues are aimed at violating the territorial integrity of Spain, the Spanish government states

that it will never give up the integrity of the country, but does not rule out granting additional rights to the region.

Conclusion. From World War II to the end of the Cold War in 1990, the international community was wary of unilateral secession, the process of creating a new state, and considered it illegal. At that period, the principle of territorial integrity of states was considered sacred. However, the post-Cold War processes call into question the superiority of the principle of territorial integrity over the principle of self-determination. Although "national self-determination" is considered a positive principle, the right to secession is perceived as a negative concept accompanied by chaos and instability. Separation by consensus is not a problem. The real issue is the desire for a group that does not suffer injustice and does not agree to leave. In the post-Cold War period, there were unilateral divisions in different independent states, and slogans of independence spread in Europe. Catalonia, Scottish and Flemish nationalism are based on three interrelated factors: identity, autonomy and economy.

It is clear from the article that Western European countries pay special attention to separatism and

the violation of territorial integrity, which they also suffer from. Various meetings are held to address these issues and exchange views on a multilateral basis. In this regard, the holding of the International Forum on "Separatism is a threat to international peace and security" in November 2017 in Brussels, Belgium, was of great political importance. Addressing at the forum, Ambassador Francis Martin O'Donnell, Resident Representative of the Irish Institute for International and European Affairs, Resident Coordinator in Ukraine, stressed that separatism is one of the most pressing problems in the modern world, noting that many countries, including Azerbaijan, suffer from separatism.

In conclusion, I would like to mention that even Western European countries are members of NATO, there are unresolved territorial conflicts within the alliance. There are enough territorial problems among NATO allies that we have witnessed in all its nakedness in the case of Spain. The Spanish government says it will never give up the country's integrity. However, it does not rule out granting additional rights to the region. It seems that these issues will continue for many years.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Məmmədov A. "Etnikliyə qayıdış" simptomu, yaxud "identikliklərin qarşındurması". URL: <https://stm.az/ru/news/131/etnikliye-qayidis-simptomu-yaxud-identikliklerin-qarsidurmasi>.
- Basque conflict. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Basque_conflict.
- Beynəlxalq Təhlükəsizlik. Bakı: Mütərcim, 2017, 728 s.
- Catalonia crisis in 300 words. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-41584864>.
- Dünya çatışmaları. 2 cildə: I cild, Ankara: Nobel yayın, 2010, 974 s.
- Gibraltar Brexit row: What is the dispute about? URL: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-39478636>.
- Həsənov F. Avropanın əsas münaqişələri. URL: <https://azvision.az/news/70135/avropanin-esas-munaqiseleri-%E2%80%93-arayis.html/>.
- Tanrıverdiyev E. XİN: Azərbaycan İspaniyanın ərazi bütövlüyünə hörmət edir. URL: <https://azvision.az/news/127511/xin--azerbaycan-ispaniyanin-erazi-butovluyune-hormet-edir.html>.
- Humblebæk C. Is there a solution in sight for Catalonia? URL: <http://sciencenordic.com/there-solution-sight-catalonia>.
- İspaniya da erməni iddiasını rədd etdi. URL: <http://pda.simsar.az/news/a-5209.html/>.
- Kərimov N. Kataloniya münaqişəsi: Avropa Birliyi üçün yeni sınaq. URL: https://www.researchgate.net/publication/324518008_Kataloniya_Munaqissi_Avropa_Birliyi_ucun_yeni_sinaq/.
- The Basque Conflict and ETA: The Difficulties of an Ending. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/spain/basque-conflict-and-eta-difficulties-endin>.
- Матвеева Т. Д. Принцип территориальной целостности в международно-правовом инструментарии мирного разрешения территориальных споров. Москва: Московский журнал международного права. 2018. №106 (1). С. 6-15. DOI: <https://doi.org/10.24833/0869-0049-2018-1-6-15>.
- Пунктиром на карте. URL: <https://34travel.me/post/punktirom-na-karte>.
- У стран НАТО множество территориальных споров. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2016/02/160201_nato_countries_territorial_disputes.

REFERENCES

- Basque conflict. (2018). Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Basque_conflict.
- Beynalkhalq Tahlukasizlik [International Security]. (2017). Bakı: Mutardjim, 728 s.
- Catalonia crisis in 300 words. (2019, October 14). Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-41584864>.
- Dunja chatishmalari [World conflicts]. (2010). 2 cildə: I cild, Ankara: Nobel yayın, 974 s.
- Gibraltar Brexit row: What is the dispute about? (2017, April 3). Retrieved from <https://www.bbc.com/news/uk-politics-39478636>.
- Hasanov, F. (2015, Sept. 15). Avropanin esas munagishalari [Major conflicts in Europe]. Retrieved from <https://azvision.az/news/70135/avropanin-esas-munagiseleri-%E2%80%93-arayis.html>.
- Humblebæk, C. (2018, August 28). Is there a solution in sight for Catalonia? Retrieved from <http://sciencenordic.com/there-solution-sight-catalonia>.
- İspanija da ermani iddiasini radd etdi [Spain also rejected the Armenian claim]. (2011, Mart 16). Retrieved from <http://pda.simsar.az/news/a-5209.html>.
- Karimov, N. (2018, April). Kataloniya munagishasi: Avropa Birliji uchun yeni sinag [The Catalan conflict: a new test for the European Union]. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/324518008_Kataloniya_Munagishi_Avropa_Birliyi_ucun_yeni_sinag.
- Mammadov, A. (2020, January 16). «Etniklik hayidish» simptomu, yaxud «identikliklerin qarshidurmasi» [The «return to ethnicity» symptom or «confrontation of identities»]. Retrieved from <https://stm.az/ru/news/131/etnikliye-qayidis-simptomu-yaxud-identikliklerin-qarsidurmasi>.
- Matveeva, T. D. (2018). Matveeva, T.D. Princip territorialnoy celostnosti v mejdunarodno-pravovom instrumentarii mirnogo razresheniya sporov [The principle of territorial integrity in international legal instruments for the peaceful resolution of territorial disputes]. Moskovskiy jurnal mejdunarodnoqo prava, 106(1), s. 6-15.
- Punktirom na karte [Dotted line on the map]. (2017). Retrieved from <https://34travel.me/post/punktirom-na-karte>.
- Tanrıverdiyev, E. (2017, Oct. 02). XİN: Azərbaycan İspaniyanın ərazi bütövlüyünə hörmət edir [MFA: Azerbaijan respects Spain's territorial integrity]. Retrieved from <https://azvision.az/news/127511/xin--azerbaycan-ispaniyanin-erazi-butovluyune-hormet-edir.html>.
- The Basque Conflict and ETA: The Difficulties of an Ending. (2021). Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/spain/basque-conflict-and-eta-difficulties-endin>.
- U stran NATO mnojestvo territorialnikh sporov [NATO countries have many territorial disputes]. (2016). Retrieved from https://www.bbc.com/russian/international/2016/02/160201_nato_countries_territorial_disputes.

Gasimova Lamiya HasanPh.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-0310-701X>, lamiyaqasimova@mail.ru

Стаття надійшла / Article arrived: 29.10.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Jahangir Jahangirli*Institute of Law and Human Rights Azerbaijan National Academy of Sciences (Baku, Azerbaijan)*

Contradictions of Realism and Liberalism on Interstate Relations: in the Case of Russo-Georgian War

In the article, where contradictions of Realism and Liberalism on interstate relations are researched, approaches over the case of Russo-Georgian War are compared and argumentations of both approaches are presented. In comparison to Liberalism, which claims Russia intervened Georgia for the sake of protecting equality of individual rights, Realism, which guess Russo-Georgian War as a part of maintaining of continental interests of Russia is defended by author. After giving explanations to theories and providing facts about 2008 Russo-Georgian War theme of research is switched to comparison part of the article. The comparison is established over main theoretical nuances and multi-argumented claims of both views. According to findings of the research obtained from comparative analysis methods, Russo-Georgian War is a “product” of the policy “divide and rule” implemented by Russia in the post-soviet republics.

The research engages the results of war and harmony; therefore, it has useful significance. In any case, the adjustment by and by has created extensive disarray with respect to who is included as the chief on-screen characters; since there are various types of state and non-states entertainers. These on-screen characters lead to a wide scope of stakes, assorted objectives, complex methods of communication, and various organizations inside which the entertainers take activities. The old show which was the principal supporter of the verbalization of the meaning of universal relations was the differentiation between common society and the state. This qualification discovered money in the eighteenth century when it depicted two particular circles of human association and practice; the rising of the general public of individuals described by agreement and market relations, and an express whose chief capacity was to keep up interior harmony and outer protection. In the present age, in any case, the state and common society are interlaced that the global connection idea has gotten absolutely expository.

Keywords: *Interstate Relations, Liberalism, Realism, Russo-Georgian War, International*

Джахангір Джахангірлі*Інститут права та прав людини Національної академії наук Азербайджану (Баку, Азербайджан)*

Протиріччя реалізму та лібералізму в міждержавних відносинах: на прикладі російсько-грузинської війни

У статті, досліджуються протиріччя реалізму та лібералізму у міждержавних відносинах, порівнюються підходи до випадку російсько-грузинської війни та наводиться аргументація обох підходів. У порівнянні з лібералізмом, який стверджує, що Росія втрутилася в Грузію заради захисту рівності прав особистості, автор захищає реалізм, який розглядає російсько-грузинську війну як частину підтримки континентальних інтересів Росії. Після роз'яснень теорій та наведення фактів про російсько-грузинську війну 2008 року тема дослідження переходить до частини статті порівняння. Порівняння встановлюється за основними теоретичними нюансами та багатоаргументованими твердженнями обох точок зору. Згідно з результатами дослідження, отриманими методами порівняльного аналізу, російсько-грузинська війна є «продуктом» політики «розділяй і володарюй», яку впроваджувала Росія в пострадянських республіках.

У дослідженні аналізуються результати війни та злагоди; тому воно має корисне значення. У будь-якому випадку, різні коригування поступово створили значне непорозуміння стосовно того, хто є головними героями на сцені; оскільки існують різні типи державних і недержавних політичних акторів. Ці персонажі створюють широкий спектр ставок, різноманітних цілей, складних методів комунікації та різноманітних організацій, всередині яких діють ці актори. Старою позицією, яка була головним прихильником вербалізації сенсу загальнолюдських відносин, була диференціація спільного взаємодії суспільства та держави. Ця кваліфікація виявила гроші у вісімнадцятому столітті, коли зобразила два особливих кола людських асоціацій і практики; піднесення осіб, пов'язаних угодами та ринковими відносинами, і експрес, головною здатністю якого було підтримувати внутрішню гармонію та зовнішній захист. У сучасну епоху, у будь-якому випадку, держава і суспільство переплітаються, і ідея глобального зв'язку набула абсолютно зрозумілого характеру

***Ключові слова:** міждержавні відносини, лібералізм, реалізм, російсько-грузинська війна, міжнародний*

Introduction

There are some theories such as Realism, Idealism, Liberalism, Constructivism etc. to describe interstate relations. These theories have their own approach styles. In this article, approaches of the Realism and Liberalism are discussed. In order to fully perceive the situation in South Caucasus, it is necessary to have knowledge about the road to 2008 Russo-Georgian war, its causes and the goals of the actors. Both Realism and Liberalism have different approaches to these details. The article consists of two basic research questions: 1. What are the main differences in the views of Realism and Liberalism on this issue? 2. What was the purpose of Russia in 2008 Russo-Georgian war?

Comparative analysis methods are used in this article and some findings are obtained from these methods. One of the two main approaches (Realism) sees basic reason of this war as an effort of Russia to achieve its own interests in South Caucasus. The other (Liberalism) argues that the central Georgian government has violated human rights, and Russia has intervened in the region in order to protect human rights. According to the findings of the article, the first approach is much closer to reality.

Aim of article: According to the conclusions of the study, obtained by the methods of comparative analysis, the Russian-Georgian war is a “product” of the “divide and rule” policy pursued by Russia in the post-Soviet republics.

Classic-Traditional Views on Interstate Relations

According to the researches of Hasanov (2005), international relations is a field of study managing the interrelationships among countries and states during a time in which countries and states are the key holders of political power. The research engages the results of war and harmony; therefore, it has

useful significance. In any case, the adjustment by and by has created extensive disarray with respect to who is included as the chief on-screen characters; since there are various types of state and non-states entertainers. These on-screen characters lead to a wide scope of stakes, assorted objectives, complex methods of communication, and various organizations inside which the entertainers take activities. The old show which was the principal supporter of the verbalization of the meaning of universal relations was the differentiation between common society and the state. This qualification discovered money in the eighteenth century when it depicted two particular circles of human association and practice; the rising of the general public of individuals described by agreement and market relations, and an express whose chief capacity was to keep up interior harmony and outer protection. In the present age, in any case, the state and common society are interlaced that the global connection idea has gotten absolutely expository.

Galenskoy and Malinina (2003) have shown that interstate relations have been studied in various aspects in each period and therefore have played a role in the history of public and political thought. The first fundamental analysis of these relations is found in the works of Thucydides, who lived two thousand years ago. In his book “The Seven Books of the Peloponnesian War”, the author draws attention to the role of war in interstate relations and shows that the subjects of a long, tedious war are powerful and progressive nations, each of which seeks to dominate its rival. Thus, conflicts arose between the states, which subsequently turned into war. In his view, the Athenian’ behavior was perceived as dangerous to him and made him want to start the war. The Lacedaemonians recognized that peace was broken and that war was necessary.

As a result of studies of Aliyeva (2018), the Thucydidean view that the state is strong and powerful is not the end goal. The philosopher considers power and power as a means to protect the interests, authority, and security of the state. Thucydides highly appreciated the role of legal norms in interstate relations. However, he noted that while the powers of states are equal, legal norms are effective. If this is not the case, the law is weak and the strong state behaves as it wants, while the weak are forced to compromise. Thus, Thucydides laid the foundations for one of the most influential trends in modern political science. Later, the trend was renamed the classical and found in the views of Niccolò Machiavelli, Thomas Hobbs, Emerick de Wattel and others. This approach has taken its full form in the work of Austrian military theorist Carl von Clausewitz.

The research of Tsigankov (2007) has shown that Thomas Hobs thought that the main feature of relations between the states was war. As an independent, states are not bound by any restrictions. Each country has what it can afford. The only regulator of interstate relations is power. The participants in these relationships are in the form of gladiators. As they prepare their weapons, they watch closely for each other's behavior.

As it turns out, both Thucydides and Hobs prefer power and war in interstate relations. It is clear that they come to these ideas. Because at that time, other forms of interstate relations, except power and war, were not sufficiently developed. This can be seen by looking at the history of interstate relations.

Azimov (2011) has revealed that studies on these or other aspects of interstate relations are also found in the works of Niccolò Machiavelli. His ideas are attracted by the realistic aspect. Machiavelli says that he has the power and the tendency to war and that this is why war is inevitable. Because, according to Machiavelli, the historical situation may make it clear that the existence of the state is in danger. In a nutshell, Machiavelli thinks that the state must either continue to exist or destroy it: there is no other way to protect the state.

As a result of the research of Schischkoff (1991), in international politics, Machiavelli can be considered a successor of the realist tradition. He also argued that wars were necessary because of the tendency to use force in people. The thinker has shown the benefits and profitable relations in interstate relations. Machiavelli's political ideas about the state are central to the idea of political convenience or political utility. By its very nature, the meaning of this is very simple: the "law of state activities" in the maintenance of the state is above all interests. For any higher purpose, the state has the right not to pay the bill.

N. Machiavelli believed in the impossibility of peaceful settlement of interstate conflicts. In his view, the only means by which the state relies on is powerful and must be strengthened to achieve the state's objective.

According to the book of Tsigankov (2007), speaking about the role of war in inter-state relations, Carl von Clausewitz, a 19th-century thinker, argues that war is simply a tool of politics. War is a tool for achieving political goals. That is, Karl von Clausewitz believes that war is a continuation of politics.

Main theoretical approaches to interstate relations: Realism, Liberalism.

Results have been reported (James, 1989) which tell that in the order of worldwide relations there are fighting general hypotheses or hypothetical points of view. Realism (occasionally called political realism) is a perspective on universal legislative issues that burdens its serious and conflictual side. It normally appears differently in relation to idealism or liberalism, which will in general stress participation. Realists consider the vital on-screen characters in the global field to be states, which are worried about their own security, a demonstration in the quest for their own national advantages, and the battle for power. The negative side of the realists' accentuation on force and personal responsibility is frequently their incredulity with respect to the pertinence of moral standards to relations among states. National governmental issues are the domain of power and law, while global legislative issues are a circle without equity, described by dynamic or potential conflict among states. Realists can be grouped into three classes based on their view of the fundamental causes of interstate dispute. Classical realists assume that the conflict caused because of human nature; neorealists attach it to the anarchic state system's dynamics; neoclassical realists consider it results from both, in alliance with domestic politics. Neorealists are also divided between defensive and offensive realism. They trace the history of their ideas, starting with Thucydides, to classical antiquity (Antunes and Camisão, 2018).

Liberals at that time linked the conflict to poor social conditions and political systems, and leading policymakers focused on building a reputable international law and institutions to govern the international system. These ideas were criticized in the 1930s by realists who opposed utopian and idealist views on International Relations and doubted their ability to avoid conflict. After World War 2, Classical Realism gained popularity in an academic and foreign policy/diplomatic context. The inadequacy of the international system to deter from war and the Cold War conflict were an important contributory factor to this fame (Schuett, 2010, pp. 21–46).

As we have seen from the above analysis, although the roots of realism are associated with Niccolò Machiavelli and Thomas Hobbes, a 17th-century English scientist, modern political science has succeeded in the development of Edward Carr, George Kennan, Reinhold Niebuhr, Henry Kissinger, Hans Morgenthau, and others. H. Morgenthau is considered the founder of political realism. He turned realism into a broad international relations theory. Inspired by the Protestant theologian and political writer Reinhold Niebuhr, also by Hobbes, he puts “selfishness” and “power-lust” at the heart of his understanding of human existence. The unsatisfied human desire for power, “timeless” and “universal”, which he defines with “animus dominandi”, “the desire to dominate”, is for him the central cause of dispute. As he states in his major work, “Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace”, first published in 1948, “international politics, like all politics, is a struggle for power”. Despite its uncertainties and gaps, Morgenthau’s Politics among Nations became a conventional textbook and inspired reasoning about international politics for a period or so. Meanwhile, there was an endeavor to generate a more methodologically precise approach to thinking about international affairs. In the 1950s and 1960s, a large number of scholars from different fields entered the International Relations discipline and sought to substitute the “wisdom literature” of classical realists with scientific concepts and reasoning. This led to the counter-response of Morgenthau and academics associated with the so-called English School, especially Hedley Bull, who advocated a traditional approach (Bull, 1962, pp. 361–377).

Consequently, the IR discipline has been split into two main branches: “traditional” or “non-positivist” and “scientific” or “positivist” (neo-positivist). Later, the third branch: “post-positivism” has also been added. The traditionalists ask normative questions and interested in history, philosophy and law. The scientists or positivists stress a detailed and explanatory form of inquiry, instead of a normative one. They have built a solid presence in this domain.

In addition, Kenneth N. Waltz reformulated realism in international relations in a new and different way. He responded to the liberal challenge in his book, “International Political Theory”, published in 1979, and tried to address short comings of classical realism of Hans Morgenthau, which is also known as structural realism or neorealism. While Morgenthau’s theory was rooted in the struggle for power that he associated with human nature, Waltz sought to avoid any philosophical discussion of human nature, and instead began to build an international political theory similar to microeconomics. He claims that

states in the international system are similar to firms in the domestic economy and have the same basic-essential interests: “to survive” (Waltz, 1979).

Waltz argues that both traditional liberals and classical realists have made the same mistake, by focusing on the individual state and ideological, moral, and economic issues. They are unable to prepare a serious report on the international system, which can be taken from a broader socio-political perspective. Waltz admits that such an abstraction misrepresent reality and leaves out many factors that are important for classical realism. It does not enable the analysis of the progress of special foreign policy. However, it also has its benefits. In particular, it helps to understand the key determinants of international politics. Of course, Waltz neorealist theory cannot be implemented in domestic politics. It cannot assist to develop the policies of states on international or domestic affairs. His theory only aids to explain why states have similar attitudes despite different forms of governance and different political ideologies, and why the overall picture of international relations is unlikely to change despite their growing interdependence. To Waltz, the unified behavior of states throughout the centuries can be described by the behavioral restrictions forced by the international system. The structure of a system is determined first by the principle on which it is organized, then by the “differentiation of the units”, and finally by the “distribution” of abilities (power) between the units. Anarchy or lack of central authority is the order principle of the international system for Waltz. States are the units of the international system. Waltz accepts the presence of non-state actors but considers them relatively insignificant. Since all states want to “survive”, and since anarchy implies a self-help system in which each state must think of itself, there is no distinction of labour or functional difference between them. Although being functionally similar, they differ in their relative capacity (power represented by each) to accomplish the same function (Karpowicz, et al., 2018).

According to M. Lebedeva (2007), “realism is one of the oldest theoretical approaches in international studies that seek to describe the international relations as accurately and” realistically as possible, rather than what is acceptable or possible in the future.

As shown by Belova (2014) the core of realism is reflected in the Morgenthau trio: power, the balance of power, and national interest. According to the realists, gathering power is the main goal of the state. All the policies, ideologies and principles of the state serve to legitimize this aim, and any political action is intended to maintain, enhance and demonstrate power.

The concept of balance of forces plays an important role in realism. Thus, the balance of

forces is crucial to maintain stability and security in interstate relations. The balance of forces means the competition of states trying to maintain their current position and power with the states struggling to expand their capabilities. It is also can be seen in the Russo-Georgian war which will be explained further in the respective sections of this research. It is a fact that the South Caucasus is a vital region for Russia. And every chance is used by Russia to take control of the region against west and balance/stabilize the power there. Not surprisingly, while the USA tried Kosovo to be recognized by Russia, Moscow insisted not to recognize it. This can be understood as Russia's attempt to balance power with western countries that do not officially recognize Abkhazia and South Ossetia.

Result of academic researches of Mammadov (2013) show that one of the main ideas that realists make about interstate relations is the anarchy of those relations. According to the proponents of realism, the main actors in international relations are sovereign states, and there are no imperatives that they must adhere to. However, the decisions made within the sovereign states are necessary. It seeks to prove the anarchy of international relations and interstate relations with this analogy.

The second major factor that promotes anarchy in international relations is that every state in the system of international relations must rely solely on its own power and potential to secure or protect its interests. Linking this with the dispute among Russia and Georgia, it is clear that the latter was attacked by Russia. This was the genuine case of global turmoil since Russia sought to capture another sovereign state. As international law approves, they were territories of Georgia and, it was a domestic matter of Georgia. Russia, however, intrigued by this issue and began to battle against Georgia. As a result, once can say that internal anarchy led to the civil war, adding to this Russia used false internal ethnic policy carried out by Georgia as a tool for intervening Georgia's domestic affairs.

According to Valeev (2000), in general, serious reforms in the system of international relations are offered by realists. In their view, the reforms should be consistent with legal norms and the principles of collective security. At the same time, the realists state that the state is the most important factor in the effective security of international relations. According to the essence of their ideas, the highest level of security of a state is possible at the expense of the poor security of other states.

According to Stearns and Pettiford (2001), from point of view of realists, although there are ethics and rules in interstate relations, the main way to comply with these rules is force. Realists regard war as a must and say that the key to achieving peace is not disarmament, but to be ready to war.

Researchers such as Medyakov (2007) note there is the contradictory content of the theory of realism. O.V. Belova (2014) argues that the main contradiction of realism lies in what it assumes as its research object. Realists, on the one hand, take the state as the main actor in international relations, and on the other hand, carry out personality-level analysis, referring to human nature while investigating problems.

As we have seen, the trend of realism argues that the main factor in interstate relations is the power and national interests of the state. The widespread use of force in world wars and the present-day world reality, in interstate relations, further strengthens the positions of realism.

The approach of Liberalism to Interstate Relations

The one of main the basic schools of international relations theory is liberalism. It comes from the Latin word freedom, meaning "free", originally referenced to the philosophy of freedom. Its roots stem from the broader liberal thought starting in the Enlightenment. The basic issues that liberalism attempts to address are the difficulties of achieving enduring peace and cooperation in international relations, and the numerous mechanisms that could contribute to their accomplishment. Liberals assume that human reason can win human fear and desire for power. Still, they do not agree with the enormity of the obstacles that stand in the way of human progress. At the same time, all liberals agree that long-term cooperation based on mutual interests will prevail. The reason is that modernization is constantly increasing the scope and demand for cooperation. For some, this is a long-term process with many failures; for others, it is on the verge (Von, 2016).

For liberals, states exist to guarantee the freedom of their citizens, so that people can live their lives and continue their happiness without undue interference. The state is a constitutional entity (limited by constitutionalism) that establishes as well as enforces the rule of law that respects citizens' rights to life, liberty and property. In the liberal view, constitutional nations will also respect each other and deal with each other according to the norms of mutual tolerance. In the field of economy, the state should facilitate the laissez-faire economy. It should also make possible the full religious expression that finds the most obvious example in the United States (Hobson, 2000, pp. 64-106).

While liberalists recognize that states are important, they believe there are other necessary actors, like intergovernmental organizations (IGOs), multinational actors, and multinational corporations (MNCs). Liberalists believe that these actors can have a significant influence in areas such as agenda-

setting. However, we tend to notice the neoliberals admitting realists' arguments that states are the most important unitary rational actors in world politics, where anarchy is a vital shaping force for state choices and actions (Grieco, et al. 1993, pp. 727-743).

The first turning point in the development of liberal thought in the modern period can be regarded as the emergence of the liberal state in Europe from the 17th century onwards, after the English Civil War (1642-1651). As Joseph Nye points out, the English Civil War respectively is an important reference point in the formation of ideas that outline realism and liberalism. The length and devastating effects of the Thirty Years War led to widespread war dislike throughout Europe. Intellectuals influenced by war, such as Locke and Kant, wrote about their experiences and pointed out that war is essentially unpopular and, man is born with certain rights (Jackson and Sorensen, 2010, p. 96).

John Locke discusses many of the ideas currently attributed to liberalism in "Two Treatises of Government" (1689). In his second study, Locke reflects on society and describes the significance of natural rights and laws. Locke assumes that humans are born as a blank slate without any predetermined ideas or notions. This condition is known as the "State of Nature", as it illustrates people in their most barbaric state. As people develop, their experiences begin to mould their ideas and actions. Then they will be naturally in the "State of Nature" until they choose not to be, that is to say, until something alters their barbaric nature. Locke states that civil government can solve this anarchy. As far as the "Law of Nature" is concerned, people are more prone to behave rationally if there is a government in place because there are laws and implications that must be obeyed. Locke argues that civil government can benefit people obtain basic human rights such as health, freedom and property. Governments that agree to give these rights and enforce laws benefit the world (Lock, 1680-1690).

Jeremy Bentham is not only one of the famous thinkers of the liberal tradition, but also one of the leading figures of the utilitarianism movement within this tradition. To understand whether something is right or wrong according to the principle of utilitarianism, it is necessary to look at whether it brings the maximum amount of happiness to the maximum number of people. In this framework, Bentham is one of the first to construct the idea of an "international law" and "international court" that will be superior to the interests of all nations. Because, according to Bentham, international law and the court will be more useful in resolving a conflict between nations compared to war. In short, social cohesion will be provided by the authority in realistic thinking, and in liberal thought, because the

human nature is viewed more optimistically, by the human being who wants to improve their welfare (Marguerite, 2007, p. 782).

In his "To Perpetual Peace", Kant sets the way by creating guidelines for building a peace program to be implemented by nations. The program will need cooperation between nations and a mutual quest to ensure freedom and common benefits. The Democratic Peace Theory was one such idea. "In To Perpetual Peace", Kant argues the idea that democratic states do not fight wars mainly because leaders are too concerned about re-election. Because of the natural unpopularity of the war, Kant believed that politicians would avoid burdening voters with its costs. After the success of the economic coalition of intertwining states, liberal followers started to believe that wars were not always an unavoidable part of international relations. Support for liberal political theory proceeded to increase from there (Shirayev, 2014, p. 80).

The theory of democratic peace can be assumed as one of the strongest contributions of liberalism to the theory of IR. It claims that democracies are unlikely to go to war with each other. There is a two-part interpretation of this phenomenon. First, democracies are determined by internal restrictions on power. Second, democracies mainly see each other as legitimate and non-dangerous and hence have a greater capacity to cooperate with each other than non-democracies. Statistical analysis and historical events greatly back up the theory of democratic peace, yet numerous questions continue to be debatable (Meiser, 2018)

The liberalist approach to interstate relations also differs with its peculiarities. Note that the classical representatives of liberalism are Thucydides, Machiavelli, Hobbs, I. Kant, C. Locke, J. J. Rousseau, and A. Smith. Although they form the basis of these or other aspects of their creativity, they have been applied to international relations by F. Hayek, M. Friedman, F. Fukuyama, and others in the modern era, especially in the twentieth century.

Mingst (1999) has fundamental research about the props of liberalism. According to his research, liberals contend that the widespread state of world governmental issues is globalization. States are, and consistently have been, implanted in a domestic and transnational society, which makes motivating forces for financial, social and social cooperation across fringes. State strategy may encourage or square such co-operations. Some domestic gatherings may profit by or be hurt by such approaches, and they pressure the government likewise for strategies that encourage acknowledgment of their objectives. These social weights, transmitted through household political foundations, characterize "state inclinations" – that is, the arrangement of substantive social purposes that inspire international strategy. State inclinations give

governments a hidden stake in the global issues they face. Since the local and transnational social setting in which states are inserted changes significantly across existence, so state inclinations. Without such social worries that rise above state outskirts, states would have no balanced motivating force to take part in world governmental issues by any means, however, would essentially dedicate their assets to an autarkic and secluded presence. To inspire strife, participation, or some other expensive international strategy activity, states must have adequately serious state inclinations. The subsequent globalization-instigated variety in social requests, and therefore state inclinations, is an essential reason for state conduct in world legislative issues. According to liberals, at the same time, wars and conflicts are not a major factor in interstate relations. Liberalism considers interstate interdependence and integration as an important aspect of interstate relations.

It is a fact that before the 2008 Russo-Georgian war, in 1992 and 1993 it was Russia which brokered the agreements both in South Ossetia and Abkhazia and in some way drew the attention of the international community to the issue. While Georgia rejected negotiations with the separatists, Russia attempted to make cooperation among actors. After the agreements, this made IO's such as OSCE and UN start to watch the conflicted region.

As researches of Gulmammadova (2017) tell, in liberalism, the key actors of international relations are not only the states but also international and non-governmental organizations of an international character. The international activities of the states include the reconciliation of interests of different groups, including civil and military systems, and the achievement of compromises. In general, liberals who do not fully deny the anarchic nature of international relations does not agree with the great powers within the system and believe that the creation of international organizations and their increasing authority, the improvement of international law and the democratization of international relations will ultimately lead to ensure equal participation of States in the processes.

The priority of universal values and democratic principles, despite the presence of many international actors, promotes the formation of a new world order that is consciously regulated. Conflicts can be resolved by democracies peacefully, through legal means, and create a collective security environment, with the help and influence of the public. According to the liberals, anarchy like international relations can be eventually overcome by all of this.

The development of liberal views began to draw more attention in the post-Cold War era. Thus, Fukuyama's articles "End of History" and "The End of History and the Last Man" should be considered

a product of liberal views.

According to Fukuyama (2007), the collapse of the communist front line is also characterized by the end of the ideological conflict in the world and the triumph of liberal values. Noting that all countries have been forced to develop through liberal democracies, the author points out those liberal democracies prefer peace and cooperation rather than conflicts.

Possibility of building a healthier world, a safer world is stressed by Fukuyama that if democratic values take precedence over interstate relations.

However, it is not long before Fukuyama (2006) had to make a change in his views on democracy. In one of his other works, it is concluded by the author that democracy cannot be the best regulator of interstate relations: "The democratic majority can make decisions about other countries and do terrible things, violating human rights and morals based on their democratic rules".

Historical Background of Russo-Georgian War. Processes Carrying Relationships to The War

Historical start of the conflict lies until early 90s. So immediately after the breakdown of the USSR, Zviad Gamsakhurdia started to hold authority. In the midst of rising ethnic pressures, local war started and military skirmish happened in January 1991, and continued until June 1992. Approximately 2 000 people lost their lives during the war.

There were two main fronts of the war: central Georgian government and the separatists with Russian forces. In total, 123 000 people left South Ossetia that 100 000 of that were Ossetians. War finished with Sochi Agreement on 24 June, 1992. Local regions started to be dividedly controlled by the participants of the war. (Toal and O'Loughlin, 2013, p. 137) Russia secured a ceasefire in 1992 and established the Agreement. The agreement not only settled a ceasefire between both Georgian and South Ossetian forces but it also represented a conflict zone around Tskhinvali, the capital of South Ossetia, and created a security corridor along the border of yet not recognized South Ossetian territory. It additionally generated a Joint Control Commission as well as the Joint Peacekeeping Forces group, a peacekeeping body. The Joint Peacekeeping Forces was placed under Russia's command and consisted of peacekeepers from Russia, Georgia and North Ossetia (since the separatist South Ossetian government was not recognized; however, South Ossetian peacekeepers served in the North Ossetian contingent). Besides, OSCE also accepted to observe the ceasefire and to promote negotiations. The OSCE endeavoured to reduce causes of tension, maintain the current ceasefire, and build a wider

political framework to alleviate long-term discord (Bloed, 1993, pp. 976-978).

About at the same time, Abkhaz population, one of the biggest ethnic minorities living in Georgia started to protest the internal policy with double standards of the Georgian government. Although Gamsakhurdia's pro-Georgian movement started to suppress the events, the Abkhaz Supreme Soviet declared itself a union republic within the Soviet Union on August 25, 1990. This declaration faced with the rejection of the central government. Followingly, March 1991 referendum showed that the Abkhaz wanted to remain in the Soviet Union. In August 1992 the war ended with the triumph of the Georgian army. One year later, in July 1993 sides came to agreement with the Sochi Agreement. (Adigozelov, 2013, p. 112)

Yet again, in 1993 a Russian brokered an agreement on a ceasefire in Abkhazia, also on a tool to guarantee its observance, providing a cessation on the use of force, the removal of conflicting parties from the war territory within fifteen days, placing a Russian-Georgian-Abkhaz control group to control and watch the ceasefire.

Moreover, the agreement also included the returning the Abkhazian parliament to Sukhumi, the deployment of UN observers in the region, and the starting of talks to resolve the dispute. In the same year in August, UNOMIG was fulfilled as the UN monitoring force. The ceasefire was disrupted on September 27, when Abkhaz forces captured Sukhum and announced victory. The pro-Georgian forces then departed to Tbilisi, when Georgia joined the CIS and altered Russia's stance versus Georgia's on the matter. Following this, another Agreement on a Ceasefire and Separation of Forces, also referred to as the 1994 Moscow Agreement, was agreed (The UN Security Council Report, 2003).

Details of 2008 Russo-Georgian War

Until August when the war started some events happened that increased tension between Russia and Georgia. An international diplomatic crisis between Georgia and Russia started in 2008 as Russia declared that it would no longer engage in the Commonwealth of the Independent States economic sanctions forced on Abkhazia (1996) and built direct connections with the separatist officials in South Ossetia and Abkhazia. The diplomatic crisis was related to the push for Georgia to obtain a NATO Membership Action Plan and, obliquely, the unilateral declaration of independence by Kosovo. Rising tensions paved the way to the disruption of the Russo-Georgian War in 2008.

Since April 16, 2008, non-military interventions of Russia and NATO to the region had been supposed as the marks of future war. The events occurring

between these dates are the tension and preliminary preparation period. The tension of the events peaked between 1-7 August, 2008 and prepared the war that started on 8 August, 2008. On August 8, 2008, Georgian forces carried out operations on the territory of South Ossetia, which declared its independence. Artillery fire, which started from night hours, caused severe damage and civilian deaths of the city. According to Ossetian sources, 2 thousand people, according to Russian sources, 1600 people died. Georgian troops took control of 8 settlements around the capital Shinvali, claiming they had shot down two Russian planes and injured three Russian soldiers. Russian sources, on the other hand, claimed that 12 soldiers working under the Peace Force were killed and 150 were injured. Russia entered South Ossetia with a powerful unit of about 150 tanks and armored vehicles and began fighting the Georgian army, after which a mobilization was declared in Georgia. (Light, 2010, p. 1581)

Russian Su-24 bombers bombed the police station in the city of Kareli in the South Ossetia region, where Georgia's clashes continued. The planes dropped 2 bombs. Marat Kulakhmetov, the commander of Russia's peacekeepers in the region, said that 5 Russian-made Su-25 aircraft were involved in the airstrikes against the positions in the village of Tkverneti. 5 people lost their lives and many were injured in the incident.

The Georgian government has decided to withdraw two thousand of its troops in Iraq to assist troops in South Ossetia. Eduard Kokoity, the South Ossetian separatist leader, claimed that at least 1400 people died as a result of the Georgian bombing and clashes that began on August 8, 2008. After this claim, Russia cut off the electricity of Georgia. (Allison, 2009, p. 188)

On 10 August, The United Nations Security Council convened upon the urgent call of Russian President Dimitri Medvedev, although the USA and many councilors pressured Russia to accept a ceasefire at the meeting, but the latter refused it. No ceasefire decision was taken at the meeting. Only on 16 August, the ceasefire negotiations between Russia and Georgia concluded and a ceasefire signed (Traynor, 2008).

The Approach of Realism and Liberalism to Russo-Georgian War

As per the realist point of view, there are four primary explanations of the contention among Russia and Georgia indeed. These are anarchy, Georgian shortcomings, level of influence, security dilemma. (Karagiannis, 2013, p. 77)

The most significant reason for the contention is anarchy, as indicated by realism, in light of the fact that there is no world government (or

organizational power) to keep states from utilizing power, states may seek after arrangements of war in their endeavors to endure and seek after some other objectives they may have. Anarchy can be inside or remotely. Outside disorder implies that worldwide turmoil. In the event of the contention among Russia and Georgia, Georgia was attacked by Russia and this is a genuine case of global turmoil since Russia tried to capture another sovereign state: Abkhazia and South Ossetia were to be controlled by Georgia. As international law recognizes, they were territories of Georgia and this was a local matter of Georgia. Russia, however, intrigued by this issue and Russia began to battle against Georgia. "Internal anarchy causes civil war, Abkhazia and South Ossetia wanted to be independent countries and they revolted against Georgia so it wanted to control their territories and attacked." (Sterling-Folker, 2016, p. 19)

Furthermore, in terms of politically, economically and military, Georgia was a weak state. In this case, political maneuvers and diplomacy must be superlative. Therefore, if an external policy of a state or government is partial, it can lose some (or full) of its territory. Although the Georgian Republic lost Abkhazia and South Ossetia, a piece of its territory, it does not recognize their independence, because of the situation that Russia established a buffer zone around Abkhazia and South Ossetia.

The second explanation of realism connected to the challenge the Georgian government faced is false internal ethnic policy. Georgian ethnic policy the government ran had the marks of ethnic dominance of Georgians. Moving of government of the period by not considering the authority of other ethnicities was a result of using ethnic minorities living in Georgia by Russia.

In term of the realistic approach, another important factor of conflicts is the power balance which is being seen almost in every regional problem. In this case, a comparison can be made: first element of this comparison is Kosovo and the second one is Abkhazia and South Ossetia. The more the USA tried Kosovo to be recognized by Russia, the more Russia insisted in order not to recognize it because of the case it was politically supporting Serbia. It can be understood as revenge that the USA doesn't officially recognize Abkhazia and South Ossetia.

As regarding security dilemma, which is last factor of the realist point of view, desire of the Georgian government related to joining to NATO's expansion was "punished" by Russia due to the latter's continental security precautions. In general, South Caucasus is one of the "sensitive" regions in the World for both superpowers. If the same situation was formed, for example, in the Gulf of Mexico by any Russian-support state, the reaction of the USA wouldn't be different in term of security "fears." Moreover, in Abkhazia and South Ossetia, where the

Georgian army organized military attack, thousands of Russians lived. It created another "excuse" in the name of Russia to defense its ethnicity in the mentioned places.

In addition to the above, Russia's military intervention in Georgia is considered by some authors such as Karagiannis (2013) as a realization of offensive realism. In this context the Russian military intercession in South Ossetia was an anticipated, not unconstrained, response to conceivable NATO venture into Georgia. The way to comprehend Russia's international system is history and geology. Russia has been attacked a few times since the thirteenth century; a reality that has incited its pioneers to look for the foundation of support zones around the Russian heartland. So obviously from the Russian perspective, the South Caucasus means a vital region. For instance, the security of monetary interests, and especially command over Azerbaijan's oil industry, has been a significant worry for Moscow in the South Caucasus. The transportation of Azeri oil through a Russian area could have given a chance to Moscow to win a lot of income and, given Russia's financial troubles during the 1990s, such an issue before long turned into a matter of public security. Moscow additionally stressed that such fares could corral affect Russia's own capacity to make sure about expanded oil and gas fares to European business sectors. Given its own reliance on oil and gas sends out for the main part of its hard currency income, the Kremlin couldn't bear the cost of a diminished piece of the pie. Hence, Moscow endeavored to limit the progression of Azeri oil through the Russian-controlled Baku-Novorossisk pipeline however at long last the development of the BTC pipeline shut down Russian desire. Besides, the policy of "divide and rule" is always implemented by Russia in the post-soviet republics. Not surprisingly, many experts believe that twenty-seven years of security domination in the Caucasus proved to be not a factor of stability, but an element of control based on consolidation of the Soviet legacy - expressed in conflict narratives, paradigms, institutions as well as governance - has to be neutralized (Aliyeva, 2020). For instance, the Nagorny Karabakh conflict was referred as one of Russia's frozen conflicts, aimed at keeping the countries and the region and thus also the West off balance. Now suddenly Russia deploys "peacekeepers" in the conflict region. A strong security logic points to a strong Russian interest in hindering a war that could change the regional status quo. Maintaining a positive status quo is - by strategic logic - the primary security interest of a regional hegemon like Russia. The war has been interpreted as weakening the control of Armenians over Nagorno-Karabakh, which has been going on for more than two decades, only because it assisted

Russia's interests (Minzarari, 2020). While this conflict is not the subject of this research, it also implies that the tragedy will likely to continue until Russia is convinced that peace in Caucasus is more in its interest than is the provoking of crisis among its neighbors.

Moreover, Moscow's interests over the eventual fate of post-war Kosovo were nearly overlooked. In spite of Russian protests, the Republic of Kosovo proclaimed its freedom on 17 February 2008. The recently settled republic was perceived quickly by the USA and various European states. Washington guaranteed that the Kosovo case was stand-out; in this way it won't set a trend for other existing or expected breakaway locales. With the de jure recognition of South Ossetia, in the behavior of resurgent Russia, revanchism manifested itself for the recognition of Kosovo. Yet, this is, according to Karagiannis, "more than just tit-for-tat action". Since the Kremlin could have never been sure about the US expectations in Georgia, it looked to restore authority over the South Caucasus to achieve "security" (Karagiannis, 2013).

In this context, as a result of the paragraph, it can be said that regardless of what were the elements at first convincing Moscow to assume a functioning part in the Georgian-Ossetian strife, Russian contribution in the 2008 war pointed principally at the damage of Tbilisi's endeavors to join NATO. The extension of NATO eastwards has been seen by the Kremlin as an incredible danger to Russian security.

Approach of Liberalism to Russo-Georgian War

Liberalism is basically becoming pragmatic approach. This is emphasized in the researches of Selezneva (2002). Liberals at present advertise based monetary frameworks, and worldwide organizations not out of idealism but since they accept these game plans are more qualified to acknowledging human interests in the advanced world than any other options. To be sure, in considering world request, the variable that issues most for liberal scholars is association. Without precedent for history, worldwide organizations are currently important to acknowledge fundamental human interests; extreme types of relationship that were once present just for a little scope are currently present on a worldwide scale.

On the contrary to Realistic approach, as a perspective, liberalism approaches to the abovementioned war more positively and optimistic. According to liberalism, Russia intervened Georgia for the sake of protecting equality of individual rights. From liberalistic point of view, Georgia organized military actions to south Ossetia and Abkhazia, which were result to death of innocent

people who did not want to stay under the control of Georgian Republic. Followingly, Georgia was interfered by Russia to maintain peace and local citizens' individual rights.

In addition, Georgia's attack on South Ossetia and Abkhazia imposes some bans on free trade as well as the economy. If Georgia did not initiate this conflict, Georgian ports would not be closed. Thus, this conflict not only prohibits people's right to free trade, but also affects the economy of the Caucasus States as a whole.

Moreover, ethnic minorities faced with aggressive and humiliating policy of government of the period. Beneath Saakashvili's authority new ethnic domination of Georgians started to be formed in Georgia. And also, according to liberalism, Georgian government did not behave equally with people who live in Abkhazia and South Ossetia. This discrimination of the Georgian government fired protests of local resident to central authority.

Liberalism also supports basic human rights and also, the right of self-determination for ethnic minorities. According to this approach, Abkhazia and South Ossetia had right for become independent. However, the Georgian government did not allow them to be independent peacefully. This was the main cause which created major protestation and outcry, and followingly war in the large scale.

In liberal thought, communication has a big role in term of providing basic human rights. Because the Georgian government did not agree to go to negotiations with the local governments the liberalistic approach to this war condemns central government of the period. For liberalism, it means destroying private rights of local people.

Generally, liberalism condemns using hard power first. That is why this approach suppose Russia right in this case. Because according to liberalism, military intervention of Russia was the answer to the Georgian government's running military power to unarmed people who did not want to be a part of Georgian Republic.

Conclusion

As a result of the research studying comparative approaches of Realism and Liberalism to Russo-Georgian war, according to Realism, the war is a regional power demonstration of Russia, continental superpower. The exact opposite to this point of view is presented by Liberalist supporters. According to them, the main reason of 2008 Russo-Georgian war is the reaction of Russia to human rights violation in Abkhazia and South Ossetia by the Georgian government. As it seems, Realism has a more comprehensive and more balanced approach in this regard. The policy of "divide and rule" is always implemented by Russia in the post-soviet republics. This does not only appear in Georgia, but also in countries such as Azerbaijan

and Ukraine. Like any continental state, Russia has its own strategic interests in certain regions. In the context of these interests, Russia has an intention to prevent NATO's expansion towards the East, especially to the South Caucasus. 2008 Russo-Georgian war was a phase of this strategy of national security.

Russia is trying to keep as many states as possible dependent on itself. Armenia, Georgia and

Azerbaijan are at the forefront of these states, and when any of them intend to engage in independent foreign policy, Russia undergoes military intervention in this way or another.

To sum up, it is not difficult to say that the Realist approach on 2008 Russo-Georgian War is a more systematic and more accurate approach. This approach is the theory that best describes today's world politics and interstate relations.

REFERENCES

- 1 October. Retrieved from <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/82838>.
- Aliyeva M., (2018). Formation and development of international relations. *Public administration: theory and practice*, 4 (64): 203-210.
- Aliyeva, L. 2020. Judy Asks: Is Peace Possible Between Armenia and Azerbaijan?
- Allison, R., (2009). The Russian case for military intervention in Georgia: international law, norms and political calculation. *European Security*, 18(2): 173-200.
- Antunes, S. & Camisão, I. (2018). Introducing Realism in International Relations Theory, [online] Retrieved from <https://www.e-ir.info/2018/02/27/introducingrealismininternationalrelationstheory/>.
- Azimov, K., (2011). Machiavelli On State Thought and the Principle of Political Success. Baku State University, Faculty of Theology, Proceedings, № 15: 93-109.
- Belova O. V., (2014). Realism, Neorealism and Postclassical Realism: Evolution of Basic Categories. *Actual problems of politics*, V. 52: 45-59.
- Bloed, A., (1993). The Conference on Security and Co-Operation in Europe: Analysis and Basic Documents, 1972–1993. Martinus Nijhoff Publishers.
- Bull, H., (1962). International Theory: The Case for Traditional Approach, *World Politics*, 18(3): 361–377.
- Fukuyama, F., (2006). *A Strong State: Governance and World Order in the 21st Century*, Moscow: ACT.
- Fukuyama, F., (2007). *The end of history and the last person*, Per. from English, Moscow: AST.
- Galenskaya, L. A., & Malinina, C. A. (2003). *Encyclopedia of International Organizations: in 3 volumes*. St. Petersburg: Publishing House of St. Petersburg State University.
- Grieco, et al., (1993). The Relative Gains Problem for International Cooperation. *The American Political Science Review*, 87(3): 727-743.
- Gulmammadova, Sh., (2017). Theoretical and Conceptual Framework of International Security. *Strategy*, [online] 7 December. Retrieved from <http://az.strategiya.az/news.php?id=107991>.
- Hasanov, A., (2005). *Modern International Relations and Azerbaijan's Foreign Policy*. Baku: "Azerbaijan" Publishing House.
- Hobson, J. 2000. The State and International Relations. [online]. Retrieved from <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612442.003>.
- Jackson, R., & Sorensen, G. (2010). *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford. New York: Oxford University Press.
- James, A., (1989). The realism of Realism: The state and the study of International Relations. *Review of International Studies*, 15(3): 215-229.
- Karagiannis, E., (2013). The 2008 Russian–Georgian war via the lens of Offensive Realism. *European Security*, 22(1): 74-93.
- Karpowicz, K. et al., 2018. Political Realism in International Relations. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, [online]. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/realismintrrelations/>.
- Lebedeva M., (2007). *World Politics*, Moscow: Aspect Press.
- Light, M., (2010). The Russo-Georgian War of 2008: A Conflict Announced in Advance? *Europe-Asia Studies*, 62(9): 1579-1582.
- Lock, J. 1680-1690. Of the State of Nature. LONANG Institute, [online] <https://lonang.com/library/reference/locke-two-treatises-government/loc-202/>.
- M. Adigozalov, E., (2013). The Abkhazian conflict in the aftermath of the 2008 Georgian-Russian war. *Scientific works of the Institute of Philosophy, Sociology and Law of ANAS*, 2 (21): 112-119.
- Marguerite, La Caze., (2007). At the Intersection: Kant, Derrida, and the Relation Between Ethics and Politics. *Political Theory*, 35(6): 782.
- Medyakov A. S., (2007). *History of International Relations in Modern Times*. Moscow: Enlightenment.
- Meiser, Jeffrey W., 2018. Introducing Liberalism in International Relations Theory. Retrieved from <https://www.e-ir.info/2018/02/18/introducing-liberalism-in-international-relations-theory/>.
- Mingst, K., (1999). *Essentials of International Relations*, New York: W. W. Norton & Company.
- Minzarari, D., 2020. Russia's Stake in the Nagorno-Karabakh War: Accident or Design? 11 December. Retrieved from <https://www.swp-berlin.org/en/publication/russias-stake-in-the-nagorno-karabakh-war-accident-or-design/>.
- Mises, Ludwig von, & Bettina Bien Greaves. (2016). *Liberalism. The Classical Tradition*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Schischkoff, G., (1991) *Philosophisches Wörterbuch*, Stuttgart: Auflage.

- Schuett, R., (2010). Classical Realism, Freud and Human Nature in International Relations. *History of the Human Sciences* 23(2): 21-46.
- Selezneva, L., (2002). Post-Soviet Russian Foreign Policy: Between doctrine and pragmatism. *European Security*, 11(4): 10-28.
- Shirayev, Eric B. (2014). *International Relations*. New York: Oxford University Press.
- Stearns, J., & Pettiford, L., (2001). *International Relations: Perspectives and Themes*, London: Longman.
- Sterling-Folger, J., (2006). *Making Sense of International Relations Theory*, Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- The UN Security Council Report., 2003. Abkhazia: Statement by the National Security Council of Georgia (S/2003/569). Retrieved from <https://reliefweb.int/report/georgia/abkhazia-statement-national-security-council/georgia-s2003569>.
- Toal, G. (Gearóid Ó Tuathail) and O'Loughlin, J., (2013). Inside South Ossetia: a survey of attitudes in a de facto state. *Post-Soviet Affairs*, 29(2): 136-172.
- Traynor, I., (2008). Georgia and Russia declare ceasefire, *Guardian*, 16 August. Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/2008/aug/16/georgia.russia2>.
- Tsygankov, P. A., (2007). *International relations: theories, conflicts, movements, organizations: textbook*, Moscow: INFRA
- Valeev R., (2000). International control in international poison law. *Moscow Journal of International Law*, No. 2: 182-204.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, Boston, MA: McGraw-Hill

Jahangir Jahangirli

Ph.D., <https://orcid.org/0000-0001-7180-7416>, ccahangirli@yahoo.com

Стаття надійшла / Article arrived: 02.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Ulfat Mehdiyev

The Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)

Analysis of the Main Factors Affecting the Development of Human Capital as One of the Key Strategical Objectives in the Republic of Azerbaijan

Sustainable development is one of the most challenging and pressing challenges facing humanity. One of the driving factors of sustainable development is the successful development of human potential and the transformation of this potential into human capital. In recent decades, reproducible human capital has begun to occupy a significant share in the structure of the national wealth of many developed countries.

In developed countries, the share of human capital in the country's national wealth reaches 70%, thereby significantly exceeding the importance of natural and physical capital in economic growth. Due to the variety of factors and conditions affecting the sustainable development of countries, the development of human potential and the formation of human capital around the world is happening with different dynamics. This largely depends on government priorities and policies in the field of full development of human potential, the creation of favorable social, economic and environmental conditions for its successful implementation. The author researches the factors that influence the development of human capital to varying degrees, analyzes various government policies aimed at the development of human capital, analyses experience of the public administration mechanisms in the Republic of Azerbaijan aimed at human development and the development of human capital. An important aspect of the success of the implementation of government programs is the assessment by influential international organizations of various country indicators. The article also highlights topical issues related to the development of human capital within the framework of national development priorities until 2030. The reforms carried out in the Republic of Azerbaijan in the field of vocational education, health care, demographic policy, the implementation of programs to support the private sector, especially small and medium-sized businesses, the creation of favorable conditions for investment in various sectors of the economy are important factors for the development of human capital in the medium and long term.

The purpose of the article is to study the factors influencing the development of human capital in the Republic of Azerbaijan, to analyze the state measures carried out in the country aimed at creating the necessary conditions for the development of human capital.

Keywords: *human capital, public administration, human development, sustainable development, investment*

Ульфат Мехдієв

Академія державного управління при Президентіві Азербайджанської Республіки (Баку, Азербайджан)

Аналіз основних факторів, що впливають на розвиток людського капіталу як одне з ключових стратегічних цілей в Азербайджанській Республіці

Сталий розвиток є одним із найскладніших і нагальних викликів, які стоять перед людством. Одним із рушійних факторів сталого розвитку є успішний розвиток людського потенціалу та перетворення цього потенціалу в людський капітал. В останні десятиліття відтворюваний людський капітал почав займати значну частку в структурі національного багатства багатьох розвинених країн.

У розвинених країнах частка людського капіталу в національному багатстві країни досягає 70%, що значно перевищує значення природного та фізичного капіталу в економічному зростанні. Через різноманітність факторів та умов, що впливають на сталий розвиток країн, розвиток людського потенціалу та формування людського капіталу у всьому світі відбувається з різною динамікою. Це значною мірою залежить від державних пріоритетів та політики у сфері повноцінного розвитку людського потенціалу, створення сприятливих соціальних, економічних та екологічних умов для його успішної реалізації. Автор досліджує фактори, які різною мірою впливають на розвиток людського капіталу, аналізує різноманітну державну політику, спрямовану на розвиток людського капіталу, аналізує досвід механізмів державного управління в Азербайджанській Республіці, спрямованих на розвиток людського потенціалу та розвиток людського капіталу. Важливим аспектом успішності виконання державних програм є оцінка впливовими міжнародними організаціями різноманітних показників країни. У статті також висвітлюються актуальні питання розвитку людського капіталу в рамках національних пріоритетів розвитку до 2030 року. Реформи, що проводяться в Азербайджанській Республіці у сфері професійно-технічної освіти, охорони здоров'я, демографічної політики, реалізації програм підтримка приватного сектора, особливо малого та середнього бізнесу, створення сприятливих умов для інвестування в різні галузі економіки є важливими факторами розвитку людського капіталу в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Метою статті є вивчення факторів, що впливають на розвиток людського капіталу в Азербайджанській Республіці, аналіз проведених у країні державних заходів, спрямованих на створення необхідних умов розвитку людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, державне управління, людський розвиток, сталий розвиток, інвестиції

Introduction

In the concept of human development, the human welfare is in the progress of civilization and thus, representing the main objective of political, social and economic processes. In the paradigm of the development of a post-industrial society, the most important and defining qualities of a person are the level of education, professionalism, readiness for continuous learning, creativity, and intellectual abilities. Human potential, transforming into human capital, becomes the basis for building a modern social and cultural environment, a new "knowledge" economy, innovative technologies and global information systems. These principles, as well as their improvement, taking into account the constantly changing tasks and conditions, underlie the advanced economic and social development of the Republic of Azerbaijan, also ensuring the country's military security.

Investments in human potential and the possibility of its transformation into human capital have led to a new vision of the role of a person in the economy and a generally recognized understanding that the fundamental component of the development of society and economic growth is human capital, and not material factors. The World Bank, having conducted studies of the economies of almost 200

countries, found that human capital determines 64% of economic growth. Taken together, natural and physical capital is 36% (UNDP, 1996). In the structure of the national wealth of developed countries, human capital significantly prevails (over 70%) over natural and physical capital.

Identifying the key factors affecting the formation and development of human capital, assessing the impact of the state's socio-economic policy on improving performance, implementation of the relevant government strategies and programs aimed at creating favorable conditions for human development and human capital development are topical issues on the agenda of strategic internal policy of the Republic of Azerbaijan.

In the modern sense, the formation of human capital occurs through investment in the well-being of people, in education, health, science, intellectual activity, entrepreneurial ability, mobility, security of citizens and business. Culture, art are also important areas of investment.

Investment flows into human capital (mainly from the state) are carried out in the social sphere. Effective social policy is of particular importance and public investment in the social sphere adds new meaning. (Chesebiyev, 2016) Investments in human capital can be considered quite successful. They

have a very significant and lasting socio-economic result. Other forms of capital have a similar effect to a much lesser extent.

Investments in human capital are made by the family, the person himself, firms, the state, but their effect depends on the personal activity and the ability of self-development of the person himself.

The purpose of the article is to study the factors influencing the development of human capital in the Republic of Azerbaijan, to analyze the state measures carried out in the country aimed at creating the necessary conditions for the development of human capital.

Key results

The modern theory of human capital was developed thanks to American economists, representatives of the "Chicago School" Theodore Schultz and Gerry Becker. T. Schultz was the first to define human capital. In this sense, two books are of greatest importance: "Formation of the capital of education" (1960) and "Investments in human capital" (1961). Having made an in-depth assessment of the economic condition of the developing poor countries, he came to the conclusion that improving the living standards of poor people has a certain dependence on their knowledge and abilities. T. Schultz defined this qualitative economic feature as human capital. (Schultz, 1961). Further development of the theory of human capital became possible thanks to the scientific works of G. Becker. In an article published in 1962, "Investing in Human Capital," he argued that human capital is formed by investing in a person. (Becker, 1962) The priorities for investment were education, including in the workplace, health maintenance, and migration. Research on prices and incomes was also identified as a priority.

The theory of human capital became the subject of criticism of Soviet scientists in the "era of stagnation." At this time, some works of scientists were published, which criticized the successes of western scientists in the field of the theory of human capital. Critical publications were published from the point of view of socialist political economy.

The evolution of the theory of human capital continues at the present stage, there is a qualitative renewal of its components. Currently, there is no unambiguous definition of "human capital". Based on the type of study, its aspects, the interpretation of this definition may differ. (Gvozdeva, & Kazakova, 2017).

Individual scientists are increasingly revising the structure of human capital and include in the concept of human capital social, psychological, ideological, cultural and moral characteristics of people, while, as a rule, the principle of extended interpretation is observed (Buranshina, 2011). The

study of the role and influence of human capital on all components of social life is carried out in an interdisciplinary perspective: economics, sociology, political science, psychology, pedagogy, etc. It should be noted that recently the topic of human potential in modern politics and interest in research has become increasingly relevant political dimension of human capital.

A retrospective analysis of the evolutionary development of the theory of human capital has shown that today the theory of human capital is based on a solid scientific tradition and is a theoretical basis for developing programs for the further development of education systems, science, health care, distribution of migration flows, etc. as well as comprehensive methods for calculating human capital and assessing its impact on the socio-economic development of countries. It is thanks to the emergence of this theory that the economic and then the political dimension of human capital became possible, as a result of which the ideas that were expressed by the classics and founders of this theory were reflected in the real politics of modern states of the world. The definition of human capital has undergone a significant transformation. It should be noted that investments in such components as education and health, along with ordinary investments, can be factors of economic growth. In this regard, in modern conditions, the category of "human capital" is advisable to consider not so much as an economic, but as a socio-economic category.

Human capital is currently one of the most significant socio-economic pivotal concepts that allow, through the prism of human interests, to explain that an educated, intellectual, creative, spiritually elevated person is the main strategic resource for the development of society of this and subsequent generations (Ivanov, 2011). The success of the development of society, therefore, is determined not by the indicators of economic growth, but by the indicator of the development of human potential and the conditions for its implementation. The basic components of human development potential include health, education, and professional competence. To them can be added mobility, access to resources, information, active social position. In the absence of these components, a person's choices and opportunities are reduced, and this can lead to insufficient accumulation of human potential. As a result, many potential opportunities remain unfulfilled.

The formation of human potential, as the base of human capital, is influenced by numerous factors: demographic, social, economic, cultural, production, environmental, institutional, etc., which accordingly contribute to the reproduction of human capital. In this process, the role of environmental factors, such as global climate change, as well as the occurrence

of pandemics and their consequences, is also important to ensure the achievement of sustainable development goals and the formation of an inclusive society. The latter is extremely important, since the construction of an inclusive society in Azerbaijan was determined by the President of the country Ilham Aliyev as a priority for 2030 (Order of the President, 2021).

The professionalization is gradually narrowing from general to high-level qualifications, only investment in the knowledge and skills of people necessary to build a sustainably developing inclusive society, the availability of highly qualified specialists in the field of management and production is not enough. It is also necessary to have an appropriately prepared environment, which, according to the level of its preparedness, would be ready to live and work effectively in a steadily developing society with an innovative system for managing the processes of human capital formation.

The basis for promoting the development and improvement of human potential, as well as the formation of human capital is investment. However, in accordance with the concept of staffing for sustainable development, it is important not only to provide the country's economy with human capital that meets the ever-increasing requirements for the level of training of specialists in the field of management and production. In accordance with the national concept of advanced development, it is important to create an environment in the country that would be ready to implement the assigned tasks. Education includes all types of training, with an important place given to on-the-job training. Health care costs include, preventive measures, quality of care, housing. Investment in mobility is necessary in terms of identifying places where a high economic value of human potential and high productivity is possible (McConnell, & Brue, 1993). The vast majority of researchers from a wide variety of scientific schools and fields admit that of all investments in human capital, expenditures

on education and health are considered to be especially important.

The analysis of the data obtained indicates that the formation of human capital requires multidirectional types of investments to improve the quality of life of people. Education and research, healthcare, mobility, security, business creation, culture and the arts are also areas requiring significant investment.

Among all these factors, education is critical. As noted, after the restoration of its independence, the Republic of Azerbaijan paid significant attention to the development of education. This has been reflected in several ways. The concept of President Ilham Aliyev, announced at the World Summit in Geneva (2003) on the transformation of "black gold" (economic dividends from the production and sale of oil and gas) into "human gold" (formation of highly qualified potential) was aimed primarily at creating a material base for development in the country of education at various levels. Within the framework of the concept of President Ilham Aliyev on the transfer of revenues from the oil and gas industry to the formation of human potential, the "State Program for the training of Azerbaijani youth abroad in 2007-2015" was adopted. with a budget of 199.7 million manats, financed by the State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan. Thanks to the implementation of this program, 3,558 Azerbaijani students won the right to receive education with scholarships in the world's leading universities (Proshel II syezd, 2018).

Currently, the second state program in this direction is being implemented. It should be noted that a greater number of students were educated in leading universities in Turkey, Russia, Great Britain, Germany, Belarus and Ukraine.

As seen from Fig. 1, in the period from 2010 to 2020, the number of students in the country's universities also increased. The positive dynamics of the number of students testifies to the great interest of young people in higher professional education.

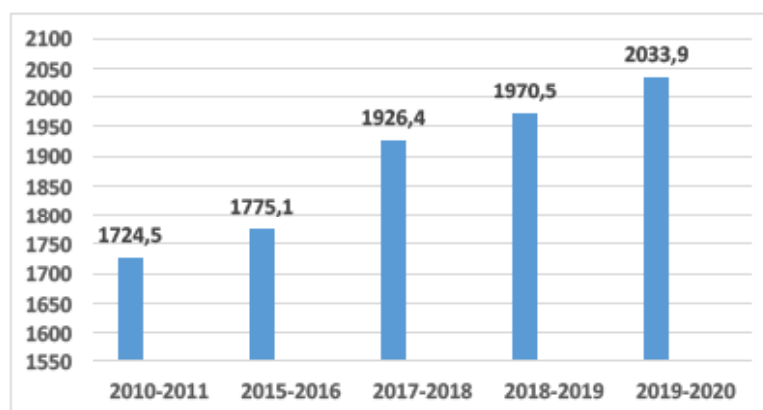

Fig. 1. Dynamics of changes in the number of students in educational institutions of the Republic of Azerbaijan, thousand people

The year 2021 marked the 30th anniversary of the collapse of the USSR, the restoration or gaining independence of countries that were part of the Soviet Union. The Russian Academy of National Economy and Public Administration under the President of the Russian Federation has published a special report dedicated to this date. According to the data published in this work, the Republic of Azerbaijan in terms of inclusive development indicators ranks third after Lithuania and Estonia among the countries of the former USSR. As it is known, inclusive development

that ensures the well-being of present and future generations and at the same time demonstrates the absence or insignificance in terms of economic and social inequality, is the most modern indicator characterizing the degree of achievement of the planned sustainable development goals. (Figure 2) A high index of inclusive development is seen as an indicator of effective performance in the development of people's potential in order to build human potential. For the first time on a global level, the index of inclusive development of the countries of the world was calculated in 2018.

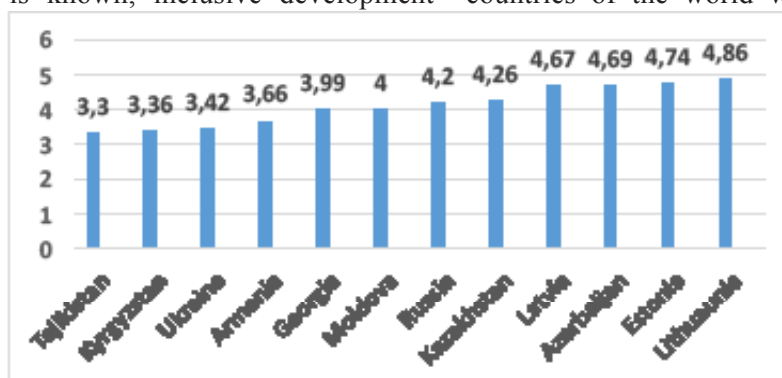

Fig. 2. Indices of inclusive development of countries that were formerly part of the USSR

The formation of human potential, part of which can later be transformed into human capital, is a long-term strategic process of the formation of an individual's effective capabilities. And this process continues throughout a person's life. (Ustinova, 2015). An analysis of the situation shows that when developing a strategy and policy in the field of building and mobilizing human potential, it is necessary to take into account that this process goes through several stages. As well as demographic policy, actions in the field of building the potential of people and mobilizing this potential as human potential requires consistency, excluding dependence on external (imported) human capital. The policy of the Republic of Azerbaijan in the field of demography is successful, and the country, according to statistics of 2020, is currently and in the future provided with the necessary labor resources. The level of preparation of these resources and the quality of human capital depends on how the various stages of this process are organized.

In the Republic of Azerbaijan, the process of generating knowledge in the field of sustainable development as part of the formation of human potential was launched back in 2000. In 2001, the teaching of the subject on sustainable human development was included in the curricula of secondary schools by the order of the Ministry of Education of the Republic of Azerbaijan. The first training manual on sustainable human development was published in Azerbaijan in 2003. In the UN,

this achievement was presented as "an innovative idea and activity" (Alakbarov, 2017).

Modern textbooks and books for university students include issues of the impact of human development on the development of the non-oil sector, as well as on the sustainable development of the Azerbaijani economy. The Department of Sustainable Development, created in 2013 on the basis of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan, has created a platform for a more detailed study of all aspects of human development. In 2015, by the decree of the Cabinet of Ministers of the Republic of Azerbaijan, "sustainable development management" was included as a new specialty and scientific direction for bachelors, masters and doctoral students. (Alakbarov, 2017).

The increase in social spending, the creation of tens of thousands of jobs annually, investment in education led to the fact that the Republic of Azerbaijan in 2010 in terms of human development entered the number of countries with a high level of development in the UNDP global ranking (UNDP, 2010).

The ongoing reforms to transform "black gold into human gold" continue through closer interaction of the education system, the labor market, the creation of new high-tech enterprises, the successful implementation of state economic programs and concepts. Since 2013, the expansion of innovative activities in all sectors of the

economy has become one of the main directions in sustainable economic development.

This created a solid foundation for "the formation of a knowledge economy, accelerating the creation of science-intensive technologies and products" (Azerbaijan, 2012). The integration of scientific activities and industries, the creation of conditions for scientific work in accordance with market requirements have become the foundation for building an innovative economy.

The idea of competitive production is the basis for the creation of territorial clusters, industrial parks and industrial zones. On the initiative of the President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev, industrial parks have been created in Sumgait, Balakhani, Mingachevir, Piralakhi, Garadagh. The main goal of this initiative is to ensure sustainable development of the non-oil sector, support entrepreneurship, create innovative industrial enterprises based on modern technology and technologies, and increase employment in the manufacturing sector. The creation of high-tech industries on the basis of industrial parks, their connection with scientific, research and production organizations create new conditions and opportunities for the development of human capital, makes the acquired knowledge and skills of young scientists and specialists in demand.

A significant impetus in the development of human capital can be considered the "Strategic Roadmaps" developed and approved in December 2016 for the national economy and 11 major sectors of the economy. It should be noted that within the framework of the national economic perspective, the development of human capital is one of the four strategic goals.

Progressive changes in society and human development are mutually reinforcing. That is, for example, the dynamic development of the economy, respectively, the emergence of its new industries increases the need for more qualified personnel. According to data published by academician U. Alakbarov in 2021, the Republic of Azerbaijan is a country that effectively uses the country's economic opportunities for inclusive development. The fact that in the global ranking of the Republic of Azerbaijan in terms of economic, being in 82nd place, and in terms of inclusive development takes 25th place in the world is considered as high efficiency and high sustainability in managing complex development in the country. Achievement of high results by the Republic of Azerbaijan with less consumption of resources is possible only in conditions of effective management of sustainable development processes. This is achieved through the use of new technologies of public administration in the country, developed and implemented by the President of the country, Mr. Ilham Aliyev.

The conceptual framework for human development and human capital formation envisages ensuring equality. This, in turn, is also the most important among the Sustainable Development Goals, approved by the UN, adopted for the 2015-2030s. In accordance with international standards, there are various technologies for assessing inequality in the distribution of income among the population. One of the most used techniques is the Gini Index. Figure 3 presents data characterizing the Gini index in Azerbaijan and some countries of the world.

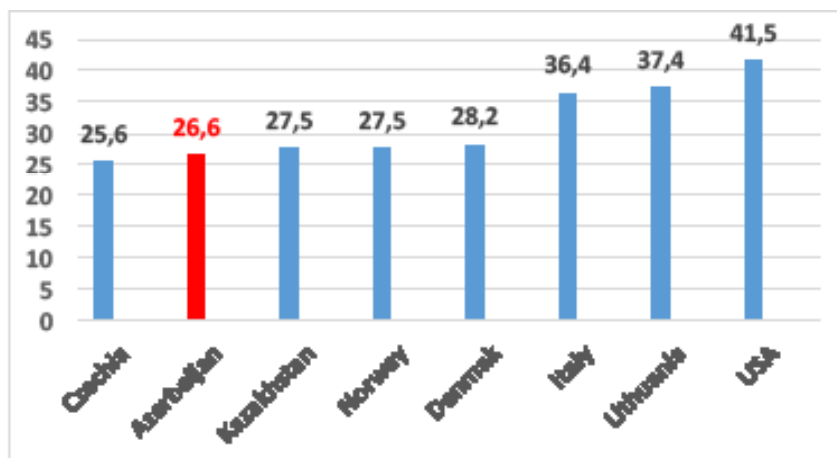

Fig. 3. Gini index in the Republic of Azerbaijan and other selected countries (Competitiveness Index, 2018)

The countries for comparison were chosen so that they, firstly, cover the states that are leaders in the world in the field of the most equitable distribution of income among the population (Czech Republic, Norway, Denmark). The comparative analysis also included data from countries - representatives of the former USSR (Kazakhstan, Lithuania), as well as countries with a high level of economic development, representatives of the G7 (Italy, USA).

At the beginning of the 21st century, one of the most difficult issues in the Republic of Azerbaijan was poverty reduction, the level of which was 49%. Thanks to the large-scale reforms carried out in the country within the framework of consistently implemented programs to reduce poverty and adapt the “global Millennium Development Goals” at the national level, the poverty rate by 2014 was reduced to 5% (Mehdiyev, 2020). Analyzing the results achieved in the implementation of the MDGs, it can be assumed that in this way the foundation was laid for a new stage of human development and the formation of human capital.

It is important to note that, starting in 2012, the development of human capital and the creation of conditions for its reproduction is one of the main strategic tasks within the framework of national priorities for socio-economic development. Ensuring inclusive and sustainable development building a peaceful and inclusive society is one of the key priorities of the Azerbaijani government, and the country has clearly demonstrated its commitment to the transition to sustainable development and alignment of government programs and strategies with the SDGs. Azerbaijan's unwavering commitment is confirmed by the approval in February 2021 of “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development”. (Order of the President, 2021; Third Voluntary, 2021). Azerbaijan views the implementation of the SDGs as an opportunity to ensure integration

and development and seeks to adapt policies, strategies and programs implemented at the national and regional levels to the SDGs. The key point here is to ensure the effectiveness and efficiency of the implemented policies and measures.

Currently, in the country as a whole, some of the contradictions arising between the education system and the labor market are a topical issue. The market requires experienced workers, and graduates of higher educational institutions sometimes turn out to be uncompetitive due to the mismatch between supply and demand for qualified personnel (Employment outcomes, 2018).

The Strategic Roadmap for Vocational Education and Training (VET) 2016–2025, adopted by the Azerbaijani government in December 2016, defines the short-, medium- and long-term vision for the development of VET. An Integrated Framework for System Improvement sets out goals to bring about radical improvements in a number of aspects of VET, such as creating a positive new image for VET; create a governance structure for VET providers based on improved public-private partnerships; create a streamlined and streamlined network of public VET providers; increase the attractiveness of the VET system for the private sector; and create and launch 10 VET schools that will be equipped with the latest technology in their VET profiles. One of the priorities of the European Union (EU) assistance to Azerbaijan is to support skills development, with a particular focus on VET, in order to help the country better align the skills of the workforce with the needs of employers. Currently, there are EU programs that are important for the development of human capital in Azerbaijan. The objectives of the program are related to improving the quality and relevance of the education system with a focus on higher education and VET, increasing the attractiveness and relevance of all levels of VET for the labor market, and strengthening civic participation, governance

and inclusiveness of education. The project worth 3.1 million Euros was implemented in 2017-2019. in order to improve the quality of education in the framework of VET, by creating the necessary regulatory documents and curriculum. In 2020, a 4-year EU project was launched to improve the quality of the vocational education system in Azerbaijan worth 5.6 million Euros, implemented in Azerbaijan with the support of UNDP.

Conclusions

The research has shown that high efficiency in practice, the formation of highly competitive human potential, as the basis of modern human capital, is achieved through the use of synergistic technologies for managing state development processes with the involvement of national and international development institutions, civil society, and widespread practice of volunteering in partnership. It has been established that the integrated system for the formation of human potential and human capital used in the Republic of Azerbaijan is highly effective and provides advanced economic and social development, high defense capability of the country.

Comparative studies have shown that a further increase in the efficiency of human capital formation predetermines the need to take into account the requirements of the promising labor market when determining specializations in the process of training personnel in the country in higher and secondary educational institutions.

The Azerbaijani government recognizes the importance of human capital development as a necessary prerequisite for reducing the country's dependence on oil and gas revenues and increasing its resilience to external shocks. The government is committed to the process of reforming the national education system and has declared education one of the main priority areas of public policy. The most important and long-term goal is to align the

country's education policy with its changing demographic situation, the skills needed to compete in the 21st century, and the efficient and effective allocation of financial resources.

A gradual transition to a new model of economic growth, capable of solving the main tasks of creating jobs and reducing social and regional inequality, will require modernization and adjustment of human capital in the country. The real challenge lies in developing human capital that is ready to adapt to continuous change.

The actions taken to diversify the economy and develop high value-added activities in the non-oil sectors along with the oil and gas industry have increased the demand for a competitive and professional workforce. From this perspective, the VET sector is expected to provide advanced training to meet the growing and changing needs of the labor market. The skills development system should better support the national priority of economic diversification by addressing skills shortages and wasting and further developing education.

The results of the study show that for the implementation of the process of state regulation of the creation of human capital in the Republic of Azerbaijan and the achievement of the set goals, it is important to improve the mechanism of public administration in the field of vocational education at all levels. It is necessary to conduct regular studies of the labor market in order to optimize the educational process, predict the demand for certain specialties in the labor market, identify new and in-demand professions that do not yet have mechanisms for formal training. The implementation of educational work in the field of human capital development by both state and public institutions among the population will make it possible to more expediently transform the accumulated human potential into human capital.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Алакбаров У. К. Основы человеческого развития. Баку: Aspoligraf, 2017. 303 с.
- Буранина Н. А. Человеческий капитал в современных междисциплинарных исследованиях. Креативная экономика, 2011. № 10, С. 74-79.
- Гвоздева М. А., Казакова М. В. Исследование понятия человеческого капитала в экономической литературе. Социум и власть. 2015. № 1, С.82-87.
- Иванов С. В. Эволюция исследования экономической категории «Человеческий капитал». Социально-экономические явления и процессы. 2011. №7, С. 55-59.
- Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: Причины, проблемы и политика: В 2 т. Т.2. М.: Республика, 1993. с. 171.
- Мехдиев У. Общие тенденции устойчивого развития Азербайджанской Республики в контексте Цели Развития Тысячелетия. Elm və İnnovativ Texnologiyalar Jurnalı. 2020. № 12, С. 48-61.
- Прошел II съезд азербайджанских студентов. AZERTAC : вебсайт. 21 декабря 2018. URL: https://azertag.az/ru/xeber/Prohodit_II_sezd_azerbaidzhanskih_studentov__OBNOVLENO_VIDEO-1226633
- Устинова К.А. Человеческий капитал в инновационной экономике: Монография. Вологда: Институт социально-экономического развития территорий РАН. 2015. 195 с.
- Чесебиев А. А. Человеческий капитал как особый фактор экономической и политической мощи государства. Научный журнал КубГАУ. 2016. №119.
- Azerbaijan 2020: Look Into The Future. Concept of development. 2012. URL: https://president.az/files/future_en.pdf
- Becker G. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. The Journal of Political Economy. 1962. Vol. 70. № 5, Part 2. P. 9-49.
- Competitiveness Index. World Economic Forum. 2018. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index2017-2018/competitiveness-rankings/>.
- Employment outcomes in Azerbaijan. Materials of the Azerbaijan Human Capital Forum. World Bank Group. 2018. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/559691547017409165-0080022019/original/ENG2ndsessionLireErsadoEmploymentoutcomes.pdf>
- Order of the President of the Republic of Azerbaijan on approval of “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development”. The President of the Republic of Azerbaijan : вебсайт. 02 february 2021. URL: <https://en.president.az/articles/50474>.
- Schultz T. W. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. N.Y.: The Free Press, 1961. № 1.
- Third Voluntary National Review of Republic of Azerbaijan. Sustainable Development : вебсайт. 2021. URL: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/279452021_VNR_Report_Azerbaijan.pdf
- UNDP. Human Development Report 1996. N.Y.: Oxford University Press.
- UNDP. Human Development Report 2010. N.Y.: Oxford University Press.

REFERENCES

- Alakbarov, U. K. (2017). Osnovi chelovecheskogo razvitiya [Foundations of human development]. Baku: Aspoligraf.
- Azerbaijan 2020: Look Into The Future. (2012). Concept of development. Retrieved from https://president.az/files/future_en.pdf.
- Becker, G. (1962). Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis. The Journal of Political Economy, 70(5), part 2, 9-49.
- Buranshina, N. A. (2011). Chelovecheskiy kapital v sovremennih mezhdisciplinarnih issledovaniyah [Human capital in modern interdisciplinary research]. Kreativnaya ekonomika, 10, 74-79.
- Chesebiyev, A. A. (2016). Chelovecheskiy kapital kak osobiy faktor ekonomicheskoy i politicheskoy moshi gosudarstva [Human capital as a special factor in the and political power of the state]. Scientific Journal of KubSAU, 119.
- Competitiveness Index. (2018). World Economic Forum. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index2017-2018/competitive-ness-rankings/>.
- Employment outcomes in Azerbaijan. (2018). Materials of the Azerbaijan Human Capital Forum. World Bank Group. Retrieved from <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/559691547017409165-0080022019/original/ENG2ndsessionLireErsadoEmploymentoutcomes.pdf>.
- Gvozdeva, M. A., & Kazakova, M. V. (2017). Issledovaniya ponyatiya chelovecheskogo kapitala v ekonomicheskoy literature [Research of the concept of human capital in economic literature]. Socium i vlast', 1(63), 82-87.
- Ivanov, S. V. (2011). Evolyuciya issledovaniya ekonomicheskoy kategorii “Chelovecheskiy kapital” [Evolution of research of the economic category “Human capital”]. Socialno-ekonomicheskiye yavleniya i processy, 7, 55-59.
- McConnell, C. R., & Brue, S. L. (1993). Ekonomiks: Principi, problemi i politika [Economics: Principles, Problems, and Policies]. Moscow: Respublika.
- Mehdiyev, U. (2020). Obshnye tendencii ustoychivogo razvitiya Azerbaydzhanskoy Respubliki v kontekste Tseyey Razvitiya Tisyacheletiya [General trends of Sustainable Development in the context of achieving Millenium Development Goals]. Journal of Science and Innovative Technologies, 12, 48-61.
- Order of the President of the Republic of Azerbaijan on approval of “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-

- Economic Development". (2021, Feb. 2). Retrieved from <https://en.president.az/articles/50474>.
- Proshel II syezd azerbaydzhanskih studentov [The II Congress of Azerbaijani Students took place]. (2018, Dec. 21). AZERTAC. Retrieved from https://azertag.az/ru/xeber/Prohodit_II_sezd_azerbaidzhanskih_studentov___OBNOVLENO_VIDEO-1226633.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. N.Y.: The Free Press, 1.
- Third Voluntary National Review of Republic of Azerbaijan. (2021). Retrieved from https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/279452021_VNR_Report_Azerbaijan.pdf
- UNDP. (1996). Human Development Report 1996. N.Y.: Oxford University Press.
- UNDP. (2010). Human Development Report 2010. N.Y.: Oxford University Press.
- Ustinova, K. A. (2015). Chelovecheskiy kapital v innovacionnoy ekonomike [Human Capital in innovative eco]. Vologda: Institute of Socio-Economic Development of Territories of RAS.

Ulfat Mehdiyev

Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-1604-1582>, ulfat_mehdiyev@yahoo.com

Стаття надійшла / Article arrived: 04.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Xu Beilin*Northwest University of Political Science and Law (Xi'an, China)*

On American Public Diplomacy in the Era of Post-Cold War

Public diplomacy, which is a specific concept in international relations research, refers to "guiding the public attitude" in other countries, and thus affecting foreign policy of its government. Public diplomacy is different from "traditional diplomacy", and is also different from the ordinary "non-governmental diplomacy". Public diplomacy transcends the formal diplomatic relations between countries, and gradually affects the people's political beliefs and political behaviors in other countries by this informal diplomacy. The active and extensive public diplomacy carried out by the American government played an extremely important role in the victory of the Cold War. But after the end of the Cold War, public diplomacy was marginalized in the United States. In the 21st century, the United States wavered in its world hegemony, so American government urgently needed to reshape its image of hegemony and repropose "public diplomacy" for its foreign strategy. New media, such as YouTube, Facebook and Twitter in the US, becoming the main tools usually used by the American politicians, rapidly spread American history, culture, values and social system in the world, and Big Data and Artificial Intelligence (AI) are used to create a favorable public opinion environment for the American political project. Meanwhile, the other countries' communication platforms are restrained seriously in the US, in order to promote the implementation of American foreign policy. The heyday of American public diplomacy is coming step by step from Joe Biden being the owner of White House. His main purpose, advocated by the policy of "restoring middle-class diplomacy", is to expand the global influence of "American globalism" by secretly curbing the development of rival countries, and ultimately serve the national foreign strategy of the United States. But the strong hegemonism inevitably makes American public diplomacy set narrow shackles. Sovereign states must pay attention to their image positioning in the international community and avoid being shaped by other countries and the public as their enemies. Profitable public diplomacy is important to sovereign states in the world, and should not be ignored or limited.

Keywords: *the United States, Post-Cold War, foreign strategy, public diplomacy, foreign policy, new media, Joe Biden, middle-class diplomacy*

Сюй Бейлін*Північно-Західний університет політики та права (Сіань, КНР)*

Про американську публічну дипломатію в епоху після завершення холодної війни

Публічна дипломатія, яка є специфічним поняттям у дослідженні міжнародних відносин, має на увазі «керування суспільним ставленням» в інших країнах і таким чином впливати на зовнішню політику свого уряду. Публічна дипломатія відрізняється від «традиційної дипломатії», а також від звичайної «неурядової дипломатії». Публічна дипломатія виходить за межі формальних дипломатичних відносин між країнами і поступово впливає на політичні переконання людей і політичну поведінку в інших країнах за допомогою цієї неформальної дипломатії. Надзвичайно важливу роль у перемозі холодної війни відіграла активна й широка публічна дипломатія американського уряду. Але після закінчення холодної війни публічна дипломатія була маргіналізована в Сполучених Штатах. У 21 столітті Сполучені Штати коливалися у своїй світовій гегемонії, тому американському уряду терміново

потрібно було змінити свій імідж гегемонії та перепропонувати «публічну дипломатію» для своєї зовнішньої стратегії. Нові медіа, такі як YouTube, Facebook і Twitter у США, стаючи основними інструментами, які зазвичай використовують американські політики, швидко поширюють американську історію, культуру, цінності та соціальну систему у світі, а великі дані та штучний інтелект (ШІ) використовуються для створення сприятливого середовища суспільної думки для американського політичного проекту. Тим часом комунікаційні платформи інших країн серйозно стримані в США, щоб сприяти здійсненню американської зовнішньої політики. Розквіт американської публічної дипломатії крок за кроком настає з того моменту, коли Джо Байден був обраний до Білого дому. Його головна мета, яку відстоювала політика «відновлення дипломатії середнього класу», – розширити глобальний вплив «американського глобалізму» шляхом таємного стримування розвитку країн-суперників і в кінцевому підсумку служити національній зовнішньополітичній стратегії Сполучених Штатів. Але сильний гегемонізм неминуче змушує американську публічну дипломатію встановлювати вузькі кайдани. Суверенні держави повинні звернути увагу на своє іміджеве позиціонування в міжнародному співтоваристві та уникати того, щоб інші країни та громадськість формували їх як своїх ворогів. Успішна публічна дипломатія важлива для суверенних держав у світі, її не можна ігнорувати чи обмежувати.

Ключові слова: США, пост-холодна війна, зовнішня стратегія, публічна дипломатія, зовнішня політика, нові медіа, Джо Байден, дипломатія середнього класу

1. The concept and characteristics of public diplomacy

The concept of public diplomacy was first proposed by Edmund Gulion, dean of the Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University in 1965. At that time, the media industry was not well developed, and people's understanding of public affairs mainly depended on mass media. Likewise, the official will was also transmitted through mainstream media. In this context, Edmund Gulion pointed out that "public diplomacy is to guide the public attitude", "through guiding the public attitude to influence the government's foreign policy formulation and implementation" (www.publicdiplomacy.org/1.htm). Therefore, when explaining public diplomacy, he proposed to use the concept of "public diplomacy" to explain the interaction between national foreign policy and public behavior: foreign policy is known to the public through the media. The U.S. Department of State gave a more accurate definition of public diplomacy in 1987 in Dictionary of International Relations Terms. It says, public diplomacy is "launched by the government of the exchange program, to use the means of information transmission such as radio, understanding, learning and influencing the public opinion in other countries, reducing other national policies and popular misconceptions about the United States, avoiding to cause complicated relationship, improving the image and influence of the United States with the public abroad, and then promote the activity of America's national interests (U.S. Department of State, 1987). Public diplomacy

is a kind of diplomatic behavior, which embodies the purpose of a country's foreign policy. Foreign policy is the position, principle, viewpoint and attitude of a country dealing with foreign affairs, which are generally rigid political principles. However, public diplomacy embodies more flexible political principles. Diplomatic behavior is the concrete channel and form of carrying out foreign policy and it is a flexible and operational political behavior mode. The relationship between the two is very close. Foreign policy guides diplomatic behavior, and diplomatic behavior achieves foreign policy goals.

Public diplomacy has distinct characteristics compared with traditional diplomacy. One is the implementation of public diplomacy range beyond the traditional diplomatic field of international relations, is beyond the direct relationship between countries, both between countries and informal diplomatic relations, including a country's diplomatic relations between the government and foreign citizens. It also includes the international communication activities between citizens or private organizations. From the perspective of traditional diplomacy, diplomatic activities are mainly carried out by foreign governments and administrative officials. The relationship between the government and the public will not be part of the duties of administrative officials. But public diplomacy makes it part of the diplomats' scope of responsibility. With the development of globalization and the development of civil society, the public interest in international affairs has been growing (王逸舟,

2000). Diplomatic relations between governments only reflect the specific problems of state-to-state relations from the most direct and formal level. However, communication and understanding between people should not be ignored because of this. Mutual understanding and trust between people is the most fundamental condition for peaceful coexistence between countries (赵可金, 2003). Second, the goal of public diplomacy has strong concealment and deception. The activities of a state in the territory of other States have specific diplomatic purposes and attempt to cultivate and develop public opinion, namely: through covert means, set up radio or enterprises such as ways to influence the public cognition in these countries, including the infiltration and influence on foreign countries interest groups and organizations, thus effectively influence or change the political behavior and political beliefs of corresponding groups of another country, also can be transmitted through the enterprise brand to promote the national image and international influence (赵新利, 2021).

From the perspective of diplomatic concept, public diplomacy is informal diplomacy, including all diplomatic forms except official diplomacy. Its core idea is to influence effectively the public policies of other countries through purposeful analysis and reporting of diplomatic events. The form of public diplomacy is mainly through the communication between public diplomats, diplomatic envoys and foreign journalists to transfer the values of specific countries, such as values, cultural customs, religious beliefs, lifestyles, consumption habit and so on, and many hidden spaces beyond the control of national sovereignty (胡腾蛟, 2018). The core value of public diplomacy is that it can promote the realization of national diplomatic goals through the trans-international circulation of information and ideas.

What is the way to realize public diplomacy? On the one hand, to achieve through diplomatic means the goal of public diplomacy, and to construct "national discourse". What is the national discourse of the United States? The official propaganda is "freedom, democracy", so more often than not, we see the heroic and romantic images of Americans, as well as the romantic rivers in Hollywood blockbusters, and the pioneer spirit of white people and cowboy spirit through watching TV dramas or movies. These things are shaped for us through art and films. The more we watch Hollywood blockbusters, the more we accept the image of American romanticism and heroism. Their purpose is to use this public image to spread a political discourse propagated by officials. American values are the most advanced in the world, its political power system is the most developed in the world, and so on. On the other hand, it provides public

goods to the international community through public diplomacy activities. These public goods refer to the needs of countries or the international community. Such as setting global climate negotiations, setting carbon emissions standards. This need is provided by transnational organizations or intermediaries. So what is the value objective here? For example, whose standard is it? Is it American or European? Through more of these exchanges, we have accepted standards that have become the general rules of the international community. In fact, the formulation of such standards is a kind of cooperation between various sectors of society. It has an effective value, it promotes the recognition of standards and even builds international trust in the international community.

2. Reintroduce "Public Diplomacy" in the Post-Cold War Era

Public diplomacy is the product of the Post-Cold War era. The United States actively carried out public diplomacy in various ways and took covert actions to coordinate with the implementation of the Cold War strategy, which effectively resisted the expansion of the socialist camp.

The period from 1945 to 1993 was the development stage of American public diplomacy. The United States used international exchanges, art exhibitions and other public diplomacy activities to build a good national image, and at the same time enhance the recognition of American values by the people of other countries. Objectively speaking, at this stage, the effect of American public foreign policy is very obvious. In order to adapt to the changes of American foreign policy and diplomatic strategy, American public diplomacy has been constantly improved and developed, and gradually improved organizational management systems such as management, execution and law of American public diplomacy, making American public diplomacy embark on a road of healthy development. After the end of the Cold War, American public diplomacy entered the stage of marginalization, the strategic goal of the American superpower was realized, the international pattern of "one superpower and multipowers" structure was formed, and the image of the United States as the "global police" was also shaped. The State Department felt that the objectives of American public diplomacy had been achieved, and after that they resorted more to diplomatic unilateralism. The United States did not need a large financial investment to support public diplomacy, and slowly entered a period of marginalization. This period of marginalization, especially after Clinton took office as president of the United States, has undergone a major adjustment. First, the number of people working in public diplomacy in the United States has been reduced by a fifth, and funding for public diplomacy has been slashed, particularly for

the United States Information Agency. Secondly, the international broadcasting also showed stronger pertinence. The Voice of America began to focus its broadcasting on the Soviet Union and Eastern Europe to promote the democratic and economic system of the West. Meanwhile, it also exported culture to China, Vietnam, North Korea and other Asian countries. During this period, the administration of Clinton reduced public diplomacy funds and institutions devoted to the Soviet Union, and merged the United States Information Agency (USIA) into the State Department. This adjustment made the organizational leadership of public diplomacy fall sharply and gradually marginalized. So, with the collapse of the Soviet Union and the emergence of the United States as the world's sole superpower, public diplomacy was abandoned by American political strategists.

Public diplomacy is the product of the Post-Cold War era. The United States actively carried out public diplomacy in various ways, uglified the "image of the Soviet Union", took covert actions to coordinate with the implementation of the Cold War strategy, and effectively resisted the expansion of the socialist camp. With the collapse of the Soviet Union and the emergence of the United States as the world's sole superpower, public diplomacy was abandoned by American political strategists.

America's reintroduction of public diplomacy is an inevitable result of strategic adjustment in the 21st century. The period from 2000 to 2020 is a period of revival of public diplomacy. At this time, the global hegemony of the United States has been challenged, and they need to rebuild the image of American hegemony in the diplomatic field. On the other hand, they need to discredit what they believe is an emerging strategic imaginary enemy – China. After the 11.9 incident, the United States launched the war against terrorism, and the global war against terrorism can also be regarded as a foundation for the revival of American public diplomacy. If there is no 11.9 incident, the United States may be held the supremacy. However, after the "11.9", the American people, including the American government, thought that the United States was not safe, so they took the war on terrorism as the starting point to carry out a new round of public diplomacy, and implemented a series of strategic imaginary enemies that posed threats to the United States.

At this stage, the first diplomatic targets were China and Arab countries. The public diplomacy of Bush administration focused on the Arab world, making rebuilding America's image in the Arab world a top priority. The actions of the United States include armed intervention in the Middle East, covert support of rebel forces, and to create a good public image of the United States as the advocate of global justice, overall support for the independence

and national liberation of Arab countries or promote the development of Arab countries. The "war on terror" promoted by the United States had obvious effects during this period. Color revolution and frequent street political activities provided strategic support for the successful infiltration of the United States into middle Eastern countries.

During the administration of Obama, the strategic role of public diplomacy has greatly increased. Obama proposed to make public diplomacy one of the centerpieces of the U.S. diplomatic system, and he established a deputy secretariat for global media, led by the National Public Affairs Administration. Through this system of public diplomacy, directly under the president, the United States will serve the national goals of the United States. At this time, social media in the United States, with the strong financial support of the United States, developed rapidly and became the mainstream communicator of the American diplomatic discourse system (李忠斌, 2011). YouTube, Facebook, Twitter and other new media in the United States have been rapidly promoted. Their main role is to spread American culture to the world. Obama made full use of new media platforms and developed these new social media into an important channel for modern Americans to spread and exchange information with the outside world. However, Weibo, Wechat and Tiktok of China have faced a series of boycotts and crackdowns in the United States. Although media technology itself is not ideological or diplomatic, when the media of one party is permitted and the media of the other party is prohibited, new media platforms and technologies have become important contents of public diplomacy, and technical barriers and communication modes have also become important aspects of confrontation in the field of public diplomacy.

During the administration of Trump, American public diplomacy has entered a new stage of development. After President Trump took office in 2017, the United States made strategic adjustments to its public and national policies, using big data and artificial intelligence to create a favorable public opinion environment for the United States so as to promote the smooth implementation of its foreign policies. On December 18, 2017, Trump released his first national security strategy report, which set up the technology or communication platform unfavorable to the United States. In the economic field, the United States imposed sanctions on Huawei, ZTE, Wechat, Tencent and Bytedance, because these companies can make Americans more absorb and learn from Chinese culture and even Chinese values. The American authorities believe that this is not good for the United States, and more American values and technologies should be infiltrated into China or other countries. On January

19, 2018, the U.S. Department of Defense released the National Defense Strategy Report, which proposed the impact of public opinion technology or information technology on the national strategic security of the United States. The U.S. government uses Facebook, Twitter and other large accounts to comprehensively publicize the history, culture, values and social system of the US, in order to highlight the global superiority and institutional superiority of the US and comprehensively improve its national image.

3. Biden's New Deal was the heyday of American public diplomacy

The election of Joe Biden ushered in the heyday of American public diplomacy. Biden inherited Trump's concept of public diplomacy and strengthened strategic containment and suppression against China. First of all, US President Joe Biden is a master of public diplomacy. Secondly, the US is facing increasingly severe global strategic challenges. China's peaceful rise has become the strongest "challenger" to the US strategic system in the 21st century. According to the World Bank, the United States is likely to be overtaken by China in terms of the economic growth by 2035 or 2050, and will lose its position as the world's leading power. At the same time, the democratic values represented by the United States are also facing unprecedented challenges, and the clash of civilizations has become a cultural dilemma that the United States has to face. With the diversification of the international situation, the world is not necessarily dominated by the Will of the United States. Therefore, Biden put forward a slogan after being elected – to restore middle-class diplomacy and comprehensively respond to the development and changes in the global diplomatic environment of the United States. The essence of American middle class diplomacy is to carry out public diplomacy in an all-round way and provide a more favorable international development environment for American diplomacy. On March 4, 2020, Biden released a weighty piece of campaign writing called *Why America Must Lead Again? Rescuing U.S. Foreign Policy after Trump* (Biden, 2020). In this article, he clearly put forward the basic policy framework for domestic and foreign affairs: restoring democracy at home and implementing a middle-class foreign policy abroad, especially China policy (Biden, 2020). Biden chose three tips:

First, uniting the US with the rest of the West to shape the rules for everything from the environment to labour, trade, technology and transparency by accounting for more than half of global GDP. Similar to Trump, Biden has adopted a hardline policy toward China, while Biden is using this "rule" to resist China's development.

Second, Biden made it clear that the United States will take tough measures against China to

prevent China from dominating future technological and industrial development, so the trade war between China and the United States is getting more and more fierce. During the US presidential election, some people said that Sino-US trade relations would ease after Joe Biden took office. However, there is no sign of a thaw in Sino-US relations since Biden took office. Because the United States believes that China's communications and space technology will be used for military rather than civilian purposes in the future, it will threaten the strategic security of the United States. It can be seen that the United States is using public diplomacy propaganda to expand the global influence of the "American globalism" and reshape its hegemonic advantage.

Third, the United States looks forward to working with China on issues where their interests converge, such as climate change, non-proliferation and global health security. However, after the outbreak of COVID-19, the world has been in a storm of public opinion. For example, the US media deliberately referred to COVID-19 as the "Chinese virus" in an attempt to turn the rest of the world against China. Of course, China has also made a series of political, policy and technical negotiations, so that the rest of the world can fully see how China is controlling the epidemic and understand that the epidemic in the United States is uncontrolled and has its consequences.

Although the form of American public diplomacy is constantly changing, its purpose remains unchanged, which is the elasticity of American public diplomacy. The core element of American public diplomacy is propaganda foreign policy, and it always serves the needs of the country's foreign strategy. Fundamentally speaking, it is the strategic priority to safeguard the national interests of the United States. The limitation of American effective public foreign policy means that it must rely on strong hegemonism and unilateralism policy to export American values and social system. The U.S. government's use of information technology and new media in shaping the national image and spread American values has achieved a certain degree of success, but some defects of the information technology and new media will also bring a certain restriction to U.S. public diplomacy. China's Tiktok, Wechat and Kwai are strong rivals for Facebook and Twitter, and it is a challenge for the US. The US boycotted foreign media platforms and imposed sanctions on foreign companies because it perceived potential threats. If China's market share and technological possession are all commercialized, then American values are bound to be baptized and impacted by Chinese culture. The United States cannot achieve its value goals or value policy orientation only by means of public diplomacy, so its public diplomacy has changed from implicit

support to hard policies, such as economic sanctions, trade sanctions and technical sanctions. Sanctions and trade wars are more effective and bring more desired results. In other words, imperceptible public diplomacy cannot achieve such effect, so only strong measures can directly block the promotion of certain technologies in the United States, so as to avoid attracting American users and affecting the value orientation of the country.

Conclusion. The results of the U.S. government's commitment to public diplomacy have been remarkable. People in other countries know more about the United States than people in the United States know about other countries. Therefore, a growing rift in understanding and communication between the United States and other countries. If the situation is not improved, the American people may misunderstand other countries. Once such misunderstanding is taken advantage of by some political forces, it will easily lead to hostility and conflicts between countries, which will be harmful to world peace and stability. The development and evolution of American public diplomacy are determined by the strong concept of hegemonism, sense of mission and pride (韩召颖, 2011). These superiority feelings will inevitably lead to limitations in the development of American public diplomacy.

Under the background of globalization, the advantages and characteristics of public diplomacy are becoming more and more obvious, which can not only affect the understanding and evaluation of sovereign states by the people of their own country and other countries, but also affect the status of sovereign states in the international community. We need to give high priority to public diplomacy. Take for example, *The Coldest Winter*, an American book that portrays Americans as battered victims whose families have been torn apart, a new wave of public diplomacy. Through the way of memoir, the author interviews the living conditions, mobilization for war, execution of orders, and wartime life of the combatants, and presents the image from the victor's posture in the past to the victim's appearance in the present. It is highly likely to indicate a new round of changes in public foreign policy on the world stage. Americans began to reshape their global image as a way to tell the world that America's wars were not "earned" as many countries claimed, but "lost", paying costs and lives.

Therefore, good public diplomacy is becoming more and more important for sovereign states. It is worthwhile for any sovereign state to invest more time, energy and funds to stimulate and guide more people to engage in relevant research.

REFERENCES

- U.S. Department of State. (1987). Dictionary of International Relations Terms.
What is Public Policy. (2008). Retrieved from www.publicdiplomacy.org/1.htm.
王逸舟. (2000). 《市民社会与中国外交》，载《中国社会科学》，第3期第29页。
赵可金. (2003). 《美国公共外交的兴起》，《复旦学报》(社会科学版)，第3期，第88页。
赵新利. (2021). 《品牌外交论》，载《公共外交季刊》，第1期第25-33页。
胡腾蛟. (2018). 《美国公共外交史论》，北京：世界知识出版社，第16页。
李忠斌. (2011). 《新媒体与奥巴马政府的公共外交》，载《美国研究》，第1期，第110-121页。
Biden, J. R. Jr. (2020). Why America Must Lead Again? Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump. *Foreign Affairs*, 22(2), 64-76.
韩召颖. (2001). 《公众外交：美国对外政策的重要工具》，载《南开学报》，第6期，第89-96页。
赵启正. (2018). 《中国进入公共外交新阶段》，载《学习时报》04月11日。
潘兴庆. (2015). 《试析美国公共外交对国家形象的塑造》，外交学院学位论文。
唐小松、王义桅. (2003). 《从“进攻”到“防御”——美国公共外交战略的角色变迁》载《美国研究》第3期。

Xu Beilin

Master's Degree, College Lecturer, <https://orcid.org/0000-0002-7249-7154>, beilinx@163.com

Стаття надійшла / Article arrived: 05.11.2021

Схвалено до друку / Accepted: 29.11.2021

Науково-теоретичний альманах "ГРАНІ"

Підписано до друку 08.12.2021 р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Time New Roman.
Друк цифровий. Ум. друк 15,88. Наклад 100 пр. Зам. № 26/21

Видавництво «ГРАНІ»
49044, м. Дніпро, вул. Гоголя 20-б/32
Свідоцтво про внесення до Держреєстру ДК № 2131 від 23.02.2005
www.grani-print.dp.ua granidp@gmail.com